

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KADIN MÜLTECİLERİN AYRIMCILIK DENEYİMLERİ: SİVİL
TOPLUM ÖRGÜTLERİNDE ÇALIŞAN PROFESYONELLERİN
GÖZÜNDEN BİR DEĞERLENDİRME

HAZIRLAYAN

AYŞE DİLİN POLAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ EMRE ÖZCAN

ANKARA – 2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih:12/02/2024

Öğrencinin Adı, Soyadı: Ayşe Dilvin POLAT

Öğrencinin Numarası: 22210622

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Emre ÖZCAN

Tez Başlığı: Kadın Mültecilerin Ayrımcılık Deneyimleri: Sivil Toplum Örgütlerinde Çalışan Profesyonellerin Gözünden Bir Değerlendirme

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 92 sayfalık kısmına ilişkin, 27 / 12 / 2023 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14'dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih:12/02/2024

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Dr. Öğr. Üyesi Emre ÖZCAN

TEŞEKKÜR

Öncelikle lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca sosyal hizmet eğitimime değerli katkıları olan ve benden asla desteğini esirgemeyen, her daim sabrı, anlayışı ve güler yüzüyle yanımda olan, dinginliğiyle içimdeki panik ve telaşı yatıştıran, öğrettikleriyle hayatıma her zaman ışık tutan ve yıllardır hem öğretmenim hem abim olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Emre Özcan'a,

Savunma jürisine katılarak tezimin son şeklini oluşturmamda büyük desteklerini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Kasım Karataş ve Doç. Dr. Seda Attepe Özden'e,

Çıktığım bu yolculuk boyunca karşılaştığım zorlukları aşmada ve başarıya ulaşmada yanımda olan, cesaretlendirmesi ve inancıyla, benim her şeyin üstesinden gelmemi sağlayan, her zaman yanımda olan ve beni hiç yalnız bırakmayan, bilgelik dolu öğütleri ve sabrı sayesinde, bu süreçte kendimi geliştirmek ve büyütmek için bana fırsat yaratan kıymetli ve canım ablam Gizem Uslu'ya,

Tezimin ilk anından son teslim tarihine kadar süregelen destekleri, değerli fikirleri ve önerileri için arkadaşlıklarıyla kendimi şanslı hissettiğim, benimle gülüp benimle ağlayan, zaman zaman kahkahalarla, zaman zaman gözyaşlarıyla yanımda olan, desteklerini esirgemeyen, neşeleri ve enerjileriyle günlerimi aydınlatan, her stres anımda sabırla yanımda olan, hayatımın her dönemine, düşüncelerime doğrudan tanık olan, her zorluk ve sevinç anımda yanımda olan, hayatımı güzelleştiren sevgili dostlarım Meriç Alphan, Şimal Gülsün ve Ayşe Menekşe'ye,

Son olarak hayatımın bu noktasına gelmemi sağlayan, beni sevgileriyle güçlü hissettiren, her durumda arkamda olduklarını hissettiren, her konuda bana inanan ve destekleyen, başaracağıma olan inançlarını hiç yitirmeyen, sevgileriyle hiçbir zaman yüzümü güldürmekten vazgeçmeyen, hayallerimi gerçekleştirmem için her zaman yanımda olan canım aileme,

Sonsuz teşekkür ederim...

ÖZET

Ayşe Dilvin Polat, Kadın Mültecilerin Ayrımcılık Deneyimleri: Sivil Toplum Örgütlerinde Çalışan Profesyonellerin Gözünden Bir Değerlendirme, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı, 2024.

Göç, insanların yaşamlarını idame ettirdikleri yerlerden isteğe bağlı veya zorunda kalarak ayrılmalarını ve sonrasında yaşanan fiziksel, psikolojik, çevresel değişimlerin bütünü ifade etmektedir. Göç sürecinde yaşanan yoğun hareketlilik beraberinde çeşitli sorunları da getirmektedir. Var olan sorunları göç sürecinde kadınlar, erkeklere oranla daha fazla yaşamaktadır. Göç sürecinde yaşanan sorunların en başında toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ayrımcılık ve fırsat eşitsizliği yer almaktadır. Bütüncül bir bakış açısıyla sorunlar incelendiğinde ayrımcılık, sorunların bütününde yer alarak yıllardır varlığını sürdürmektedir.

Bu araştırmanın amacı, kadın mültecilerin ayrımcılık deneyimlerinin sivil toplum örgütlerinde çalışan profesyonellerin gözünden değerlendirilmesidir. Araştırma kapsamında sivil toplum örgütlerinde görev yapan profesyonellerin, kadın mültecilerin yaşamış oldukları ayrımcılık sorunlarının çözümüne yönelik ne gibi faaliyetler gerçekleştirdikleri incelenmiştir. Profesyonellerin sorunların çözümünde hangi kaynakları kullandıkları araştırılmış ve çözüm süreçlerinde ne kadar etkili olduklarına odaklanılmıştır. Bu çalışma, nitel araştırma modellerinden fenomenolojik desenle oluşturulmuştur. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formları ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Görüşmelere katılım sağlayan bireylerin tamamı gönüllülük esasına uygun olarak, sivil toplum örgütlerinde kadın mülteci alanında çalışmakta olan sosyal hizmet uzmanı, psikolog, avukat, sosyologların katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 17 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Verilerin değerlendirilme aşamasında Nvivo 10 programı kullanılarak, katılımcılardan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle temalar oluşturularak yorumlanmıştır. Araştırma verileri “Mültecilere Yönelik Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Hizmet ve Politikaların Değerlendirilmesi”, “Kadın Mülteciler Özelindeki Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Hizmet ve Politikaların Değerlendirilmesi”, “Kadın Mültecilerin Yaşadığı Sorunlar ve Ayrımcılık” ve “Kadın Mültecilere Yönelik

Ayrımcılıkla Mücadelede Sivil Toplumun Rolü” olmak üzere 4 ana tema ve 17 alt başlıktan oluşmaktadır.

Çalışma kapsamında göç alanına dair sözleşmelerin içeriklerinin yeterince iyi olduğu fakat uygulanabilirlik açısından çok sıkıntı yaşandığı ve uygulanabilirlik konusunun ise denetimsizliğe dayandırıldığı ortaya konulmuştur. Genel anlamda Türkiye’deki mültecilere yönelik sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin, devletin yetişemediği veyahut hızlı bir şekilde cevap veremediği ihtiyaçlara, sorunlara cevap verdiğine ulaşılmıştır. Kadın mültecilerin göç öncesi, göç sırasında ve göç ettikleri yerlerde sorun yaşadıklarında başvurabilecekleri, haklarını arayabilecekleri çeşitli sözleşmeler, yasalar bulunduğu fakat bu yasa ve sözleşmelerin kapsayıcılığının olmadığı düşünülmektedir. Sivil toplum örgütlerinin kadın mültecilere yönelik ayrımcılığın azaltılması veyahut ortadan kaldırılmasına yönelik yaptıkları faaliyetlerin ve mücadelenin yeterli olmadığı kanısına varılmıştır. Bu bağlamda ulaşılan sonuçlar, önerilerle iç içe geçirilerek kamu alanı, sivil toplum alanı, meslek elemanları/uygulayıcılar başlıkları altında ele alınmıştır. Araştırmanın sonuçları politika yapıcılar, sivil toplum örgütleri/çalışanları, akademisyenler ve mülteci hakları savunucularının dikkatine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Kadın Mülteci, Ayrımcılık, Sivil Toplum Örgütleri

ABSTRACT

Ayşe Dilvin Polat, Discrimination Experiences of Female Refugees: An Evaluation from the Perspective of Professionals Working in Non-Governmental Organizations, Baskent University, Institute of Social Sciences, Social Work Master's Program with Thesis, 2024.

Migration refers to the voluntary or forced departure of people from the places where they sustain their lives, followed by a series of physical, psychological, and environmental changes. The intense movement experienced during migration brings various challenges. Women tend to experience more problems than men throughout the migration process. Gender inequality, discrimination, and unequal opportunities are among the foremost issues during migration. When examined with a holistic perspective, discrimination persists throughout the entirety of these issues.

The purpose of this study is to evaluate the discrimination experiences of female refugees from the perspective of professionals working in civil society organizations. Within the scope of the research, the activities carried out by professionals working in civil society organizations to address the discrimination issues faced by female refugees have been examined. The study investigated the resources used by professionals to address the problems and focused on their effectiveness in the resolution processes. This study was conducted using a phenomenological design, one of the qualitative research models. The data of the study were obtained using semi-structured interview forms and in-depth interview techniques. All individuals participating in the interviews were selected on a voluntary basis, consisting of social workers, psychologists, lawyers, and sociologists working in civil society organizations in the field of female refugee support. In this context, interviews were conducted with 17 participants. In the evaluation stage of the data, the NVivo 10 program was used to create themes through content analysis of the data obtained from the participants. The research data consists of 4 main themes and 17 subtopics, namely "Evaluation of National and International Level Services and Policies for Refugees", "Evaluation of National and International Level Services and Policies for Female Refugees", "Issues and Discrimination Faced by Female Refugees", and "The Role of Civil Society in Combating Discrimination Against Female Refugees".

Within the scope of the study, it has been revealed that the content of agreements related to the field of migration is sufficiently robust; however, there are significant challenges in terms of applicability, with the issue of applicability being largely attributed to a lack of oversight. In general, it has been concluded that the activities of civil society organizations for refugees in Turkey address needs and problems that the state either cannot reach or respond to swiftly. Although there are various agreements and laws that women refugees can resort to and seek their rights under before, during, and after migration, it is believed that these laws and agreements lack inclusivity. It has been observed that the efforts and struggles of civil society organizations to reduce or eliminate discrimination against female refugees are not sufficient. In this context, the attained results have been interwoven with recommendations and discussed under the headings of the public domain, civil society domain, and professional practitioners. The conclusions of the research have been brought to the attention of policymakers, civil society organizations/workers, academics, and refugee rights advocates.

Keywords: Refugee, Female Refugee, Discrimination, Civil Society Organization

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Göç ve Mülteci Hukuku.....	5
2.2. Türkiye Özelinde Verilen Koruma Statüleri	6
2.3. Uluslararası Düzeyde Verilen Koruma Statüleri	9
2.4. Mültecilerin Statülerine Yönelik Ulusal ve Uluslararası Sözleşmeler	10
2.4.1. 1951 Cenevre sözleşmesi ve 1967 ek protokol	10
2.4.2. Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu	10
2.4.3. Geçici koruma yönetmeliği	11
2.5. Göç Olgusu Bağlamında Mültecilerin İnsan Hakları.....	13
2.6. Türkiye’de Mültecilere Yönelik Genel Hak ve Hizmetler.....	14
2.7. Kadın Mülteci Olmak	18
2.8. Kadın Mültecilerin Yaşadığı Sorunlar	22
2.8.1. Kadın mültecilere yönelik ayrımcılık.....	26
2.9. Türkiye’de Mültecilere Yönelik Politika ve Hizmetlerde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü.....	28
2.9.1. Kadın mültecilere yönelik ayrımcılıkla mücadelede sivil toplum örgütlerinin rolü.....	32
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	37
3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli	37
3.2. Araştırmanın Katılımcıları	37
3.3. Etik Konular	39
3.4. Güvenilirlik.....	39

3.5. Veri Toplama Araçları	39
3.6. Veri Toplama Süreci.....	40
3.7. Verilerin Analizi.....	40
4. BULGULAR VE YORUM	42
4.1. Mültecilere Yönelik Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Hizmet ve Politikaların Değerlendirilmesi	42
4.1.1. Ulusal ve uluslararası sözleşmelerin uygulanabilirliği.....	43
4.1.2. Haklar ve hizmetlere erişimde “güven”	46
4.1.3. Sunulan hizmetlerin güçlenmesinde sivil toplum örgütleri: “savunuculuk, bilgilendirme, yaptırım”	49
4.2. Kadın Mülteciler Özelindeki Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Hizmet ve Politikaların Değerlendirilmesi.....	53
4.2.1. Kadın mültecilere yönelik hizmet, politika ve yasaların özelleştirilmesi.....	54
4.2.2. Yasa ve yönetmeliklerin koruyuculuğu: “teoride evet uygulamada sıfır”	57
4.2.3. Yasaların hizmetlere erişimdeki gücü	59
4.2.4. Sorunların çözüm aşamasında meslek elemanlarının yeterlilik algısı. 61	
4.2.5. Sivil toplumun kadın mülteciler üzerindeki gücü	63
4.3. Kadın Mültecilerin Yaşadığı Sorunlar ve Ayrımcılık.....	66
4.3.1. Kadın mültecilerin yaşadığı sorunlar: “zarar verici geleneksel uygulamaların kültür adı altında normalleştirilmesi”	67
4.3.2. Sunulan hizmetlerin görünümü	69
4.3.3. Meslek elemanlarının yeterliliği	72
4.3.4. Amaca uygun hizmetlerin sürdürülebilirliği	75
4.3.5. Çözüm odaklı hizmetlerin geribildirimleri	76
4.4. Kadın Mültecilere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadelede Sivil Toplumun Rolü ..	77
4.4.1. Kamu ve STK iş birliği.....	78
4.4.2. Hakların korunmasında eğitimin önemi	79
4.4.3. Ayrımcılıkla mücadelede rol dağılımı.....	81
4.4.4. Sivil toplum ve ayrımcılık çalışmaları	82
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	86
5.1. Kamu Alanı İçin Sonuçlar.....	86
5.1.1. Kamu alanı için öneriler	87

5.2. Sivil Toplum Sahası İçin Sonuçlar	88
5.2.1. Sivil toplum sahası için öneriler	89
5.3. Meslek Elemanı/Uygulayıcılar İçin Sonuçlar	90
5.3.1. Meslek elemanı/uygulayıcılar için öneriler	91
KAYNAKLAR.....	93
EKLER	
Ek-1Gönüllü Onam Formu	
Ek-2 Sosyodemografik Soru Formu	
Ek-3 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	
Ek-4 Etik Kurul İzin Belgesi	

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 3. 1. Sosyo-Demografik Özellikler	38

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

BM	Birleşmiş Milletler
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
STÖ	Sivil Toplum Örgütleri
BMYKK	Birleşmiş Milletler bünyesinde Mülteciler Yüksek Komiserliği
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamasi
CEDAW	Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi

1. GİRİŞ

Mültecilerin yaşamış olduğu sorunlar geçmişten günümüze kadar var olan ve tüm insanlığın yok sayamayacağı derecede önemli olan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel perspektifte, mülteci alanında yürütülen çalışmalar göstermektedir ki kadınlar, erkeklere oranla göç sürecinde daha görünmez bir konumda yer almaktadır. Bu görünmezliğin asıl sebebinin toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlar üzerindeki baskısı ve kadınlara dayatılan rollerin onları ikinci plana atmasından kaynaklandığı söylenebilmektedir. Kadın mülteciler, göç sürecinde çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlar arasında yer alan ayrımcılık konusu, tüm sorunların içerisinde yer almaktadır. Kadın mültecilerin yaşamış oldukları ayrımcılık problemi kendini sağlık, eğitim, sığınma süreçleri, barınma, toplumsal cinsiyet rolleri vb. olgularda göstermektedir. Bu sorunların etkilerinin azaltılması ya da yaşadıkları sorunların çözülmesi amacıyla multidisipliner bir çalışma ile müdahale edilmesi oldukça önemli bir noktadır. Bu aşamada bahsedilen multidisipliner ekip içerisinde kadın mültecilerle çalışmalarını sürdüren sosyal hizmet uzmanları, sosyologlar, psikologlar ve avukatlar yer almaktadır.

Türkiye’de kadın mülteci sayısı her geçen gün hızla artmakta olup bu bağlamda sivil toplum örgütlerinde çalışmalarını sürdüren meslek elemanları, kadın mültecilerin ayrımcılık boyutunda iyilik hallerini sağlamayı hedef alarak çalışmalarını yürütmektedir. Ülkemizde kadın mültecilerle çalışma yürüten çeşitli STÖ’ler bulunmaktadır. Kadın mülteci ile çalışan STÖ’lerin başlıca amacı; kadın mültecilerle ilk görüşmelerin gerçekleştirilmesi, yaşadıkları sorunların çözülmesi kapsamında ihtiyaç analizlerinin yapılması, gerekli durumlarda kadın ile ilgili tedbir kararlarının çıkartılması veyahut yönlendirmelerin yapılması, kadınların göç yolunda yaşadığı travmalarının etkilerinin azaltılmasına yönelik koruyucu önleyici destek programlarının yönetilmesi, kadınların psiko-sosyal açıdan desteklenmesi vb. çeşitli amaçları bulunmaktadır. Sözü edilen hizmetlerin yararlılığı veya STÖ’lerin kadın mülteciler özelinde sunmuş olduğu hizmetler hakkında literatür incelendiğinde çok kısıtlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Buna ek olarak da STÖ sayılarının yeterliliği de tartışmaya açık bir konudur.

Göç alanı ve sivil toplum örgütlerinin ilişkisine odaklanmış birçok çalışma vardır. Bu çalışmaların önemli bir bölümünde genellikle göç alanında sivil toplum örgütlerinin rolü ve alanlarda yapılan faaliyetler yer almaktadır. Bahsi geçen çalışmalar arasında,

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının göç konusundaki çalışmaları üzerine bir değerlendirme (Çelik & Pekküçükşen, 2018), sorunlar ve beklentilerin algılanmasında kadın mülteciler ve sivil toplum kuruluşları (Keysan & Şentürk, 2021), Avrupa Birliği’nin hazırlamış olduğu bir projenin çıktısı olan kadın mülteciler ve toplumsal cinsiyet eşitliği (Soykan, Biehl, & Hazan, 2021) Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeli Sığınmacılar Konusundaki Rolü (Molbay, 2019) konularına yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar yukarıda da bahsedildiği üzere daha çok göç alanında sivil toplum örgütlerinin rolüne odaklanmış olup kadın mülteciler özelinde bu bireylerin ayrımcılık konusunda yaşamış oldukları problemlerin sivil toplum örgütleri ve çalışan profesyonellerin gözünden değerlendirilmesi bağlamında sınırlı kalmaktadır.

Araştırma, kadın mülteci alanında sivil toplum örgütlerinin ve bu örgütlerde çalışan profesyonellerin ayrımcılıkla mücadelede rolünü hedef almaktadır. Bu yüzden yapılacak olan çalışmada kadın mülteci alanında çalışan profesyonellerin özellikle ayrımcılık alanında gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlere yönelik değerlendirmelerine yer verilmektedir. Çalışmanın sonucunda ulaşılmak istenilen ana hedef ise kadın mülteci alanında yaşanan ayrımcılık ve diğer sorunların göz ardı edilmeyerek, sorunların çözümüne yönelik gerçekleştirilecek olan uygulamaların disiplinler arası iş birliği içerisinde sürdürülmesi, ayrımcılık konusunda gerçekleştirilen hizmetlerin kalitesinin artırılması ve meslek elemanlarının kendilerini dışarıdan bir gözle değerlendirebilmelerini sağlamaktır. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ve sonuçlar doğrultusunda araştırmacı tarafından hizmetlerin geliştirilmesi açısından öneriler çözümlenmektedir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Sosyal hizmet eğitiminin ve mesleğinin literatüründe “mülteci” ana başlığı oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Öyle ki geçmişten günümüze kadar uzanan bu süreçte halen dünyada milyonlarca kişi yerinden edilmek zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda genel anlamda mülteci ve daha özel bir anlamda ise kadın mülteci sorunu multidisipliner bir çalışma gerektirmektedir. Tarihsel perspektife bakıldığında göç etme süreçlerinde ve göç sonrası süreçte kadınlar erkeklere oranla daha farklı bir göç süreci deneyimlemekte ve bu süreci çok zor şartlar altında yaşadıkları gözlemlenmiştir. Geçmiş zamanlarda yaşanan göç süreçlerinde, kadınlar daha görünmez bir konumda görülmüş ve çeşitli ayrımcılıklarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. UNHCR’in 2022 yılında yayınladığı raporuna göre

Türkiye 3,9 milyon kişiye ev sahipliği yapmaktadır (UNHCR, 2022). Yaşanan göçle birlikte özellikle mülteci kadınların yaşadığı sorunlara ilişkin sivil toplum örgütlerine büyük bir görev düşmektedir. Türkiye’de mülteci kadınların yaşadıkları sorunlara yönelik kamu kuruluşları, yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri iş birliği içerisinde çalışmalar yapmaktadır.

Mülteci kadın sorununda önemli bir yere sahip olan sivil toplum örgütlerinin mülteci kadınların ayrımcılık boyutunda yaşadıkları problemler odağında hangi uygulamaları gerçekleştirdikleri veya gerçekleştirmedikleri bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, mülteci kadınların yaşamış olduğu ayrımcılıkla mücadelede sivil toplum örgütlerinin rolünün değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları şu şekilde belirlenmiştir;

1. Kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanları, ülkemizdeki mülteci politikalarını nasıl değerlendirmektedirler?
2. Kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanları ulusal ve uluslararası sözleşmeleri mülteci haklarını koruma açısından nasıl değerlendirmektedir?
3. Kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanları, mevcut yasa, yönetmelikler ve politikaları kadın mültecilerin haklarını koruma açısından nasıl değerlendirmektedir?
4. Kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanları, sivil toplum örgütlerinin rolünü nasıl değerlendirmektedir?
5. Kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanları, sivil toplum örgütlerinin ayrımcılık konusuyla ilgili çalışmalarını nasıl değerlendirmektedir?
6. Kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanları, sivil toplum örgütlerindeki eksiklikler için nasıl öneriler sunmaktadır?

7. Kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanları, gerek sivil toplum örgütlerinin kendi arasındaki gerekse kamu kurum kuruluşlarıyla olan iş birliğini nasıl değerlendirmektedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Mültecilik ve göç konusu günümüzde toplumsal boyutları ile karşımıza çıkan önemli bir sorundur. Bu soruna yönelik ülkemizde verilen çeşitli hizmetler bulunmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı başta olmak üzere sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler vb. kurumlar bu noktada önemli hizmetler vermektedir. Bu çalışma kadın mültecilere yönelik ayrımcılıkla mücadelede sivil toplum örgütlerinin var olan hizmetlerinin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu alanda çalışan meslek elemanlarının tecrübe ve önerilerinin öğrenilmesi amaçlanarak, yapılan araştırmanın sonuçlarının akademide önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler mülteci alanında çalışmalarını sürdürmekte olan sivil toplum örgütlerine, çeşitli devlet kurumlarına katkı sağlayacağı ve ayrıca mülteci alanında yaşanan ayrımcılık konusunda çalışmalarını sürdüren diğer akademisyenler, öğrenciler ve araştırmacılar için literatüre bir kaynak olarak geçeceğinden ayrı bir önem taşımaktadır. Bunlara ek olarak aynı zamanda çalışmanın sosyal hizmet disiplini ve göç sosyolojisi açısından literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç ve Mülteci Hukuku

İnsanlık tarihinin en eski zamanlarından beri karşımıza çıkmakta olan ve kişilerin, toplulukların doğal afetler, savaşlar, siyasal ve ekonomik zorluklar gibi çeşitli nedenlerle yerlerinden edilmesi sorunu veya sayılan nedenlerin hiçbiri olmaksızın gönüllü olarak yer değiştirmeleri bugün de hala devamlılığını sürdürmektedir. Buradan hareketle yerinden edilme ve yer değiştirme konuları uluslararası ve ulusal düzeyde yaşanan ve yaşanmakta olmaya devam eden, bütün devletleri ve özellikle nüfus hareketleri bakımından hem geçiş hem de varış ülkesi olma özelliği taşıyan Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir (Güçer vd., 2013). İlk olarak mültecilik konusu Birinci Dünya Savaşı ile gündeme gelmiş olup, İkinci Dünya Savaşı ve soğuk savaş dönemi ile artık bir sorun olarak devletlerin ve toplumların karşısına çıkmıştır. Buradan hareketle bu konunun esas olarak devletlerarası savaşların doğurduğu sonuçlar sebebiyle ortaya çıktığını söylemek doğru olacaktır. Weiner'in 1996 yılında yapmış olduğu çalışmasında görüldüğü üzere 1969, 1982, 1992 yılları arasındaki istatistikleri incelemiş ve 34.028.000 mülteci den 14.227.000'inin savaşlar sebebi ile göç ettiğini ortaya koymuştur (Weiner, 1996: 12; akt: Namdar, 2019). Savaşların bitişinin ardından kurulmuş olan Birleşmiş Milletler'in ele almış olduğu ve çözümü için çalışmalara başladığı konu ise mültecilik olmuştur. 10 Aralık 1948'de kabul edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nde mülteciler için uluslararası hukuka dayalı temel ilkeler belirlenmiş ve ardından mülteci hakları ve güvenliklerini koruma amacıyla 1950 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMYKK) kurulmuştur. Bu gelişmelerin ardından 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi ile mülteciler, uluslararası bir anlaşma ile koruma altına alınmışlardır (Kiye, 2021).

Türkiye özelinde mültecilik durumuna bakıldığında coğrafi konumu dolayısıyla Türkiye'nin Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının birleşme noktasında olması, ülkeyi göç hareketlerinin merkezi olarak karşımıza çıkarmaktadır. 1979 yılından sonra Türkiye'nin çevresindeki ülkelerde yaşanan siyasal krizler ve çatışmalar ışığında Türkiye, o ülkelerin vatandaşlarının kaçarak sığındıkları bir ülke haline gelmiştir. 2011 yılında Ortadoğu'da başlayan iç savaşlar sonrasında Türkiye'ye kitlesel bir göç hareketi başlamış ve bu doğrultuda hukuksal alanda yeni düzenlemelere gidilmiş, 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kabul edilmiştir. Bu kanunda uluslararası koruma

statüleri güncellenmiş ve mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olarak düzenlenmiştir (Kiye, 2021).

2.2. Türkiye Özelinde Verilen Koruma Statüleri

2011 yılında başlamış olan, yukarıda da bahsedilen Ortadoğu'da yaşanan krizler odağında, Türkiye'ye gelmiş olan bireylerin haklarının korunması için 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1994 Yönetmeliği'nin sunduğu düzenlemeler kullanılmış ve bu durum artık sığınma hakkı başta olmak üzere genel olarak bireylerin bütün haklarından eksik yararlanmalarına sebebiyet vermiştir. Türkiye özelinde bütün hakları yansıtan bir düzenleme olmaması durumu artık ülkeye gelen bireylerin temel haklarından eksik yararlanmasına sebebiyet vermesi ve ülkeye gelen yabancıların sayısının büyük bir hızla artması sebebiyle, 04 Nisan 2013 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda yapılan toplantıda "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" sözleşmesi kabul edilmiştir. Sözleşme içerisinde yapılan statülere yönelik tanımlamalarda Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokol'ünde benimsenmiş olan coğrafi sınırlamalar korunmuştur ve özellikle Türk iç hukukuna uygun çeşitli uluslararası koruma statüleri yer almıştır. YUKK özelinde belirlenmiş olan statüler ise şu şekildedir;

1. YUKK madde 61'de ise mülteci şu şekilde tanımlanmıştır: Mülteci " Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir"¹ şeklinde tanımlanmıştır
2. YUKK 62. madde de düzenlenmiş olan şartlı mülteci tanımı ise; Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu

¹ Bkz. YUKK, M.61

ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir² şeklinde tanımlanmıştır. Mülteci statüsü, Türkiye için Avrupadan gelen vatandaşları kapsamaktadır. Avrupa harici ülkelerden gelen kişiler sadece üçüncü bir ülkeye mülteci olabilme şartıyla Türkiye'ye başvuru yapabilmekte ve başvuru sonuçlanıncaya kadar şartlı mülteci sıfatı ile Türkiye'de kalabilmektedirler.

3. YUKK 63. madde de düzenlenmiş olan ikincil koruma statüsü ise; Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilmektedir.³
4. YUKK 91. madde de yer alan Geçici Koruma Statüsü ise; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan bir statü olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip kişilerin ülkeye kabulü, ülkede kalış süreleri, hak ve yükümlülükleri, ülkeden çıkışlarında yapılacak olan işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler vb. düzenlemeler ülkelerin bakanlar kurulu tarafından çıkarılan yönetmeliklerle düzenlenmektedir.⁴ Geçici Koruma statüsü diğer statülere kıyasla daha yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu statünün ortaya çıkışı, ülkelere acil mülteci akınlarının sağlanabilmesi amacıyla ortaya atılmıştır. Bu statü, iç savaş ve

² Bkz. YUKK, M. 62

³ Bkz. YUKK M.63

⁴ Bkz. YUKK M.91

benzeri büyük çaplı şiddet olayları sonucu yerinden edinmiş olan kişilerin, kalıcı çözümler sağlanana kadar koruma sağlaması amacıyla ortaya çıkmıştır (Efe & Ulusoy, 2013).

5. Literatüre bakıldığında göçmen teriminin tam bir tanımı bulunmamakla birlikte Türkiye’de 5543 sayılı İskân Kanununa göre “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır”⁵ şeklinde tanımlanmıştır. Cüneyt Telsaç’ın 2022 yılında yazdığı makalede bu tanımla alakalı şu sözleri kullanmıştır; “Türkiye özelinde göçmen kavramının sadece bir tanım değil aynı zamanda bir statü olduğunu da belirtmek gerekmektedir ve göçmenlik statüsü direkt olarak vatandaşlık şeklinde kendisini göstermektedir” demiştir (Telsaç, 2022).
6. Düzensiz Göçmen terimi, geldiği ülkede kalmak için yasal hakkı bulunmayan kişiler için kullanılmaktadır ancak bu tüm düzensiz göçmenlerin buldukları ülkede resmi olmayan bir şekilde veya belgeleri olmadan kaldıkları anlamına gelmemektedir. Örnek verilecek olursa, bir ülkeye çalışmak amacıyla insan tacirleri tarafından getirilen kişilere genellikle kaçakçılar tarafından sahte belgeler sağlanmaktadır ve sahte belgelere sahip olan şahıs bunun bilgisine sahip değildir (Efe & Ulusoy, 2013).
7. Sığınmacı terimi, mülteci statüsüne sahip olabilme amacıyla başvurusu yapılmış fakat başvurusu henüz bir karara bağlanmamış olan kişiler için kullanılan bir terimdir. Bu kişilerin başvuru süreçlerinde, geri göndermeme ilkesi uygulanarak, temel haklara erişimleri sağlanmalı, insanca yaşamaları için asgari standartların uygulanması gerekmektedir (Efe & Ulusoy, 2013).
8. Uluslararası Koruma, kişilerin temel hak ve özgürlükleri ile fiziksel güvenliklerinin korunması, güvence altına alınması, esas olarak vatandaşı oldukları devletlerin sorumluluğundadır ancak devletlerin bu temel hak ve özgürlükleri koruyamadıkları ya da korumak istemedikleri dönemler tarih boyunca var olmuştur. Devletlerin, kendi vatandaşlarını koruyamadıkları ya da

⁵ İskân Kanunu M.3-d

korumadıkları durumlarda mülteciler açısından uluslararası koruma konusu gündeme gelmektedir. Bu yükümlülükler ışığında ülkeler, kendilerine sığınan mültecilere koruma sağlamak zorundadırlar (Efe & Ulusoy, 2013).

2.3. Uluslararası Düzeyde Verilen Koruma Statüleri

1. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci kavramı, vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu”⁶ için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişileri ifade etmektedir.
2. Göçmenlik statüsü ise esas olarak ülkesinde zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için değil, ekonomik sıkıntıların yaşanması nedeniyle ayrılan kişiler olarak tanımlanabilir. Göçmenler, vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ederken, daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için kendi istekleri ile ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaktadırlar (Efe & Ulusoy, 2013)
3. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) hazırlamış olduğu göç terimleri sözlüğünde yer alan sığınmacı tanımı “Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler”⁷ olarak belirlenmiştir (Perruchoud & Redpath, 2013).
4. Yine IOM'a göre düzensiz göçmen teriminin tanımı “Yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi. Bu terim, diğerlerinin yanı

⁶ Cenevre Sözleşmesi, m. 1.

⁷ Uluslararası Göç Örgütü, Göç Terimleri Sözlüğü S. 74

sıra, bir transit veya ev sahibi ülkeye meşru yollarla giriş yapan, ancak izin verilen kalış süresini aşan veya akabinde yetki verilmeden çalışmaya başlayan kişileri içermektedir”⁸ olarak yapılmaktadır. Bu durumda herhangi bir cezai işlem görülmemesi ve göçmen bireylerin temel haklarının göz ardı edilmemesi için bu kişilere “yasadışı” ifadesi kullanmak yerine “düzensiz” göçmen terimi kullanılmaktadır (Perruchoud & Redpath, 2013).

5. Tamamlayıcı koruma ise 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan mülteci tanımının şartlarına uymayan kişilerin, uluslararası bir korumaya ihtiyaç duymaları halinde buldukları ülkelerde ikamet etmeleri amacıyla verilen izinleri kapsamaktadır.

2.4. Mültecilerin Statülerine Yönelik Ulusal ve Uluslararası Sözleşmeler

2.4.1. 1951 Cenevre sözleşmesi ve 1967 ek protokol

1951 Cenevre Sözleşmesi, BMMYK bünyesinde hazırlanan, uluslararası düzeyde mültecilerin statülerinin belirlenmesi, koruma ve yardım uygulamalarının sağlanması amacıyla imzalanmış olan bir sözleşmedir. Bu sözleşme, Avrupa Devleti olan 26 ülkenin katılımıyla Cenevre’de 28 Temmuz 1951 de kabul edilmiştir, fakat 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. O dönemlerde sözleşmenin içerisinde bulunan bazı maddelerde yer alan zaman ve coğrafi sınırlamalar nedeniyle eleştirilere maruz kalan Cenevre sözleşmesi, 1967 yılında zaman ve coğrafi sınırlamalar kaldırılarak 1967 Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Protokolü ile yenilenmiştir. Bu protokol hem Cenevre Sözleşmesine bağlı fakat aynı zamanda bağımsız bir belge olarak tarihte varlığını sürdürmektedir.

2.4.2. Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun kabul edilmesinden önce Türkiye’de barınan sığınmacılar için 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1994 Yönetmeliği’nin bulunduğu düzenlemeler kullanılmıştır. Türkiye özelinde bütün hakları yansıtan bir düzenleme olmadığı için bu durum kişilerin sığınma hakkı başta olmak üzere haklarından

⁸ Uluslararası Göç Örgütü, Göç Terimleri Sözlüğü S. 27

eksik olarak yararlanmalarına sebebiyet vermiştir. Kanun düzeyinde bir düzenlemenin henüz çıkarılmadığı 2000’li yıllarda ise Türkiye’ye Avrupa dışından gelen mülteci sayısının oldukça artmış olduğu görülmüştür. Türkiye 2000’li yıllardan önce kaynak ya da geçiş ülkesi olarak değerlendiriliyorken ekonomik şartların iyileşmesi sebebiyle, 2000 yılından sonra mülteciler için daha çok “hedef” ülke olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Bu duruma coğrafi konumu ile sürekli göçler veren istikrarsız ülkelere yakın oluşu da katkı sunmuş ve Türkiye’ye gelen sığınmacı akını artarak devam etmiştir (Güçer vd., 2013). Yıllar içerisinde sığınmacı akının daha da artması ve komşu ülkelerde yaşanan bu gelişmeler ışığında Türkiye, TBMM Genel Kurulu’nda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu adıyla 04 Nisan 2013 tarihinde bu sözleşmeyi kabul etmiştir. Sözleşme içerisinde yer alan tanımlamalarda Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokol’ünde benimsenmiş olan coğrafi sınırlamalar korunmuştur ve Türk iç hukukuna uygun çeşitli uluslararası koruma statüleri yer almıştır. Bunlar, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri olarak yer almaktadır.

2.4.3. Geçici koruma yönetmeliği

Geçici koruma, silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalan kişilerin statülerinin belirlenmesinde tarihte önemli rol oynamış bir koruma biçimidir (Fitzpatrick, 2000). Geçici koruma statüsü, genel olarak kitlesel göç akınları sonucu sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancı bireyleri ifade eden bir uluslararası koruma statüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında kişilerin bireysel olarak geldiği durumlarda bu statü kullanılamamaktadır. Geçici koruma statüsünün tarihteki ilk örneği 1930’lu yıllarda İngiltere ve Fransa’nın İspanyol iç savaşından kaçan bireylere “geçici sığınma statüsü” vermesi olarak kabul edilmektedir (Perluss & Hartman, 1985). Türkiye’de ise 1990’lı yıllarda Birinci Körfez savaşı sırasında Kuzey Irak’tan gelen sığınmacılar, geçici koruma statüsünün ilk örneklerinden biri olarak gösterilebilmektedir (Çiçekli, Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar, 2009). YUKK 91. maddede tanımlanmış olan geçici koruma statüsünün ardından bu statünün ayrı bir yönetmelikle ele alınıp düzenlenmesi gerektiği düşünüldükçe 22 Ekim 2014’te Bakanlar Kurulu tarafından “Geçici Koruma Yönetmeliği” yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle beraber “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen

veya sınırlarımızı geçen yabancılardan” YUKK 91. madde yer alan statü çerçevesinde gerekli şartları sağlayamayan bireylerin “geçici koruma statüsünde” yer alabilmeleri için gerekli usul ve esaslar, sözü edilen kişilerin Türkiye’ye kabul aşamaları, Türkiye’de kalmaları veya ülkeden ayrılmaları, hak ve yükümlülükleri ve bu çeşit bir kitlesel göç gerçekleştiğinde alınacak tedbirler ve bu durumlar yaşandığı vakit ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlanması amacıyla hazırlanmış bir yönetmeliktir (Topal, 2015). Bu yönetmeliğe göre bu statüden yararlanacak olan kişiler için herhangi bir coğrafi sınırlama bulunmamaktadır. Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara ve kitlesel göç ve bu göçün devam sürecinde ülkeye giriş yapmış olan yabancılar bu statüden faydalanabilmektedirler.⁹ Geçici koruma yönetmeliğine göre statüden faydalanamama durumları ise barışa karşı suç işleme, savaş suçları, insanlığa karşı suç işleme, ülkesinde silahlı çatışmaya katıldığı hâlde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar; terör eylemlerini gerçekleştiren veya planlayan ya da bu eylemlere iştirak edenler; ciddi bir suçtan mahkûm olan ve durumları toplum açısından tehdit oluşturanlar; millî güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturanlar; Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesi gereken suç veya suçları daha önceden işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk edenler; uluslararası mahkemelerce haklarında insanlığa karşı suç işlediğine karar verilenler; Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenen devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından birini işleyen kişilere “geçici koruma” statüsü verilmemektedir.¹⁰ Yönetmelik kapsamında statü sahibi kişilere sağlanan belirli haklar bulunmaktadır fakat kişilerin bu haklardan yararlanabilmeleri için Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne gidip kaydolmaları gerekmektedir. Bu kayıt işleminden sonra statü sahibi kişilere sağlanan haklar ve hizmetler ise şöyledir; sağlık hizmetlerine erişim, eğitim hizmetleri, istihdam (iş piyasasına erişim hizmeti), sosyal hizmetler ve yardımlar, tercümanlık hizmetleri ve gümrük işlemleridir.¹¹

⁹ Bkz. Geçici Koruma Yönetmeliği M.7

¹⁰ Bkz. Geçici Koruma Yönetmeliği M. 8

¹¹ Bkz. Geçici Koruma Yönetmeliği M. 26 ve 32 arası.

2.5. Göç Olgusu Bağlamında Mültecilerin İnsan Hakları

Mülteciler, ülkelerinde yaşanan ve yaşanmakta olan çeşitli insan hakları ihlalleri, iç savaşlar ve çatışmalar, doğal afetler gibi nedenlerle evlerini terk edip ya da terk etmek zorunda bırakılıp başka ülkelere sığınan insanlardır ve bu insanların sığındıkları ülkelerde temel haklarının korunması için başlangıçta “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” bulunmaktadır. Evrensel nitelikte olan bu sözleşmede yer alan maddelerin tamamı mülteci bireyler içinde geçerlidir ve göç süreci içerisinde yetkili kişiler bu hakları gözeterek hareket etmelidir. Mülteci bireyler ikamet ettikleri ülkelerde en temelde hakları boyutlarında yaşamış oldukları sıkıntılar dolayısıyla başka ülkelere sığınan bireyler olmalarının yanında sözü edilen bu hak ihlallerine “sığınma haklarını talep etme süreçlerinde, güvenli ülkelere geçiş süreçlerinde ya da barınma ihtiyacıyla gittikleri hedef ülkelerde” de maruz kalmaktadırlar. Temel haklar boyutunda bu konuya bakıldığında ise barınma, sağlık, eğitim vb. en temelde olan haklardan bile mahrum bırakılan mülteci bireylerin hakları, insan hakları bağlamında korunması gereken en önemli konulardan biridir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan "yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır"¹² ve "herkes, kendi memleketi de dâhil, herhangi bir memleketi terk etmek ve memleketine dönmek hakkına haizdir"¹³ hükümleri, insanların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktadır ancak, 2015 yılında Yunanistan Sahil Güvenlik ekiplerinin mültecilerin bulunduğu lastik botu patlatması ve ardından bölgeden hızla uzaklaşması gibi olaylar, bu hakların ihlal edildiğini göstermektedir (Karataş & Başçılar, Körfez, Bosna ve Suriye Krizleri Ekseninde Küresel Ölçekte Göç Hareketleri ve Göç Politikalarına Etkisi, 2018). Bu tür olaylar, insan haklarına saygı ve uluslararası hukukun gerekliliklerine uyum konusundaki çabaların sürekli ve kararlı bir şekilde sürdürülmesini gerektirir. Uluslararası toplumun, mülteci haklarının korunması ve insanların güvenli bir şekilde ülkelerini terk edip sığınma talep etme hakkının tanınması konusunda ortak bir çaba göstermesi önemlidir.

Mülteci bireylerin göç süreçlerinde var olan hakları 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında korunmaktadır. 1951 Sözleşmesi, kendi devletinin korumasından haklı sebeplerle faydalanamayan kişilere, ulusal koruma süreçlerindeki şartlar sağlanana kadar, uluslararası korumayı devreye sokmayı, bu kişilerin statülerini belirlemeyi ve

¹² İHEB M.3

¹³ İHEB M.13

Sözleşme'nin sağladığı haklardan faydalanmalarını amaçlamaktadır. (Odman, 1995). Genel anlamda mültecilerin insan haklarının korunması konusunda öncelikli olarak ilgili uluslararası insan hakları yasaları, ülkelerin var olan mülteci hukuku ve sivil toplum örgütleri tarafından sağlanmaktadır. Sivil toplum örgütleri bu hakların korunmasında önemli bir rol oynamakta ve mülteci bireylerin insan haklarına saygı gösterilmesi, temel hak ve özgürlüklerinin savunulmadığı yerde savunulması, kişilerin var oldukları toplumlarda tam bir adaptasyon sağlamaları için entegre çalışmalarının yürütülmesine ve kendilerine daha iyi bir gelecek kurmalarına yardımcı olmaktadır. Yaşanan tüm bu durumlar ışığında mülteci bireylerin insan haklarına saygı gösterilmesi, göç olgusunun daha iyi yönetilebilmesi için temel bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır ve tüm ülkelerin mültecilere insan hakları açısından uygun koşullar sağlamaları gerekmektedir.

Mültecilerin ve tüm insanlığın genel haklarının korunması amacıyla 24 Ekim 1945 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 1. Bölümü'nde yer alan maddelere göre ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunların çözümünde ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin, herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine yönelik saygının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi konularının uluslararası iş birliğini sağlayacak nitelikte olması amaçlanmaktadır¹⁴. 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde ise Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın hükümleri gereğince tüm devletlerin, insanların doğuştan sahip olduğu onurun ve eşit, devredilemeyen hakların tanınması ve korunması boyutunda çalışması gerektiği ve aynı zamanda İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde yer alan “herkesin kişisel ve siyasal haklarının yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından yararlanabileceği şartların yaratılması ile ulaşılabileceği”¹⁵ anlayışını kabul ederek oluşturulmuş, mültecilerin insan haklarının korunduğu bir sözleşme olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6. Türkiye’de Mültecilere Yönelik Genel Hak ve Hizmetler

Mültecilere yönelik sunulan genel hak ve hizmetler, mültecilerin Türkiye'ye başvuru yapma sürecinden itibaren 1951 Cenevre Sözleşmesi ile verilmektedir. Sözleşmeye göre kişilerin; din özgürlüğü, medeni haklardan yararlanma özgürlüğü, menkul ve gayrimenkul

¹⁴ Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması Bölüm 1 M.1

¹⁵ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi M.22

edinme hakkı, fikri ve sınai mülkiyet hakkı, dernek hakları, mahkemelerde taraf olma hakkı, çalışma hakkı, tarım, sanayi, sanat ve ticaret sahalarında iş yeri açmak ve şirket kurma hakkı, ihtisas mesleğini icra etmek hakkı, vesika (karne) hakkı, mesken edinme hakkı, eğitim hakkı, sosyal yardım hakkı, sosyal sigorta ve çalışma mevzuatından yararlanma hakkı gibi çeşitli bazı hakları bulunmaktadır ve bu haklar belirli durumlarda sınırlandırılmaktadır.¹⁶ Barınma, sağlık, eğitim, çalışma hayatı, sosyal yardım ve destek alanında sunulacak olan haklar, kişilerin sahip olduğu statüye göre değişiklik gösterilebilmektedir. Yukarıda bahsedilmiş olan hak ve hizmetlerin tümünün, Türkiye'nin uluslararası sözleşmelerle kabul ettiği mülteci haklarına uygun olarak sunulma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu hak ve hizmetlerin sunumunda gösterilecek olan özen ise mültecilerin Türkiye'de “insan onuruna yakışır” bir şekilde yaşamalarına yardımcı olmakla beraber insani bir sorumluluk olarak kabul edilmektedir. Mültecilere yönelik hizmetler, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Mülteciler başvuru ve kayıt işlemleri sonrasında bakanlığın vermiş olduğu kimlik kartıyla beraber hem ülkede kalışlarını yasallaştırmış olup hem de kendilerine sunulmuş olan haklardan faydalanabilmektedirler.

Türkiye’de bulunan yabancıların ikamet izni alma mecburiyetleri bulunmaktadır¹⁷. Ancak yabancılar belli durumlarda ikamet izninden muaf¹⁸ tutulmaktadır. YUKK da yer alan bir diğer uygulama ise çalışma izninin ikamet izni yerine geçmesidir. Yabancı kişinin çalışma izni aldığı durumlarda, ekstra bir ikamet izni almasına gerek olmamakla beraber çalışma izni süre boyunca Türkiye’de kalma hakkı bulunmaktadır.¹⁹ YUKK ile sığınma başvurusunda bulunanların veya koruma statüsü almaya hak kazananların, barınma ihtiyaçlarının kendilerince karşılanması esası benimsenmiştir (Savar & Kedikli, 2019). Refakatsiz çocuk, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış özel ihtiyaç sahiplerinin ise belli barınma imkânlarından faydalandırılacağı hüküm altına alınmıştır.²⁰ Türkiye’ye gelmiş olan mülteci, sığınmacı bireyler genel olarak emniyet ve asayiş yönünden sıkıntı yaşanmayan bölgelerde, İçişleri bakanlığı tarafından belirlenen uydu kentlerde kalmaktadırlar. Bu bölgelerde ikamet eden kişilerin yer değiştirmelerinde bildirim zorunluluğu bulunmaktadır ve ikamet ettikleri bölgeden bildirim

¹⁶ Bkz. 1951 Cenevre Sözleşmesi M. 4

¹⁷ Bkz. YUKK M.19

¹⁸ İkamet izninden muaf olanlar için bkz. YUKK M. 20

¹⁹ Bkz. YUKK M.27

²⁰ Bkz. YUKK M.95

yapmadan ayrılmaları yasaktır. Bir diğ er barınma şek li ise ç adır kentler ve konteyner kentler olarak karşımıza ç ıkmaktadır ve bu barınma hizmeti Suriye'den Türkiye'ye yaşanan kitlesel akında olduğu gibi olağanüstü durumlarda uygulanan bir barınma hizmeti olarak karşımıza ç ıkmaktadır (Savar & Kedikli, 2019).

Ç alışma hakkı, her insanın hayatını daha iyi koşullarda yaşaması için olması gereken bir hak olarak karşımıza ç ıkmaktadır. Bu hakkın her insan için geç erli olması belirli yasalarla da geç mişten günümüze kadar zorunlu tutulmaktadır. Her devlet, kendi vatandaşlarının ç alışma haklarına düzenleyici kurallar koymaktadır ancak unutmamak gerekir ki, 1982 Anayasasında bulunan “herkes, dilediği alanda ç alışma ve sözleş me hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir”²¹ maddesinden yola ç ıkıldığında, ç alışma hakkının kişiler bakımından hiçbir ayırım yapmadan düzenlemiş olması durumu, ÷lkede yaşamakta olan sığınmacıların ya da mültecilerin de bu yasalara tabi olduğunu bizlere göstermekte ve bu bireylerin de bu imkânlardan yararlanacağını açıkça söylemektedir. Aynı zamanda yine 82 Anayasasına göre bu düzenleme madde 16'da “temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir”²² şeklinde ele alınmış ve madde 95'te yazılmış olan “özel teşebbüsler”²³ durumu, bu maddede yabancılar için geç erli olmuştur. Bu durum ç alışma hakkı ile alakalı sınırlamaların da olabileceğini bizlere göstermiştir.

Sağlık hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde “her şahsın gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geç im imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğ er hallerde güvenliğ e hakkı vardır”²⁴ şeklinde ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56. maddesinde ise sağlık hakkı “devlet herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak için sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler”²⁵ olarak ele alınmıştır. Bu iki maddeden de anlaşılacağı üzere, bir insanın ırkı ya da statüsü fark etmeksizin sağlık hakkına erişimi sağlanmalıdır. ÷lkemize gelmiş olan ve statü almaya hak kazanmış olan mültecilerin, sığınmacıların veyahut geç ici korunanların belirli kanunlar ışığında sağlık haklarına ulaşımı mümkün

²¹ Bkz. 1982 Anayasası M.48

²² Bkz. 1982 Anayasası M.16

²³ Bkz. 1982 Anayasası M.95

²⁴ Bkz. İHEB m.25

²⁵ Bkz. 1982 Anayasası M.56

kılınmıştır. Mülteciler, sığınmacılar vb. bireylerin sağlık haklarıyla ilgili yapılmış olan en önemli gelişme ise YUKK ile karşımıza çıkmaktadır. YUKK ile başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, herhangi bir sağlık güvencesi olmayan veya ödeme gücü bulunmayanların 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na tabi olduğu belirtilmiştir.²⁶ Geçici korunan bireylerin ise ayrı olarak Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında sağlık hizmetlerine erişimi mümkün kılınmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliğine göre bireylere kamp içinde ve dışında sağlık hizmetlerinin Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda verileceği belirtilmiş ve “temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz” düzenlemesi eklenmiştir.²⁷

Türkiye’de yaşamakta olan yabancı çocukların eğitim ve öğretim hakları Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmekte ve çeşitli yasalarla bu hakların devamlılığı korunmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan “Taraflar Devletler, mültecilere, temel eğitim konusunda vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır”²⁸ maddesi ışığında, 1982 Anayasasında bulunan “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz”²⁹ maddesi uygulanmakta ve yabancıların da bu haklardan yararlanacağı açıkça anlaşılmaktadır fakat burada devletin bu haklarla ilgili çeşitli düzenleme ve sınırlama yetkisi bulunmaktadır.

Sosyal hizmet mesleği, genel olarak toplumun dezavantajlı gruplarına, yardıma ihtiyacı olan bireylere, din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin çalışmalar sürdüren bir hizmet biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanları, bireylerin insan onuruna yarıyor bir biçimde yaşayabilmeleri ve bu yaşam biçimlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan koruyucu, önleyici, iyileştirici, değiştirici ve geliştirici nitelikteki faaliyet ve programlar bütünlerini tasarlar ve yönetir. Genel olarak bir tanım yapıldığında ise Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonuna göre sosyal hizmet, “sosyal değişimin sağlanmasına ve insan ilişkilerinde problem çözme ve güçlenmeye yardımcı olur, bireyin iyilik halini değiştirmek için özgürleşmesini sağlamaya çalışır. Sosyal hizmet; insan davranışı ve sosyal sistemlerle ilgili kuramları geliştirerek, insanların çevreleri ile etkileşime girdiği noktalarda müdahale eden bir disiplindir. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri sosyal hizmetin esasını oluşturur.” şeklinde tanımlanmaktadır (Duyan

²⁶ Bkz. YUKK M.89

²⁷ Bkz. Geçici Koruma Yönetmeliği M.27

²⁸ Bkz. Cenevre Sözleşmesi M.22

²⁹ Bkz. 1982 Anayasası M.42

vd., 2008). Bu kapsamda, mülteciler de sosyal hizmet mesleğinin hedef kitlesi arasındadır ve mültecilere, sığınmacılara yönelik birçok çalışma yürütülmektedir. Öncelikle 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan 23. maddede mültecilere yönelik sosyal yardımların yapılabileceğine ilişkin bir düzenleme yapılmıştır ve bu düzenleme, 6458 sayılı YUKK'da “başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden ihtiyaç sahibi olanların, sosyal yardım ve hizmetlere erişimleri sağlanabilir”³⁰ şeklinde değiştirilmiştir. İnsan hakları boyutunda bir mülteci sistemi bulunan ülkelerin, bu sistemi uygularken ülkelerinde var olan toplumsal düzenin devamlılığının da sağlanması amacıyla, ülkelerine gelmiş olan mülteci bireylerin varlıklarını özellikle hassas gruplar odağında düşünülerek, insan onuruna ve haysiyetine yakışır bir şekilde sürdürmelerini sağlamaları gerekmektedir. Bu sistemin devamlılığının sağlanması için “mülteci bireylerin temel ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu ihtiyaçları karşılayacak kaynakların artırılması, politika ve hizmetlere mülteci katılımının desteklenmesi, hassas grupların ihmalinin önlenmesi” gibi faaliyetlerin desteklenmesi oldukça önemlidir (Kılıçaslan, 2014). Sosyal hizmet alanında görev yapmakta olan sosyal hizmet uzmanları dezavantajlı gruplarla çalışırken, geneli yaklaşımın ilkelerini kullanarak daha kapsamlı bir bakış açısıyla olayları ele almalı ve bireyi çevresi içinde değerlendirerek onun işlevselliğini arttıracak bir hedefte ilerlemelidir (Şahin, 2002). Bu düzlemde yapılacak olan çalışmaların da hak temelli bir bakış açısıyla yapılması oldukça önemlidir. Bir toplumda özellikle dezavantajlı kesimlerle çalışıldığında, hak temelli yaklaşım makro boyutta büyük sorunun çözümüne, mikro boyutta ise bireylerin kendi kişisel problemlerine odaklanır ve bu durum planlanan uygulamaların birlikte yürütülmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

2.7. Kadın Mülteci Olmak

Tarihsel perspektife bakıldığında kadınlar, erkeklere oranla göç sürecinde daha görünmez bir konumda görülmüş ve aile içindeki rollerine (anne, eş, genç kız) göre ve bağımlı kişiler olarak değerlendirilmişlerdir (Buz, 2007). Bu görünmezliğe neden olan durumlara bakıldığında ise kadının hayatın neredeyse her alanında ikinci planda tutulması ve erkeğe oranla daha pasif bir konumda kalmaya zorlanmasından kaynaklandığı görülmektedir. Geçmiş araştırmalara bakıldığında bu durumun ne yazık ki göç sürecinin derinliklerinde yer aldığını görmekteyiz.

³⁰ Bkz. YUKK M.89

Ulusal ve uluslararası hukuka bakıldığında mültecilik sıfatını almış kadınların yaşadığı sorunlara yönelik ayrı bir düzenleme bulunmamış ve mültecilik sistemini ele alan çalışmalarda da kadınların yaşadıkları sorunlara yönelik herhangi bir konuya da değinilmemiştir (Çakır & Karabacak, 2019). Aynı zamanda kadının, 1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteci sıfatını kazanma şartlarında yer alan “belirli bir toplumsal gruba üyelik” maddesinde değerlendirilerek, kadının yaşamış olduğu cinsiyete dayalı ayrımcılığı ve diğer sorunları göz ardı ederek, sadece bir sıfatı kazanma amacıyla bir gruba dahil edildiğini karşımıza çıkarmaktadır. Feminist araştırmacıların özellikle göç ve kadın konularında irdeledikleri ve çözüm arayışında oldukları ataerkillik ve cinsiyete dayalı ayrımcılık konuları 1951 Cenevre Sözleşmesinde dikkate alınmamış ve bu sözleşmenin erkek yönelimli bir sözleşme olduğunu karşımıza çıkarmıştır (Peker & Sancar, 2002).

Kadınların mülteci ve göç sürecinde aktif olarak çalışmalara katılması ikinci dalga feminist hareketleriyle beraber 1960’lı yılların ortalarına dayanmaktadır. Bu tarihten önceki çalışmalarda cinsiyet ayrımına, kadınların yaşamış olduğu özel sorunlara değinilmemiş ve yapılan çalışmalar bir nevi cinsiyet körü olarak değerlendirilmiştir (Ulutaş & Kalfa, 2009). 1970’li yıllardan itibaren yürütülen çalışmalar erkek merkezli bakış açısından sıyrılmış olup kadınların deneyimlerini gözetmiş ve yapılan araştırmaların cinsiyet farkı odağında ele alınması gerektiği savunularak, her cinsiyetin kendine özgü özellikleri çerçevesinde incelenmesi ve yorumlanması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu öncü hareket, var olan literatürde kadınların daha görünür olmasını sağlamıştır (Ulutaş & Kalfa, 2009). BM genel olarak, dünya çapında kadınların toplumsal yaşamda daha görünür hale gelmeleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve bu eşitsizliklerin temelinde yaşanan ayrımcılık vb. problemlerin önlenmesi amacıyla toplamda dört adet “dünya kadınlar konferansı” düzenlemiştir. Bu konferanslardan ilki, kadınların erkeklerden ayrı ve sadece kendilerine özgü yaşamlarıyla anılmaları gerektiği anlayışını savunan, Meksika’nın başkentinde 1975 yılında dünya devletlerinin de katılım sağlaması ile “BM Birinci Dünya Kadın Konferansı” isimli toplantıda gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda kadınlar, bu zamana kadar sadece erkek egemen toplumun dile getirebildiği “ulusal, ekonomik ve kültürel” sorunları sınırları aşarak bu platformda tartışmışlardır. Bu toplantıya katılım sağlayan devletlerin neredeyse tamamı, kadınların yaşadığı sorunların ayrı bir sorun olarak değil bir bütün olarak gördüklerini kabul etmiş ve kadınların toplumsal, ekonomik, siyasal konularının güçlendirilmesi konusunda kararlara varmışlardır (Dinçer, 2004). Bu konferans sonrasında 1975-1985 yılları arası “kadının on yılı” olarak adlandırılmış ve BM

Birinci Dünya Kadın Konferansı'nda katılım sağlayan devletlerle birlikte hazırlanmış ve kabul edilmiş olan Dünya Eylem Planının asıl hedefi "eşitlik, kalkınma ve barış" olarak belirlenmiştir. Hazırlanan hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlayan kadının on yılı ana teması ise "istihdam, sağlık ve eğitim" olarak ilan edilmiştir (Yeltekin, 2004). Birinci Dünya Konferansında özel olarak belirlenmiş eylem planlarının dokuz ana faaliyet alanına bakıldığında ise; "Uluslararası iş birliği ve barış; siyasal katılım, eğitim; istihdam, sağlık ve beslenme; aile, nüfus; konut ve diğer toplumsal sorunlar (göçmen ve yaşlı kadınlar, fuhuş ve kadın ticareti, vb.)"³¹ olduğu görülmektedir. Buradan çıkarılacak husus ise kadın mültecilerin "diğer toplumsal sorunlar" grubuna dahil edilmesi ve geçmiş dönemlerde de karşımıza çıkmış olan kadın mültecinin "görünür olmama" problemidir. Sadece kadına ve kadın sorunlarına yönelik olan bir konferansta bile ayrı bir başlık altında kadın mültecilerin sorunlarının savunulmaması yahut tartışılmaması görünmezliğin devamlılığını karşımıza çıkarmaktadır.

BM'nin düzenlediği konferanslardan ikincisi ise 1980 yılında Kopenhag'da gerçekleşen İkinci Dünya Konferansıdır. Bu konferansta, Kadın On Yılı'nın ilk beş yılında kaydedilen gelişmeler değerlendirilmiştir ve değerlendirme sonucunda kadının statüsünün iyileştirilmesi vb. konularda ilerlemenin beklenen düzeyde olmadığı görülmüştür. Aynı zamanda bu konferansta kadın mülteciler, genç kadınlar ve bir engelleme sahip olan kadınların acil ve özel olan ihtiyaçlarının olduğu anlayışı üzerinde durulmuştur (Kiriakos, 2003). Kadın On Yılı'nın vadettiği konuların, gelinen durumun ve elde edilen başarıların gözden geçirilmesi ve bir değerlendirilme yapılmasını öngören üçüncü konferans 1985 yılında Nairobi'de gerçekleştirilmiş ve on yıl sonrasında ise sonuncu ve dördüncü konferans, 1995 yılında Pekin'de düzenlenmiştir.

Kadının On Yılı içerisinde BM ve taraf devletler faaliyetlerini sürdürürken, BM bu çerçevede "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"ni 1979 yılında imzaya açmıştır. Bu sözleşmeye taraf olan devletlerden beklenen ise; Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, devletleri, hem kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için somut adımlar atmakla yükümlü kılar, hem de bütün diğer kişi, örgüt ya da kuruluşların kadınlara karşı ayrımcılık yapmasını önlemekle görevlendirir;

³¹ Kadının İnsan Hakları Projesi, Birleşmiş Milletler de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, Yeni Çözümler Vakfı, 2001, S.7

sözleşme imzalayan devletleri bağlayıcı niteliktedir.³² şeklindedir. CEDAW, kadının medeni durumu ne olursa olsun, cinsiyet eşitliğine dayalı hareket edilmesini sunan ve kadınların politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda temel hak ve özgürlüklerini sınırlamakta olan ve gelenekçi yaşam şekillerinin baskısını ortadan kaldırma amacıyla hazırlanan çalışmaları içermektedir. CEDAW sözleşmesi, kadınların karşılaştığı olduğu cinsiyete dayalı ayrımcılıkların tümünün ortadan kaldırılması, kadınların sahip olduğu insan haklarının korunabilmesi amacıyla çıkarılan ilk sözleşmedir ve bu sözleşme kadının insan haklarının anayasası olarak değerlendirilmektedir. (Çakır & Karabacak , 2019)

CEDAW Sözleşmesi'nin 32 sayılı genel tavsiyesinde mülteciler ve kadın mülteciler bağlamında gelişmelere ve yapılanlara yer verilmiştir. Bu gelişmelerden ilki tavsiye metninin giriş kısmında, 3. Maddede yer verilmiştir. 3. Maddede sözleşmeye taraf olan devletlerin, kadınların sığınma süreçleri dikkate alınarak, cinsiyet eşitliği ve cinsiyete dayalı ayrımcılık konularında desteklenmesinin sağlanmasını hedeflemektedir. 10. Maddede ise 1951 Cenevre sözleşmesi, 1967 Ek protokol, Uyruksuz Kimselerin Durumlarına ilişkin 1954 Sözleşmesi ve Uyruksuzluğun Azaltılmasına ilişkin 1961 Sözleşmelerinin içeriklerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerinin açık bir şekilde bulunmaması nedeniyle mülteciler, uyruksuz kadın ve kız çocukları için uluslararası yasal koruma rejimini güçlendirilmesi hedeflenmiştir. 13. Maddede, 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan mülteci tanımı eleştirilmiştir. Var olan tanımda mülteci statüsüne sahip olmak isteyen bir bireyin, haklı nedenlere dayanan işkence korkusu veya kötü muameleye maruz kalma veya ciddi hasarlara maruz bırakılma riski altında oldukları nedeniyle menşe ülkelerine dönemeyeceklerine dayanarak uluslararası koruma talebinde bulunmaları gerektiği yazmaktadır ve işkence görme aşamasında bulunan işkence türlerinin ırk, din, uyruk, belli bir sosyal grubun veya siyasi görüşün üyesi olma olarak verildiğinin altı çizilmiştir. Sözleşmeye göre buradaki asıl sorun işkence türleri arasında toplumsal cinsiyete dayalı işkenceye ilişkin bir hükmün bulunmamasıdır. Verilen tavsiye kararı ise sözleşmeye taraf olan devletlerin, işkence türlerini kendi ülkeleri için yorumlama yaparken toplumsal cinsiyeti de göz önünde bulundurmaları gerektiği ve mültecilere

³² Kadının İnsan Hakları Projesi, Birleşmiş Milletler de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, Yeni Çözümler Vakfı, 2001 S.8.

yönelik ulusal mevzuat ve politikalarında cinsiyet ve/veya toplumsal cinsiyet gibi işkence nedenlerine yer vermeleri gerektiğini hedeflemektedir³³

11 Mayıs 2011 tarihinde, Türkiye'nin de üyesi olduğu, Avrupa Konseyi bünyesinde oluşturulmuş uluslararası bir anlaşma olan “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi” bir diğer adıyla “İstanbul Sözleşmesi” imzaya açılmıştır. Sözleşme 1 Ağustos 2014 de yürürlüğe girmiştir ve taraf devletler üzerinde hukuken bağlayıcılığı bulunmaktadır. Bu sözleşmenin önemli bir özelliği ise aile(ev) içi şiddet ve kadına karşı şiddeti doğrudan ilgilendiren ve içerisinde bu konularla ilgili hükümler bulunduran Avrupa çapındaki ilk uluslararası belge niteliği taşımasıdır. Bu sözleşmede genel olarak, kadına yönelik yapılan her türlü şiddetin insan hakları ihlali ve ayrımcılık olduğu, kadınlara karşı toplumsal cinsiyet temelli bir şiddetin de doğrudan kadınlara sadece kadın oldukları için uygulandığı ve bu şiddetin kadınları orantısız bir şekilde etkilediğine değinilmiştir. İstanbul sözleşmesinde “Göç ve İltica” başlıklı bir bölüm bulunmaktadır ve bu bölümde kadın mültecilere yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddetin vb. için taraf olan devletlerin yerine getirmeleri gereken yükümlülükler yer verilmiştir. Öncelikle sözleşmenin 60. maddesinde mültecilerin ülkelere kabul aşamalarında yer alan toplumsal cinsiyete duyarlı kabul usullerinin gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde tedbirler alınması gerektiği öne çıkmaktadır. Diğer maddelere bakıldığında ise geldiği ülkede toplumsal cinsiyet temelli şiddete uğramış kadınlara özellikle ikamet konusunda bağımsız şartların uygulanması gerektiği ve bu gibi mağduriyet yaşayan kadınların kesinlikle geri göndermeme ilkelerine bağlı kalınarak hareket edilmesi gerektiği önemle vurgulanmaktadır. Genel olarak İstanbul sözleşmesinin mülteciler konusundaki temel koşulu, cinsel şiddete veya sömürüye maruz kalmış, şiddet görmüş kadınların arka plana atılmayarak, tüm önlemlerin bu düzlemde alınması olarak yorumlanabilmektedir.

2.8. Kadın Mültecilerin Yaşadığı Sorunlar

Kadın mülteciler, sadece mülteci olmanın getirdiği sorunlarla değil, aynı zamanda cinsiyetleri nedeniyle maruz kaldıkları ek sorunlarla da karşı karşıya kalabilmektedir.

³³ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW) (2014) General recommendation No. 32 on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women.

Günümüz dünyasında yaşanan ve yaşanmakta olan savaşlar, iç çatışmalar, insan haklarının ihlal edilmesi, doğal afetler vb. birçok faktör, binlerce hatta milyonlarca insanı zorla veya isteyerek yerinden edilmesine sebep olmaktadır. Bu kişiler çıktıkları yolculuklarda çeşitli sorunlarla karşılaşırken, sorunlarla baş etmekte en çok zorlanan gruplardan birini kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar süreç içerisinde cinsiyete dayalı şiddet, cinsel sömürü, taciz, toplumsal cinsiyet eşitsizliği vb. sorunları yaşamakta ve bu sorunlar kadın mültecilerin hayatlarını büyük ölçüde olumsuz olarak etkilemektedir. Kadın mültecilerin göç sürecinde yaşadığı sorunların başında toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bu durumda maruz kaldıkları ayrımcılık, fırsat eşitsizliği yer almaktadır. Temel bir sorun haline gelen toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu kadın mültecileri, erkek mültecilere oranla daha az eşit haklara sahip olmaya itmekte ve geçiş ülkelerinde kalmakta oldukları geçici barınma yerlerinde de daha fazla ayrımcılığa maruz bırakılmaktadır. Tüm bu konuların yanı sıra özellikle cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet boyutunda kadın mülteciler büyük bir tehdit altında kalmakta ve bu yaşanan şiddet eylemleri kadınlarda fiziksel ve psikolojik hasarlar bırakmaktadır. Yaşanan ve hala da yaşanmakta olan tüm bu sorunlar, mülteci kadınların hayatlarında hep zorlu bir mücadele içerisinde olduklarını göstermektedir. Bu sebepler ışığında ulusal ve uluslararası boyutlarda toplumların ve yerelde yer alan kurumların, mülteci kadınların yaşamış oldukları sorunların en aza indirgenmesi, hatta sona erdirilmesi ve insan haklarının devreye sokulması amacıyla daha çok çabalamalı ve sorumluluk almalıdır. Genel olarak kadın mültecilerin yaşamış oldukları sorunları şiddet, sağlık, barınma, istihdam, sosyal hizmetlere erişim ve eğitim olarak kategorize edebilmekteyiz;

Şiddet: Şiddetin genel olarak birden çok çeşidi bulunmaktadır ve kadın mülteciler neredeyse bu türlerin tamamıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Şiddetin, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet boyutu, kadınların ruh halini oldukça olumsuz bir şekilde etkilemiş olduğu gözlemlenmekle beraber kadınların ruh sağlığına ilişkin yapılan araştırmalarda ise bu sorunları göç deneyiminde yaşayan kadınların evini özleme, göç ettiği ülkede kendini bir yere ait hissedememe gibi nedenlerle depresyon riskinin daha fazla artışa geçtiği görülmüştür (Al-Turki, 2010). Mülteci kadınlar cinsel ve fiziksel şiddet, sömürü ve ayrımcılık, seks işçiliğine zorlanma gibi durumlara maruz kalmaktadırlar. Kaçıştan önce iktidar, askerler ve/veya sivil silahlı grupların herhangi biri tarafından, kaçış sırasında sınır muhafızları ve/veya insan ticareti suçu işleyen örgütler tarafından, iltica edilen ülkede kamu görevlileri, çalıştığı yerdeki otorite ve/veya ailesi tarafından, (ek olarak sosyal hayatta herhangi bir yerde) geri dönüş sırasında yine sınır muhafızları ve/veya haydutlar

tarafından cinsel şiddete maruz kalabilirler. Refakatsiz, yalnız aile reisi, eşcinsel, travmatik kadınlar daha fazla şiddete maruz kalmakta dolayısıyla daha fazla korunmaya ihtiyaç duymaktadırlar. (İnsan Kaynağı Geliştirme Vakfı, 2015)

Sağlık: Kadın mülteciler, sağlık hizmetlerine erişimde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Türkiye özelinde, sağlık hizmetlerinden geçici koruma statüsü ile faydalanan mülteci bireylerin yanı sıra kayıt dışı mültecilerin sağlık alanında oldukça ciddi problemler yaşadığı yadsınamayacak bir gerçektir. Sınır tanımayan doktorların (Médecins Sans Frontières, MSF) 2014 yılında yayınlamış olduğu raporda “kötü yaşam koşulları ve tıbbî hizmetlere sınırlı erişimin Türkiye’de birçok kentteki kayıt dışı mülteciler için bir endişe konusu olarak kaldığını” belirttiği sonuç, bu konuyu destekler niteliktedir (Médecins Sans Frontières, 2014) Kadın mülteciler, mülteci olmanın getirdiği yaşam koşullarının kısıtlı olması nedeniyle yeteri kadar erişemedikleri sağlık hizmetlerine sadece kadın oldukları için ek olarak çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunların en başında ise kamp dışında yaşamını idame ettiren hamile kadınların takiplerini yapamamaları, doğum yaptıktan sonra çocuklarının aşılarını ve bunun gibi koruyucu ve önleyici hizmetlerden faydalanamamaları sorunları gelmektedir (Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu, 2014). Mülteci kadınların göç süreci öncesinde yaşadıkları savaş, çatışmalar ve zorunlu yerlerinden edinme gibi problemleri, göç sürecinde ise karşı karşıya kaldıkları çeşitli tehlikeler travmatik izler bırakarak ruh sağlığı konusunda ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu gibi sağlık sorunları en sık görülen durumlardır ve bu konudaki destek mekanizmalarına ulaşmakta güçlük çekmektedirler. Göç yolculuğu sırasında karşı karşıya oldukları cinsel şiddet, taciz vb. durumlar nedeniyle cinsel yolla bulaşan enfeksiyon ve istenmeyen gebelik riskleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Yaşam koşullarını iyileştirememeleri sebebiyle temel sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşamakla beraber kültürel ve dil farklılıkları da sağlık hizmetlerine erişimlerini kısıtlamaktadır. Bu sorunların tamamı göz önünde bulundurularak gerekli destek mekanizmalarının oluşturulması ve mülteci kadınların ihtiyaçlarını gözeterek bu ihtiyaçlara yönelik eğitilmiş olan sağlık personellerinin eğitilmesi ve farklı kültürlerle duyarlılık gösteren bir sağlık hizmeti sistemi kurulması gerekmektedir.

Eğitim: Mülteci kadınların eğitim olanaklarına erişimi kamp dışında bir yaşam sürdürülüyorsa oldukça kısıtlanmaktadır. Türkiye’de mülteci kampları dışında yaşamlarını sürdürmekte olan çocukların, gençlerin kadınların oldukça küçük bir kısmı eğitim

olanaklarından faydalanmaktadır ve Teoman Akpınar'ın 2017 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre de “Kamp içindeki Suriyeli çocukların büyük çoğunluğu eğitime devam etmekteyken, kamp dışındaki çocukların dörtte üçü eğitimine devam etmemektedir.” söylemi eğitimin kısıtlanma durumunu oldukça açıklamaktadır (Akpınar, 2017). Kadın mültecilerin eğitim haklarından yararlanamamalarının en büyük sebebi ise yıllardır süregelen olan ataerkil toplum baskısı yüzündendir. Özellikle kız çocuklarının eğitimine desteğin kısıtlı tutulması durumunun, barınma merkezlerine yapılan bir araştırmada incelendiğinde “ailelerin geleneksel ve dini sebeplerden dolayı kız çocuklarını okula göndermek istemedikleri” sebebiyle olduğu karşımıza çıkmaktadır (Genç & Öztürk, 2016).

İstihdam: Mülteci kadınların, istihdam konusunda yaşadığı sorunların birçoğu eğitimde yaşanan eksiklikler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması, mesleki açıdan yetersiz olmalarına ve dil bariyeriyle beraber iş bulma olanaklarını da düşürmektedir. AFAD'ın 2014 yılında yayınladığı verilere bakıldığında kamp dışında yaşamını sürdüren kadınların sadece %22'si çalışmakta ve evlerini geçindirmektedir (AFAD, Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar , 2014). Yine AFAD'ın raporlarına baktığımızda kadın mültecilerin çoğunun mevsimlik işçi, tekstil atölyelerinde eleman, temizlik görevlisi, tezgahçılık gibi mesleklerde bulduklarını belirtilmektedir (AFAD, Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar , 2014). İstihdam konusunda yaşanan sorunların en temel nedeni ise yine ataerkil toplum baskısından kaynaklanmaktadır. Yıllardır devam eden ataerkil yapının getirdiği düzenden devam eden kadınlar, ataerkil kodları bir nevi içselleştirmiş durumdadır.

Barınma: Kadın mülteciler için barınma problemi oldukça önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamplarda yaşamını sürdüren kadınların çoğu çadırlarda ve konteynırlarda yaşamlarını sürdürüyor olsa da kamp dışında yaşayan kadınların çoğu sosyo-ekonomik açıdan düşük bölgelerde, yıkık dökük ve eski evlerde toplu bir şekilde yaşamlarını devam ettirmektedir. AFAD'ın 2013 yılında yayınladığı saha araştırması raporunda da söylendiği üzere kadın mültecilerin neredeyse %16'sı harabe tarzı evlerde yaşamını sürdürmektedir (AFAD, Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013). Barınma merkezlerinde yaşamını idame ettiremeyen kadın mültecilerin çoğu, toplumdan soyutlanmış bir şekilde hayatlarını sürdürmektedir. Yaşanılan sıkıntıların geneli yüksek kiralar, yaşadıkları bölgede istenmemeleri, taciz edilmeleri gibi konulardan kaynaklanmaktadır (Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu, 2014). Kadın mülteciler aynı

zamanda sadece kadın oldukları için de barınma sorunları yaşamaktadır. Ev sahiplerinin genelde evli olmayan, ya da evlenip boşanmış çocuklarıyla yaşamını sürdüren kadın mültecilere ev kiralama konusunda ayrımcılık yaptıkları görülmektedir (Kiye, 2021).

Sosyal Hizmet: Türkiye'de çeşitli konularda çalışmalarını sürdüren sosyal hizmet alanı, mültecilik, göçmenlik konusunda sürdürülen çalışmalarda kısıtlı kalmaktadır. Kısıtlı kalınmanın en büyük sebebi ise kayıtsız bir şekilde yaşamını sürdüren çok fazla mülteci birey olmasından kaynaklıdır. Göç süreci içerisinde var olan mülteci kadınlar, bu süreci deneyimlerken sosyal hizmet uygulamalarına oldukça fazla ihtiyaç duymaktadır. İhtiyaç içindeki mülteci kadınların barınma, sağlık, ekonomi, eğitim vb. alanlarda sosyal hizmete ihtiyaç duyması ve daha da önemlisi kadınlar özelinde yaşanan cinsiyete dayalı şiddet boyutlarında hak savunuculuğu, danışmanlık, psikolojik destek ağları vb. hizmetlerin sosyal hizmetler tarafından sağlanması, tasarlanması ve yürütülmesi gerekmektedir.

Mülteci kadınların, geldikleri ülkedeki topluma uyumları ve bireysel uyum süreçlerinde yaşanılacak olan sorunların en az düzeyde olması için, bu süreçlerin tümünde aktif olarak sosyal hizmet uzmanlarının rol alması oldukça önemlidir. Uyum sorunları, dil bariyerleri, eğitimde eksiklik, ayrımcılık, dışlanma gibi problemlerle mücadele eden mülteci kadınların, kendi güçlerinin farkına varmaları ve ihtiyaç duydukları kaynaklara erişimlerinde sosyal hizmet mesleği, güç ve güçlendirme çalışmaları yaparak, etkili bir şekilde çalışmalıdır (Çelik & Pekküçükşen, 2018).

2.8.1. Kadın mültecilere yönelik ayrımcılık

Kadın olmak dünya genelinde bir ayrımcılığa uğrama sebebi olarak karşımıza çıkarken özellikle belirli gruplara mensup bir kadın olmak daha fazla ayrımcılığa maruz kalındığı anlamına gelmektedir (Çakır & Karabacak , 2019). BM İnsan Hakları Komitesine göre ayrımcılık “ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka bir fikir, ulusal ya da sosyal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statüye dayalı olan ve bütün hak ve özgürlüklerin bütün bireylere eşit olarak tanınmasını, bütün bireylerin bunlardan eşit olarak yararlanmasını ya da bütün bireyler tarafından bunların eşit düzeyde kullanılmasını engelleyici ya da zedeleyici amaca ve etkiye sahip her türlü ayrımayı, dışlamayı, kısıtlamadır”³⁴ olarak ifade edilmiştir. Yani ayrımcılığın birçok boyutu, çeşidi, alanı

³⁴ BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum, NO:18, Ayrımcılık Yasağı, 10.11.1989, 7. Paragraf A

bulunmaktadır. Kadın mülteciler çeşitli nedenlerden dolayı ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bu ayrımcılık, yıllardır süregelen bir sorun olmakla beraber çeşitli sözleşmelerle çözülmeye çalışılmış olsa bile çözülemeyen bir sorun olarak tarihte varlığını sürdürmektedir. Başlangıçta genel kapsamda kadınlar ve kadınların sorunları özelinde ayrı bir düzenleme, anlaşma bulunmadığı gibi, mülteci kadınlar adına da onların sorunları, ihtiyaçları gözetilerek yazılmış olan bir belge bulunmamaktaydı. İlerleyen süreçlerde, feminist akımın yaygınlaşmasıyla beraber kadınların sorunları daha çok gözetilmeye başlandı ve ulusal ve uluslararası alanlarda belgelerde isimleri anılmaya başlandı. Kadın mültecileri ve bu kadınların yaşamış oldukları konu edinen çeşitli düzenlemelerin ilki BMMYK'nin 2000 yılından sonra çıkarmış olduğu rehberlerde görülmüştür. Bu rehberde “cinsel şiddet yoluyla zulüm veya toplumsal cinsiyetle ilgili zulmü de içerecek şekilde 1951 Sözleşmesinde ve 1967 Protokolünde sıralanan nedenlerden ötürü zulme uğramaktan haklı olarak korktukları için mülteci statüsü talep eden kadınları mülteci olarak tanıması...” gerektiği vurgulanmıştır (Çakır & Karabacak , 2019). Ayrımcılık ve ayrımcılığın boyutlarının ilk defa ele alındığı sözleşme ise 2011 yılında çıkarılan İstanbul Sözleşmesi olmuştur. İstanbul Sözleşmesi'nin yanı sıra İnsan Hakları Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, CEDAW gibi sözleşmelerde de ayrımcılığın bir insan hakkı ihlali olduğu savunulmuş ve bu sorun ile mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrımcılığın en belirgin olduğu alan kadınların mülteci oluşlarından kaynaklı değil “kadın” mülteci oluşlarından kaynaklanan, cinsiyet temelli, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık türleridir. Cinsiyetlerine dayalı yaşadıkları ayrımcılık, hayatlarının her alanında karşılıklarına çıkmaktadır. Örnek verecek olursak, kadın mültecilerin göç ettiği ülkelerde barınma sorunlarına çözüm bulmak isterken, yalnız bir kadın olmaları durumunda daha fazla sorun yaşamakta ve ev sahibi yerli insanların kendilerine ev kiralama süreçlerinde daha fazla ayrımcılık yaptığı görülmektedir (Kiye, 2021). Kadın mülteciler aynı zamanda sığınma süreçlerinde, başvuruda bulunurken erkek mültecilere oranla daha fazla engelle karşı karşıya kalmaktadırlar. Sığındıkları ülkelerde aile içi şiddet, cinsiyete dayalı şiddet gibi olaylar yaşamaları durumunda ise kadın oldukları için ayrımcılığa maruz kalarak yeterli desteği alamamaktadırlar. Eğitim süreçlerinde, kültürlerinde var olan ataerkil kodlardan kaynaklı olarak kadın mülteciler ve kız çocukları erkeklere oranla daha az desteklenmektedir. Eğitim konusundaki bu ayrımcılık istihdam alanında ekstra bir ayrımcılığa sebep olmaktadır. Eğitim seviyesi düşük olan kadın mülteciler iş bulmakta daha fazla zorlanmakta ve burada da cinsel şiddet ve sömürü riskleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Sosyal hayatlarında da oldukça fazla

ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalan kadın mülteciler, gittikleri ülkelerde var olan yabancı düşmanlığı nedeniyle psikolojik şiddet altında kalmakta ve herhangi bir sosyal çevrede var olamamaktadır ve bu bahsedilen ayrımcılık türleri genel anlamda bir insan hakkı ihlali olarak görülmelidir. Sağlık alanında yaşadıkları ayrımcılığın en büyük sebeplerinden biri tercüman eksiğinin bulunması ve yine insanların yabancı düşmanlığından kaynaklanmaktadır. Kadın dayanışma vakfının hazırlamış olduğu “Ben Susmadım Diğer Kadınlar da Susmasın” isimli çalışmada bir kadın mültecinin hastaneye gittiğinde sorununu dil bilmeyişinden kaynaklı ifade edememesi, hastanelerde yeterli tercüman bulunmaması yüzünden çeşitli sorunlar yaşadığını anlattığı bir bölüm bulunmaktadır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2020). Yaşanan bu durumlar sonucunda kadın mülteciler ve genel olarak mülteciler genelde yerleştikleri ülkelerde aynı mahalle ya da bölge içerisinde kalmaya çalışarak kendilerine güvenli bir alan oluşturmaya çalışmaktadır. Kadın mülteciler ve genel olarak mültecilerin ayrımcılığa maruz kalmaları, dışlanmaları ve sığındıkları toplumlarda yabancı düşmanlığıyla karşılaşmalarındaki en büyük etkenlerden biri de medyanın kullandığı dildir. Basın dilinde kullanılan söylemler genel olarak yabancı düşmanlığını teşvik etmeye yönelik, ırkçı ve ayrımcı yaklaşımlardır ve bu durum belirli bir gruba yönelik olduğu için direk hedef göstermeye yöneliktir (Doğanay & Keneş, 2016). Yani bir diğer deyişle ataerkil düzenin sıkıştırıp, içine hapsettiği düzende kadın, toplumsal cinsiyet rollerine ve kendisine verilmiş olan diğer rollere uygun yaşarken, ötekileştirilmiş ve medyada bu konumda kadını ikinci ya da üçüncü kez ötekileştiren taraf olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrımcılığın bu çeşitli boyutları, kadın mültecilerin kendilerini yalnız hissetmesine, kendilerine güvenememelerine, travmalarının tetiklenmesine yol açmaktadır.

2.9. Türkiye’de Mültecilere Yönelik Politika ve Hizmetlerde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü

Sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkışı ve yaygınlaşması Cumhuriyet döneminin ortalarında gerçekleşmiştir. O dönemlerden günümüze kadar gelen süreçte de sivil toplum örgütleri çeşitlendirilmiş ve gelişimleri açısından desteklenmiştir. Sivil toplum örgütlerinin birden fazla tanımı bulunmaktadır fakat bu tanımlamaların içeriği farklı bile olsa en kapsamlı tanımı genellikle “Toplumsal sorunlara etkili ve uzun dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama

geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alan” olarak yapılmaktadır (Keyman F. , 2004). Türkiye’de sınır komşusu Suriye’de yaşanmış olan savaş ve çatışma durumlarından etkilenip ülkemize sığınan bireylere yönelik çoğu hizmet, sivil toplum örgütleri ağıyla yürütülmektedir. Mülteci bireyler boyutunda sivil toplum örgütlerinin yürüttüğü çalışmaların çoğu büyükşehirlerde ve kamp alanlarının kurulduğu bölgelerin yakın yerlerinde sürdürülmekte ve bu çalışmalar devlet gözetimi altında, devletin verdiği izinler doğrultusunda faaliyete geçmektedir. Ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri ise kamp dışında yaşamını idame ettiren Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalarını, şehirlerin belirli bölgelerinde hedefler belirleyerek bürokrasiye çok fazla takılmadan sürdürmektedirler (İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi , 2014) Türkiye özelinde konuşulduğunda sivil toplum örgütleri, hükümetin yetişemediği yardım alanlarında çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Yapılan yardım faaliyetlerinin çoğu ise hak savunuculuğu, yol gösterme, destek ya da maddi yardım olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamp dışında yaşamını sürdüren Suriyeli mültecilere yönelik en öncelikli yardım maddi olarak yapılmaktadır. Aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin büyük bir kısmı mültecilerin istihdam alanında yaşamakta olduğu problemlerle savaşırken, eğitim, sağlık gibi öncelikli alanlarda da faaliyet göstermektedir. Yine Türkiye özelinde konuya baktığımızda ihtiyaç temelli ve hak temelli kuruluşlar olarak ayrılması gereken sivil toplum örgütlerinin faaliyet alanları ayrımı diğer ülkelere bakıldığında pek belirgin değildir. İhtiyaç ve hak temelli hizmetleri bir arada yürüten bu örgütler çeşitli gruplara hizmet sağlama amaçlı kaynak buluculuğu görevi üstlenirken aynı zamanda sistemde mevcut olan kaynağın eşit bir paydada dağıtılması ve olağan kaynaklara ulaşımı olmayan mülteci bireylere yönelik de hak savunuculuğu rollerini gerçekleştirerek multidisipliner bir çalışma yürütmektedirler. Suriyeli mültecilerin ülkeye ilk geldikleri zamanlarda, geçici koruma kampları vb. alanların sistemli bir şekilde işlemesi ve kurulması adına bölgede faaliyet göstermekte olan AFAD dışında genelde bir kurum ve kuruluşun girişine izin verilmemiştir. Bu süreçte ise İnsani Yardım Vakfı (İHH), Suriyeli mültecilerin ülkeye ilk geldiği zamanlarda topladığı yardım malzemelerini AFAD’a bırakmıştır ve dolaylı olarak mülteci bireylere yönelik kamplarda çalışma yürüten ilk sivil toplum örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. (Molbay, 2019). İlerleyen süreçlerde yapılan yardımlar daha doğru bir zemine oturmuş ve diğer sivil toplum örgütleri de çeşitli yardım faaliyetlerini sürdürmeye başlamışlardır. Mülteciler alanında aktif olarak çalışmalar yürüten bir diğer dernek, Hayata Destek Derneğidir. Bu dernek, 2005 yılından beri hesap verebilirlik, tarafsız olma, ayırım gözetmeme, bağımsızlık ve insanlık ilkelerini kendine

misyon olarak edinmiş acil yardım, mülteci destek, çocuk koruma ve sivil toplumu güçlendirme ve koordinasyon faaliyetlerini sürdürme konularında çalışmalar yürüten bir insani yardım kuruluşudur (Hayata Destek, 2022). Bu kuruluş, mülteci bireylerle çalışmalarını toplum temelli koruma odağında yürüterek, güçlendirme ve sosyal uyum konularında kişilere katkı vermeyi amaçlayan faaliyetler yürütmekte, sosyal hizmetin vaka yönetimi çalışmaları odağında birebir destek ve bilgilendirme gibi hizmetler sunmaktadır. Hayata destek derneği, uzun dönemde sonuç alabilmek amacıyla geçim kaynağı destekleme adında birkaç proje yürütmektedir ve bu proje kapsamında çalışma iznine sahip olma aşamalarında destek, mesleki kurslar ve eğitimler düzenleyerek mülteci istihdamına katkı sağlamaya çalışmaktadır. İnsani Yardım Vakfı (İHH) ise, 1992 yılında kurulmuş olan ve 1995 yılında kurumsallaşan bir vakıf olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kuruluş din, dil, ırk, ayrımı gözetmeksizin, felakete uğramış, savaş, afet vb. sebepler doğrultusunda mağduriyet yaşayan, yaralanan, sakatlık yaşayan, zulme uğrayan tüm insanlara insani yardım ulaştırma ve bu insanların temel hak ve hizmetlerine ulaşmaları, bu hakların ihlal edilmemesi için gereken tüm adımları atarak çalışmalarını sürdürmektedir. Gerçekleştirdiği faaliyetler doğrultusunda tüm dünyada öncelik sırasına göre savaş ve savaşın etkisinin sürdüğü bölgelerde, afet bölgelerinde, yoksulluk olan ülke ve bölgelerde faaliyetlerini sürdürerek, farklı ulusal ve uluslararası kuruluşlara üyeliği de bulundurmaktadır ve 5 kıtada 135 ülkede aktif çalışmalar gerçekleştirerek, Türkiye’den kurulan bir köprü niteliğinde hizmet vermektedir (İnsani Yardım Vakfı, 2023). Suriyeli mülteciler boyutunda ise İHH, 2011 yılından beri hem Suriye’de hem de Türkiye’de çalışmalarını sürdürmektedir. Bireylerin barınma ihtiyaçlarını karşılama amaçlı ev ve çadır kampı inşa etme, çeşitli gıda yardımları yapma, çocuklar için yetimhaneler ve yaşam merkezleri kurma ve sağlık ihtiyaçlarını giderme amacıyla ilaç temin etme ve mobil hastaneler kurmak, eğitim süreçlerini destekleme ve birçok kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütüyle koordinasyon halinde faaliyette bulunmaktadır.

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) ise 1991 yılında kurulmuştur ve bu tarih itibarıyla “insan haklarını, insan haysiyetiyle ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan, siyasal, ekonomik, sosyal, hukuki, psikolojik, kültürel ve fiili her türlü girişimi, insan hakları ihlali ve "zulüm" olarak görme” anlayışıyla hareket etmiş ve faaliyetlerini bu doğrultuda sürdürmüştür (İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği, 2023). Mazlumder’in, kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerle çalışmalarını sürdürerek, ihtiyaç analizleri yapıp kuruluşlara rapor verme, hasta ve tedaviye

muhtaç mültecilerin tespitlerinin yapılıp, sağlık haklarına ulaşmaları konusunda destekte bulunma ve genel olarak mültecilere yönelik yardımlarda bulunmaktadır. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), diğer derneklerde olduğu gibi mülteciler alanında değerli çalışmalar yürüten bir kuruluştur. SGDD-ASAM, 1995 yılında faaliyet göstermeye başlayan, sığınmacı ve göçmenler ile ilgili çalışmalarıyla gündemde olan, bu çalışmaların sonucunda herhangi bir kâr amacı gütmeyen, bağımsız ve tarafsızlığı ile aktif olarak çalışan bir sivil toplum örgütüdür. Hem Türkiye’de hem de uluslararası bağlamda, sığınmacı ve göçmenlerin hakları, psiko-sosyal durumları ve sosyal yaşamla gerçekleştirdikleri adaptasyon hususunda önemli çalışmalar yürütmektedir. Göçmen ve sığınmacıların, karşılaştıkları tüm sorunlarla ilgilenmek ve çözüm üretmekte, temel tüm ihtiyaçlarının karşılanmasında, hak ve hizmetlerine erişimlerinin imkânı hususunda aktif rol oynamaktadır. Mevcutta bulunan ofisleri ve mobil ekipleri ile bireysel olarak sığınma arayan kişilere yönelik çalışmalar gerçekleştirmelerinin yanı sıra, Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan bireyler bağlamında da oldukça aktif, acil insani müdahalelere sahiptirler. Sığınmacıların ihtiyaçları tespit edilmekte ve sonrasında, ilgili kamu kuruluşları ve bu kuruluşların ortakları ile ihtiyaçların giderilmesine yönelik çalışma yürütülmektedir. Göç anlamında, uzun süreli bir tecrübeye sahip olan SGDD-ASAM derneği, bu tecrübenin bir getirisi olarak 2019 yılında SGDD Göç Akademisi’ni kurmuştur (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, 2023). Bu akademinin asıl amacı ise, göç ve sığınmacı hususundaki teorik bilginin, pratik bilgiyle bütünleşmesi, bilgi-eylem uyumunun yakalanması fikrine dayalıdır. Akademinin asıl amacı, göç alanında çalışan tüm bireylerin birbiri ile iletişimlerini kuvvetlendirmek, bu sayede herkeste de var olan bilgi çeşitliliğinin bir çatı altında birleşmesine yardımcı olmaktır. Göç Akademisi, mevcutta halen devam eden göç tartışmalarını, küresel bağlamda da varlığını devam ettiren araştırma ve çalışmalar ile birleştirme ümidi ile, 2020 yılından bu yana, dergi, seminer, panel ve konferans gibi çalışmaları sıklıkla gerçekleştirmektedir (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, 2023).

Genel olarak Suriyeli mültecilerin topluma uyum sağlamaları, yaşadıkları problemleri çözmeleri vb. alanlarda çalışmalar yürüten birçok sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Bu örgütler, mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, barınma, sağlık hizmetleri, eğitim vb. konularda destek faaliyetleri sürdürmektedir. Mültecilerin haklarının savunulması, politikaların geliştirilmesi, yeni uygulamaların ortaya konulması gibi konular yadsınmayacak derecede önemlidir. Sivil toplum örgütleri bu konular odağında, sosyal

hizmet uzmanları, psikologlar vb. meslek elemanları ile ortak bir paydada, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla, hükümetlerle iş birliği yapılarak, mültecilerin kendi yaşam ve uyum süreçlerinde aktif rol alabilmelerini sağlamayı hedeflemekte ve mültecilerin kendi yaşamlarına katkıda bulunabilecekleri bir ortam yaratılmaktadır.

2.9.1. Kadın mültecilere yönelik ayrımcılıkla mücadelede sivil toplum örgütlerinin rolü

Kadın mülteciler için göç sürecinin her aşamasında yaşanan zorluklardan ve bu zorlukların alt basamaklarından 1.5. başlıkta söz edilmiştir. Kadınlar göç sürecinin tamamında sadece kadın oldukları için daha fazla sıkıntı yaşarken bu konunun ayrımcılık boyutu, diğer bütün sorunların içinde varlığını yıllardır sürdürmektedir. Ayrımcılık, kadın mülteciler için ayrı bir şekilde incelenilmesi ve çözümler üretilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada asıl istenen kadın mültecilerin yaşamlarını sürdürmeye çalıştıkları ülkelerde özellikle uyum sağlama ve haklara erişim gibi konularda çeşitli sorunlar yaşarken aynı zamanda bu sorunlarla ayrımcılık gibi psikolojiyi ve yaşamı olumsuz etkileyen etmenlerin en aza indirgenmesidir. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında, kadınların yaşadıkları problemlerin farkında olan ve bu problemlere yönelik çalışmalar sürdüren, projeler geliştiren birçok sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Ayrımcılık konusunun özelinde temel insan hakları yatmaktadır ve ayrımcılıkla mücadele etmek insan haklarını savunmak anlamına da gelmektedir. Sivil toplum örgütleri, vakıflar, sendikalar gibi alanlarda toplumsal örgütlenme boyutunda ayrımcılıkla mücadele edilmesi büyük önem taşımaktadır. Sivil toplum örgütleri boyutunda konuşacak olursak, ayrımcılıkla mücadele konusunda yapılabilecek birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında ayrımcılığa yol açan ya da açabilecek olan kalıp yargılarla mücadeleyi aktif olarak sürdürmek, farkındalık yaratmak, ayrımcılık mağdurlarının yaşadığı olumsuz tüm faktörler izlenerek, bu kişilerin haklarının savunuculuğunu yapmak, etkinlikler geliştirmek gibi faaliyetler sıralanabilmektedir. Temelde bizim konumuzu oluşturan kadın mültecilerin yaşamış oldukları ayrımcılıkla mücadele eden sivil toplum örgütleri, cinsiyet temelli ayrımcılık, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, eğitim, sağlık, barınma ve istihdam alanlarında yaşanan ayrımcılık, sosyal yaşam, sığınma süreçleri vb. alanlarda yaşanan ayrımcılık çeşitleriyle alakalı çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye özelinde konuşulduğunda, 1980'lerden 2000'lere kadar hatta günümüzde de izlerini görmekte

olduğumuz, ayrımcılıkla mücadele konusunda hak temelli yani hakların savunulduğu bir yaklaşımdan ziyade yardım etme unsurlarına dayalı bir yaklaşım söz konusu olmuştur. Bu yardım etmeye dayalı yaklaşım, merhamet ve beraberinde gelen duygularla birlikte bir iyilik gibi görülmeye başlanıp, ayrımcılığın tekrarlanmasına yani yeniden üretilmesine sebep olmaktadır. Sivil toplum örgütleri bu konu hakkında kendi iç işlerinde de mücadelelerini sürdürmektedir (Beyazova, 2015). Kadın mültecilerle ayrımcılıkla mücadele boyutunda faaliyetlerini sürdüren sivil toplum örgütleri, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadelelerini çeşitli çalışmalar yürüterek sürdürmektedir. Kadınlar genel olarak göç süreçlerinde cinsiyetlerinden ve toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Cinsiyet temelli ayrımcılık, kadının kadın olmasından kaynaklı çeşitli mahrumiyet, kısıtlama yaşaması durumu anlamına gelmektedir fakat toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, daha geniş perspektifte incelenmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Turanlı, 2020). İstanbul Sözleşmesi'nde de bahsedildiği üzere "herhangi bir toplumun, kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikler" olarak adlandırılan toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, temelde konumuzu oluşturan mülteci kadınlar için oldukça önemli bir sorun olarak görülmektedir. Toplumsal cinsiyet temelinde ayrımcılık yaşayan kadın mültecilerle ilgili en temelde güçlendirme boyutunda çalışmalar sürdürülmelidir. Sivil toplum örgütlerinde faaliyetlerini sürdüren sosyal hizmet uzmanları, güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde kadın mültecilerin kendi güçlerinin farkında olmalarını sağlamaya çalışmakta ve aynı zamanda yaşadıkları temel sorun olan toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın etkilemiş olduğu sağlık, eğitim, iş gibi diğer alanları etkilemesi durumunda bu kaynaklara düzgün ve sağlıklı bir erişimin nasıl yapılacağı ve nereden ulaşacakları konusunda sistemli bir çalışma yürütmektedir. Kadın Çalışmaları derneği (KÇD), özellikle kadınların bir birey olarak güçlenmesi ve toplumsal cinsiyete karşı bir duyarlılık geliştirmeleri açısından ulusal ve uluslararası çalışmalar sürdürmektedir (Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi, 2023). KÇD, kadınların yaşadıkları ayrımcılıkla mücadele açısından çeşitli toplantılar ve iş birlikleri gerçekleştirerek bu konu hakkında yapılması gereken çalışmaları, hükümetlerin atmaları gereken adımları vb. faaliyetlerin bütünü raporlar halinde sunmaktadır. KÇD'nin asıl amacı kadın emeğinin hem ev içi hem de ev dışı alanlarda görünür olmasını sağlamak, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının her alanda ortadan kaldırılmasını sağlamaktır ve bu perspektifte bütün ayrımcılık türlerine karşı çıkarak çalışmalarını sürdürmektedir. Toplumsal cinsiyete yönelik ayrımcılıkla mücadelesini sürdüren bir diğer dernek ise Kadın Dayanışma Vakfı (KDV) 'dir. KDV,

mültecilere kadınların toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık konusundaki en önemli çalışması 2019 yılında yayınlamış olduğu ve bir yol gösterici olan “Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadelede Sivil Toplum Örgütleri ve Yerel Kurumlar Arası Diyaloğun Geliştirilmesi Projesi” kapsamında “Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele” el kitapçığıdır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2023). Bu el kitabında mülteci kadınların yaşadıkları ayrımcılık ve ekstra olarak şiddetle mücadelede yol gösterici olan yasal çerçeve açıklanmış ve sorun-ihtiyaç analizleri yapılmıştır. Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), genellikle kadına yönelik şiddet, ev-içi şiddetle mücadele, kadınlara yönelik cinsiyet temelli ve ayrımcılıkla mücadele konularında çalışmalarını sürdürmektedir. Mülteci kadınlar için 2016 yılında kadınlar için bir toplum merkezi açmıştır ve buraya katılım sağlayan kadınların büyük bir çoğunluğu mülteci kadınlardan oluşmaktadır (Soykan, Biehl, & Hazan, 2021). KADAV, şu anki süreçte de çeşitli sivil toplum örgütleriyle aktif bir şekilde çalışmalarını sürdürerek, mülteci kadınlara desteğini sürdürmektedir. Kadın mültecilerle ayrımcılıkla mücadele boyutunda faaliyetlerini sürdüren sivil toplum örgütleri, cinsiyet temelli ayrımcılık yaşayan kadınlarla çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmaların detayına inmeden hemen önce, halen tüm dünyayı etkileyen ayrımcılığın her türünün, ciddi bir insan hakları sorunu olduğunu dile getirmeden geçmemek gerekir. Öyle ki, bu sorun hukuksal anlamda çeşitli önlemler alınmaya çalışılsa da halen gündemini korumaktadır. Ayrımcılıkla mücadele hususunda önemini ve kıymetini yadsıyamayacağımız şey muhakkak toplumsal örgütlenmedir. Sivil Toplum Örgütleri ise toplumsal örgütlenmelerin amaçlarını gerçekleştirmelerine yönelik faaliyet gösterir. Sivil toplum örgütleri, ayrımcılıkla gerçekleştirilen mücadele hususunda, oldukça kıymetli adımlara imza atabilecek ve bu konuda çeşitli projeler gerçekleştirebilecek niteliğe sahiptir (Beyazova, 2015). Bu noktada, şimdiye kadar değindiğimiz konular ışığında ele almak istediğimiz şey, kadın mültecilerin cinsiyet temelli yaşadıkları ayrımcılıklardır. Cinsiyet temelli ayrımcılıkların yanında, ırk yahut etnik köken, cinsel yönelim, sağlık durumu, din ve inançları hususunda da ayrımcılıklar söz konusudur (Beyazova, 2015). Cinsiyet temelli bir ayrımcılıktan ve yine bu ayrımcılıkla mücadeleden söz ettiğimizde muhakkak akla gelen ilk sözleşme CEDAW’dır. Türkiye’de varlığını sürdüren kadın örgütleri CEDAW’ın komitesine 1997’de bir rapor sunarak katıldılar. Bu rapor bir gölge rapordu ve hükümetin sözü edilen insan haklarını koruyup korumadığına dair sivil toplum örgütlerinin değerlendirmesine ilişkindi. Bu katılım sırasında ise, üzerinde durdukları belli başlı önemli konular oldu. Bunlar; Medeni Kanun’da bulunan ve kendi içerisinde eşitsizlik içeren

maddelerin kaldırılması, acil bir durumda kullanılabilen acil durum butonlarını içeren hatların uygulamaya geçirilmesi, namus adı altında işlenen cinayetlere verilen cezai yaptırımların ağırlaştırılması, kadın istihdamının ve yine kadın sığınma evlerinin, etkinlik ve kapasitelerinin artırılması gibi birçok önemli noktaya değinmektedir (Beyazova, 2015). Öyle ki, CEDAW ve gölge raporların gerçekleştirilmesinde Türkiye'deki kadın örgütlerinin hem önemli bir rolü hem de kararlılığı mevcuttur. Bu kararlılık ve gösterilen özen, Türkiye'de ulusal bağlamda hem aktif olarak çalışan hem de kendini gün geçtikçe geliştiren kadın hareketlerini beraberinde getirmiştir (Beyazova, 2015). Sivil Toplum Örgütlerinin, kadın mültecilerin ayrımcılıkla mücadeleleri hususunda kıymetli çalışmalar gerçekleştirildiğinden söz etmiştik. Bu noktada KADAV en iyi örneklerden biridir. Kadınlarla Dayanışma Vakfı Marmara Depreminden sonra kurulmuş olsa da 2001 yılında resmîyette kendini İstanbul'da göstermiştir. Göçmen kadınlara yönelik gerçekleştirilen cinsiyet temelli ayrımcılıkların tümüyle mücadelede kadına yönelik şiddetin her türünde önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir (Soykan, Biehl, & Hazan, 2021). Kadın mülteciler yukarıda da ele aldığımız gibi çeşitli birçok konuda ayrımcılıkla mücadele etmektedirler. Bunlardan en önemlilerinden biri ise barınma sorunudur. Öyle ki hem mülteci hem de kadın olmalarından kaynaklı, ev kiralamakta ya da kiralanmış evlerde uçuk fiyatlandırmalara boyun eğmek zorunda bırakılmaktadırlar. Öyle ki diğer tüm ayrımcılık konularında olduğu gibi, bu hususta da aslında en temel de eksik olan şey, sahip oldukları haklar hakkında yeterli bilgiye sahip olmayışlarıdır. Bu noktada sivil toplum örgütleri, haklarının neler olduğu konusunda onları bilinçlendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Özgür & Şentürk, 2021). KAMER Vakfı, kadın mültecilerin barınma sorunları hususunda önemli çalışmalar gerçekleştiren bir sivil toplum örgütüdür. 2015-2016 yılları arasında "Dışarıda Kalan Kadın ve Kız Çocukları için Güvenli Mekanlar Projesi" ile gündeme gelen KAMER Vakfı, kadınların ve kız çocuklarının kendilerini hem fiziksel hem de duygusal anlamda güvende, evlerinde gibi hissedebilecekleri bir mekân tasarlayarak bu projeyi hayata geçirmiştir (Soykan, Biehl, & Hazan, 2021). Kadın mültecilerin yaşadıkları bir diğer ayrımcılık ise sosyal hayatta var olamayışlarıyla ilişkilidir. Göç ettikleri ülkelerde yaşanan yabancı düşmanlığının getirdiği dışlanma, sosyal hayatlarını oldukça kötü etkilemektedir. Psikolojik açıdan oldukça yıpratıcı bu durum, sivil toplum örgütlerinde çalışmakta olan sosyal hizmet uzmanlarının ana çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları toplumsal uyum süreçlerinde yaptıkları çalışmaların ana teması farklı toplumlar arasında kültürel bir etkileşim sağlamaktır. Burada amaç toplumdaki önyargının önlenmesi ve kültürel çeşitliliğin aslında bir zenginlik

olarak görülmesini sağlamak, mültecileri ve toplumları bütünleştirme çalışmaları yapmak vb. çeşitli etkinlikler düzenleyerek ayrımcılığın önüne geçmeye çalışmaktır (Altındaş, 2022). Kadın mültecilerin yaşadıkları ayrımcılıklardan bir diğeri ise eğitim sorunudur. Bu noktada en net ifadesiyle kadınlara ve kız çocuklarına karşı eğitim konusunda oldukça kısıtlı bir imkanla yaklaşıldığı görülmektedir. Verilen kısıtlı imkânın en büyük sebeplerinden biri ise, muhakkak ataerkil bir toplumun, kadınlar ve kız çocuklarının eğitimi konusundaki ön yargısından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de mevcut bulunan mülteci kampları haricinde kadınların ve kız çocuklarının eğitim imkanlarının oldukça kısıtlı olduğu aşıkardır. Sivil Toplum Örgütlerinin eğitimdeki ayrımcılıkla verdiği mücadele göz önüne alındığında KADEM vakfı kendini göstermektedir. KADEM Vakfı, kadın çalışmaları hususunda akademik çalışmaları gerçekleştirmek amacı ile kurulmuş ve bu bağlamda çeşitli projeler içinde yer almıştır. Eğitim seviyesi ve okur yazarlık oranının artırılması adına önemli adımlar atmıştır (Soykan, Biehl, & Hazan, 2021). Kadın mültecilerin eğitim seviyelerindeki düşük oran, onların aynı zamanda istihdam olanaklarını kısıtlamakta ve bu da her anlamda istismar edilmelerini beraberinde getirmektedir. Bu noktada eğitim probleminin, kendi ile birçok probleme ve eksikliğe yol açtığı açıkça görülmektedir. Kadın mültecilerin sağlık alanında yaşadıkları ayrımcılık boyutunda sivil toplum örgütleri, bu alanda mültecilerin ülkeye ilk geldikleri anlardan itibaren mümkün olan alanlarda faaliyet göstermişlerdir. Sağlık alanına erişim sıkıntısı yaşayan kadın mülteciler için STÖ’ler mobil ekiplerle acil sağlık hizmetleri faaliyeti, sağlık hizmetlerine erişim için sosyal hizmet uzmanları vasıtasıyla yönlendirmeler yapılması, sağlık alanında eğitimler düzenlenmesi gibi çalışmalar yürütülmektedir. Özellikle İHH gibi sivil toplum örgütlerinin bütçe sıkıntısı yaşamadan sağlık alanında hizmet verebilmesi bir avantajdır. Diğer sivil toplum örgütleri daha az maliyeti olan faaliyetler sürdürürken İHH, SGDD, Hayata Destek İnsani Yardım Derneği gibi kuruluşlar daha fonksiyonlu çalışmalar yürüterek, genel olarak mülteci ve mülteci kadınların sağlık haklarına erişimde ayrımcılık veyahut bir eksiklik yaşamama adına faaliyet göstermektedirler.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Bu araştırma kadın mülteci alanında görev yapan meslek elemanlarının ayrımcılıkla mücadelede sivil toplum örgütlerinin rolünün değerlendirmelerinin anlaşılması olduğundan nitel araştırma olarak planlanmıştır. Nitel araştırma bireylerin deneyim yaşadıkları kişisel veyahut toplumsal olay ve olguların temelde hangi nitelikte olduklarını açıklamak için araştırma yapan kişinin insanları doğal ortamlarında gözlemleyerek, olay ve olguların oluşma süreçlerini incelemesi adına açıklayıcı ve yorumlayıcı bir araştırma sürecidir (Mertens , 2014). Nitel araştırma yönteminin desenlerinden biri olan fenomenolojik yaklaşımın bu çalışma için daha uygun olacağı düşünülmüştür. Fenomenolojik yaklaşım temelde derinlemesine incelenen ve ayrıntılı bir kavrayışa sahip olmamızı gerektiren olay ve olgulara odaklanmaktadır. Bu yaklaşımın odak noktası öznel deneyimlere dayanır ve bireylerin kişisel dünya görüşü ve olayları yorumlaması ile ilgilenmektedir. Araştırmacı en temelde olaylara ya da kişilere hiçbir ön bilgi ya da bir düşünce sunmadan, bireyin olayları yaşadığı gibi anlamaya çalışmaktadır (Çekmez, Yıldız, & Bütüner, 2012). Günümüz dünyasında olaylar, algılar, kavramlar, yönelimler vb. yaşanan çeşitli olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için uygun bir araştırma yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2006).

3.2. Araştırmanın Katılımcıları

Kadın mültecilerin ayrımcılık deneyimleri: sivil toplum örgütlerinde çalışan profesyonellerin gözünden bir değerlendirilmesi amacıyla yapılmış olan araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasıyla sağlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu sivil toplum örgütlerinde kadın mülteci alanında çalışan sosyal hizmet uzmanı, psikolog, avukat ve sosyologlar vb. oluşturmaktadır. Yapılacak olan araştırmada derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmede, ayrıntılı sonuçlar elde etmek için sorunları ortaya çıkarmak amaçlamakta ve bu doğrultuda görüşülecek katılımcıların konu hakkındaki deneyimleri, duyguları ve bakış açıları hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniği araştırmacıya her açıdan çok yönlü bir bilgi edinimi sağladığından Antropoloji, Sosyoloji, Psikoloji ve klinik çalışmaları ve temelde

araştırmanın ana alanını oluşturan sosyal çalışmalarda kullanılabilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Uslu & Demir, 2023). Meslek elemanlarının seçiminde amaçlı kartopu örneklem metodu kullanılmıştır. Amaçlı kartopu örneklem modeli ise kişiden kişiye, kişiden de durumlara ulaşarak farklı olguları açıklayabilmek amacıyla kullanılabilir. Görüşmenin gerçekleştirildiği ilk kişinin açacağı yolda devam eden araştırmacı, tavsiye edilen kişilere ulaşarak örneklemini genişletecektir (Baltacı , 2018). Derinlemesine görüşme çalışması öncesinde katılımcıların gönüllü onamları alınmıştır (Ek-1).

Katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 3. 1. Sosyo-Demografik Özellikler

Sıra No.	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Mesleği
K1	30	Kadın	Yüksek Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı
K2	23	Erkek	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı
K3	28	Kadın	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı
K4	29	Kadın	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı
K5	30	Erkek	Yüksek Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı
K6	29	Kadın	Yüksek Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı
K7	33	Kadın	Yüksek Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı
K8	34	Kadın	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı
K9	36	Erkek	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı
K10	33	Erkek	Lisans	Avukat
K11	32	Erkek	Yüksek Lisans	Avukat
K12	32	Erkek	Yüksek Lisans	Avukat
K13	36	Kadın	Yüksek Lisans	Avukat
K14	34	Kadın	Yüksek Lisans	Psikolog
K15	29	Kadın	Lisans	Psikolog
K16	30	Kadın	Yüksek Lisans	Psikolog
K17	29	Kadın	Yüksek Lisans	Sosyolog

3.3. Etik Konular

Araştırmanın etik açıdan uygunluğu için Başkent Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonu tarafından E-62310886-605.99-287128 sayılı yazı ile gerekli izinler alınmıştır.

3.4. Güvenilirlik

Nitel araştırmalar gerçekleştirilirken güvenilirlik kavramı daha çok tercih edilmektedir. Bunun sebebi ise araştırma sonucunda elde edilen bulguların ve analizlerin tutarlı bir süreci ifade etmesi ve sürecin oldukça açık ve esnek bir şekilde yürütülmesidir (Arastaman, Fidan, & Fidan, 2018). Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanmasının en temel basamağı, katılımcıların araştırma konusuyla direk bağlantılı olmasıdır ve bu durum güvenilirlik açısından oldukça önem arz etmektedir. Nitel araştırmalarda güvenilirliğin artırılması, yanlış algılamaları ve sonuçların geçersizliğini azaltmak amacıyla sıklıkla üçgenleme tekniği kullanılmaktadır (Stake, 1995). Üçgenleme tekniğini kullanmadaki asıl amaç farklı bakış açılarını bir araya getirerek, elde edilen sonuçların karşılaştırılmasını yapabilmektir. Farklı bir tanıma göre de üçgenleme, doğruluğun artırılması amacıyla bir olguya çoklu bir bakış açısıyla bakabilmektedir (Neuman, 2014). Üçgenleme tekniği ile verilerin analizi tamamlandıktan sonraki süreçte nitel araştırma konusunda deneyimi olan bir akademisyen ile paylaşılmış ve kodlamalar yapılmıştır.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırma gerçekleştirilirken gönüllü onam formu (ek-1), sosyodemografik soru formu (Ek-2) ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veriler elde edilmiştir (Ek-3). Sosyodemografik soru formu katılımcıların cinsiyet, yaş, mezun oldukları okul gibi sorulardan oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda ise katılımcıların, mültecilere yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde hizmet ve politikaları hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğuna ve bu konudaki görüşlerine, kadın mültecilere yönelik ulusal ve uluslararası hizmetleri-politikaları nasıl değerlendirdiklerine, kadın mültecilerin yaşadıkları sorunlara ve özellikle ayrımcılık boyutunda yaşananlara yönelik yapılan hizmetlerin değerlendirilmesine ve son olarak ayrımcılık özelinde sivil toplum örgütlerinin rolünün değerlendirilmesine yönelik konuları içeren sorular bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında

verilerin toplanmasında derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu araştırmada kadın mülteci alanında çalışan profesyonellere ilişkin görüşme yönergeleri kullanılmış ve deneyimleri araştırılmıştır. Araştırmanın verilerine, kadın mülteci alanında çalışan ve söz konusu araştırmaya gönüllü olarak katılan profesyonellerden, araştırmacı nezdinde geliştirilen 37 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve derinlemesine görüşme tekniği ile ulaşılmıştır.

3.6. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci 20 Kasım 2023 – 5 Aralık 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama sürecinde katılımcılardan konuyla alakalı detaylı bilgiler elde edilmesi istenildiğinden; araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak veriler derinlemesine görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşmeye başlamadan önce profesyonellerin her birine araştırma ile ilgili bilgilendirme yapılmış, yaklaşık görüşme süresi belirtilmiş, rahatsız olunan soruları cevaplandırmayabilecekleri konusu kendilerine hatırlatılmıştır. Derinlemesine görüşmeler katılımcıların uygunluğu gözetilerek online ya da yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Online olarak gerçekleştirilen görüşmeler katılımcıların şehir dışında olmalarından kaynaklanmıştır. Görüşmelerde gerekli izinlerin alınmasıyla birlikte ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Her bir görüşme sonunda tutulan kayıtlar aynı gün bilgisayar ortamına kaydedilmiştir. Nitel araştırma literatüründe katılımcılardan elde edilen bilgilerin tekrara düşmesi ve veri setine katkı sunmaması durumuna doygunluk noktası denmektedir (Patton, 2014). Bu çalışma kapsamında da katılımcılardan yeni bilgiler gelmediği doygunluk noktasında görüşmeler sonlandırılmıştır.

3.7. Verilerin Analizi

Nitel araştırma, farklı disiplin türlerini bir araya getirerek bütüncül bir bakış açısıyla sosyal yapıların ve sistemlerin derin bir şekilde analiz edilerek bilgi üretilmesini sağlamaktadır. (Baltacı , 2019). Nitel veri analizi, gözlem ve mülakat teknikleri kullanılarak verileri ortaya çıkarılmasının ardından verilerin kategoriye, kategorilerin ise temalara dönüştüğü bir süreci içeren ve en son süreçte ise bir rapor hazırlanan, derin ve detaylı bir çalışma gerektiren bir analiz türü olarak karşımıza çıkmaktadır. (Özdemir,

2010). Analiz sürecinde kullanılan bilgisayar programları, toplanan verileri analiz ederek kategorilere ayırma hususunda oldukça kolaylık sağlamaktadır (Çayır & Sarıtaş, 2017). Anlatılan sebepler dolayısıyla bu çalışmada verilerin analizi, nitel analiz programlarından biri olan Nvivo 10 ile yapılmıştır. Bu program aracılığıyla araştırmada tema ve alt temalar belirlenerek ulaşılan bulgular yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölüm dört ana başlık üzerinden ele alınmıştır. Birinci kısımda katılımcıların mültecilere yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde hizmet ve politikaların değerlendirmeleri, uygulanabilirlik, güven ve sivil toplum örgütlerinin rolleri üzerinden fikirleri analiz edilmiştir. İkinci kısımda katılımcıların kadın mülteciler özelindeki ulusal ve uluslararası düzeyde hizmet ve politikaların değerlendirilmeleri; hizmet politika ve yasaların özelleştirilmesi, yasa ve yönetmeliklerin koruyuculuğu, yasaların hizmetlere erişimdeki gücü, meslek elemanlarının yeterlilik algıları ve sivil toplum örgütlerinin kadın mülteciler üzerindeki gücü bağlamında analiz edilmiştir. Üçüncü kısımda katılımcıların kadın mültecilerin yaşadığı sorunlar ve ayrımcılık üzerine yaptığı değerlendirmeleri; yaşanan sorunlar, sunulan hizmetlerin görünümü, meslek elemanlarının hizmet düzeyi, hizmetlerin sürdürülebilirliği ve geri bildirimler üzerinden analiz edilmiştir. Son kısımda ise kadın mültecilere yönelik ayrımcılıkla mücadelede sivil toplumun rolü üzerine yaptıkları değerlendirmeler; kamu ve STK'ların iş birlikleri, hakların korunmasında eğitim, ayrımcılıkla mücadelede rol dağılımı ve sivil toplumun ayrımcılık çalışmaları üzerinden analiz edilmiştir.

4.1. Mültecilere Yönelik Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Hizmet ve Politikaların Değerlendirilmesi

Dünya genelinde geçmişten günümüze kadar gelen süreçte göçün gün geçtikçe artış gösterdiği, çeşitlendiği ve daha fazla gündeme gelmekte olan bir konu olduğu, Türkiye genelinde de sayının güç geçtikçe arttığı gözlemlenmiştir. Türkiye'nin Suriyeli, Afgan, Iraklı vb. ırklardan mültecilere ve sığınmacılara ev sahipliği yaptığına, kadın mültecilerin göç olgusundaki konumlarına, kendilerini görünür kılmaları vb. konular üzerinde durulmuş ve göç öncesi, göç sırasında ve göç sonrasında yaşanan sorunlar ve bu sorunlar boyutunda sivil toplum örgütlerinin gerçekleştirdiği faaliyetler en genel anlamında da mülteciler konusunda verdikleri destekler önceki bölümlerde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu başlık altında ise katılımcılardan elde edilen geri bildirimler doğrultusunda mülteciler özelinde hazırlanmış olan ulusal ve uluslararası sözleşmeler, politikalar ve hizmetler tartışılmaya çalışılacaktır.

4.1.1. Ulusal ve uluslararası sözleşmelerin uygulanabilirliği

Göç, mültecilik, sığınmacılık gibi sorunlar ulusal ve uluslararası hukuk bağlamında önemli bir yerde bulunmakta ve bu bağlama göre de çok sayıda düzenleme bulunmaktadır. Bahsi geçen düzenlemelerde ulusal ve uluslararası düzlemde daha çok ön planda olan sözleşmelere uluslararası düzlemde bulunan ve birçok devletin de taraf olduğu 1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokol ve ulusal anlamda ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Suriyeli sığınmacılar odağında çıkarılan Geçici Koruma Kanunu örnek gösterilmektedir. Bu bağlamda katılımcılardan ulusal ve uluslararası düzlemde oluşturulmuş olan sözleşmelerin ve politikaların hizmetlerin işleyişi, uygulanabilirliği gibi etmenler ele alınarak değerlendirmeleri istenmiştir:

“Türkiye’de genel sıkıntılardan bir tanesi şu taraf olduğu sözleşmeler ve yerelde yer alan kanunları çok iyi lakin uygulama çok kötü örneğin 6284 Çocuk Koruma Kanunu çok iyi ama uygulanması çok kötü. Problem yazılı metinlerde değil uygulanmasından kaynaklıyor şey de de ulusal mevzuatta da şöyle bir sıkıntı var sınır dışı etme konusunda özellikle kanununun 54. Maddesi sınır dışı etmeyi kapsıyor bazı kavramlar çok muallak onu çok keyfi bir şekilde kullanarak kanunu kötüye kullanma gibi bir durum oluyor.” (K12).

“Yani korumuyor diyemem sözleşmeler özünde gerçekten iyi anlaşmalar ve taraf olan ülkelerin takibinde olduğu uygulamasalar gayet iyi sonuçlar çıkar ki zaten birçok davayı hukuki danışmanlarımızın da desteğiyle bu sözleşmelere dayanarak kazanıyorduk o yüzden uluslararası sözleşmelerin yeterli olduğunu düşünüyorum ama iyileştirilebilir.” (K6)

Katılımcıların geneli var olan sözleşmelerin içeriklerinin yeterince iyi olduğundan fakat uygulanabilirlik açısından çok sıkıntı yaşandığından söz etmişlerdir. Uygulanabilirlik konusunu ise denetimsizliğe dayandıran katılımcıların da varlığı söz konusudur.

“Şöyle bence genel olarak kanunlar yeterli mevzuat yeterli ama bunların uygulanabilirliği yeterli değil özellikle Türkiye’de 6284 en basiti var ama çeşitli politik sebeplerle engelleniyor çocuk koruma kanunu var ama 17 yaşındaki çocuk evlendirilecek diye bildirdiğimizde eee 3 ay sonra 18 olacak diyorlar var ama yeterli değil.” (K8)

K8’in vermiş olduğu örneğe bakıldığında denetim eksikliğinin ne kadar önemli olduğu ve sözleşmelerin uygulanmayışının sonuçlarını net bir şekilde görebilmekteyiz.

“Mevzuat değil mevzuatın uygulanmıyışı zaten yani evet bir mevzuat var alana ilk başladığımda benimde böyle çok detaylı işte Cenevre’sidir YUKK’u dur okuduğum sözleşmeler, kanunlar vardı ama gerçekten hiçbiri asla uygulanmıyor en büyük problemlerden biri de zaten bu bir de işte 47. maddede şu yazıyor mesela ben bununla birlikte gidiyorum o da bana 55. maddede ama bak şu yazıyor diye geliyor mevzuatta da öyle problemler var açık var her şeyin net bir şekilde ve yoruma açık olmaması da önemli böyle mi değil keşke böyle olsa gerçekten de mevzuatı uygulayacak etkili mekanizmalarda olmalı tabii ki bunun yanında.” (K2)

Ulusal mevzuat düzleminde bakıldığında Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olmuş ülkelerden biridir ve aynı zamanda 1967 tarihli Ek Protokol’e de “coğrafi sınırlama” şartıyla taraf olmuştur. Coğrafi sınırlama şartı ise Türkiye’nin sadece Avrupa ülkelerinden gelen ve ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağı korkusu ile iltica talebinde bulunanlara mülteci statüsü vereceği anlamına gelmektedir (Ekşi, 2012). Avrupa dışından gelenlerin başvurularını ise BMMYK ile değerlendirip mülteci statüsü verilmesi kararlaştırılarak yine BMMYK aracılığıyla üçüncü ülkelere yerleştirmeleri uygun görülmektedir (Ihlamur, 2014). Verilen bilgiler doğrultusunda ise Türkiye, Suriye özelinde ülkeye sığınan bireylere mülteci statüsü vermeyerek onları bir nevi misafir kabul etmiş bu durumda kişilerin hakları bakımından sıkıntı yaşamamasına sebebiyet vermiştir. Misafir kavramı üzerinde düşünülen ve mülteci statüsü alamayan Suriyeli bireylerin aslında olması gereken hakları ne yazık ki uluslararası hukukta bir statüsü olmamalarından kaynaklı karşılık bulamamasıyla beraber sıkıntı yaşamalarına yol açmıştır. Sözü edilen sıkıntılara yönelik K4 durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Maalesef düşünmüyorum çünkü hazırlanan sözleşmelerin hepsi şu anki göç politikalarını ya da göç durumuna yönelik hazırlanan ya da öngörülen sözleşmeler değil özellikle Suriyeli gruplarda dünyanın hiçbir yerinde karşılaşılmayan bir toplu yığın şeklinde sınırdan giriş yaşanan insani bir krizi anlatan bir anlatan bir sözleşme ya da buna yönelik hareket plan stratejik bir plan adımı atan bir sözleşme yok, buna yönelik bir statüde yok yani şuan ülkede bulunan ve Suriyeli sığınmacılara verilen bu statü dünyanın başka hiçbir yerinde ya ikincil koruma diyoruz ama ikincil korumayı tam kapsamıyor, o yüzden maalesef oldukça yetersiz, oldukça zaman zaman bizi çok zorlayan da bir durum.” (K4)

Verilen statülerin uygun olmayışından kaynaklanan sıkıntıların alana yansıdığını ve çalışan personellerin zorlandığını dile getiren K5 durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Yani eksikler var tabi ki uygulanabilirlik yok Türkiye’nin imzalamış olduğu uluslararası sözleşmelerde bir ret kararı var aslında Avrupa dışından gelen kişileri mesela mülteci kabul etmiyoruz taraf bir şekilde yaklaşıyoruz elimizde var olan sözleşmelere de uyamıyoruz sosyal hizmet uzmanları ve alan çalışanları da zorlanıyor danışanlar da zorlanıyor.” (K5)

Sözleşmelerle sunulan hakların diğer ülkelere nazaran daha iyi olduğunu ve bunun umut vadettiğini söyleyen K6, özel ihtiyaç sahiplerinin şartlar sağlandığında haklara erişmesi durumunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Geçici koruma kanunu ve YUKK da değiştirmeler çok yapılabiliyor bu sözleşmelerde bazı maddeleri kapatıyorlar bazılarını açıyorlar mesela sağlık hakkında sağlık hizmetleri verilmesi konusunun çok sağlıklı değerlendirilerek yapıldığını düşünmüyorum sosyal yardımları sürekli arttırıyorlar ve bu durum ihtiyaç sahiplerini de arttırıyor bir döngüye giriyor ama görece daha iyiyiz yani diğer Ortadoğu ülkeleriyle kıyasladığımda daha iyiyiz örneğin özel ihtiyaç sahipleri bazında konuşursak Türkiye’de HIV ile yaşayan bir birey belirli şartları sağladığında tedavi olabiliyor bu tedavi pahalı ve ömür boyu sürüyor ve bunun karşılanıyor olması bana umut veriyor biraz da olsa yani birçok olumsuzluk var evet diğer ülkelerde damgalama çok fazla Türkiye’de bir raporda kapsama giriyorsunuz ve tedavi oluyorsunuz avantaj bu.” (K6)

Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 27. maddesinde sağlık hizmetleri tanımlanmıştır ve bu yönetmelikle birlikte geçici koruma altına alınan Suriyeli bireyler; geçici barınma merkezlerinde yani kamp alanlarında kurulan sağlık merkezlerinden, Sağlık Bakanlığına bağlı kurumlardan, Üniversitelerin sağlık uygulama ve araştırma merkezlerinden, Özel hastanelerden, vakıf veya dernekler tarafından gönüllü olarak verilen sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Aynı zamanda sözü edilen maddenin e bandında geçen “Bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli tarama ve aşılarda yapılarak her türlü önlem ve tedbir alınır” ifadesi mültecilerin sağlık hakkı gibi temel bir hakta her açıdan korundukları durumunu ifade etmekte ve katılımcının söylediklerini doğrular niteliktedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Katılımcı 9, diğer katılımcılardan farklı olarak ulusal bağlamda Türkiye'nin bu süreçte daha iyi olduğunu hakların korunduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Türkiye özelinde koruyor bence çünkü bu sözleşmelerle kişilere eğitim hakkı, sağlık hakkı bu haklardan yararlanabiliyorlar evet zor ama çalışma izni alıyorlar izinler doğrultusunda seyahat edebiliyorlar aslında onlar kurallara uyduğu sürece haklardan yararlanabiliyorlar” (K9)

Katılımcı 9'unda dediğini destekler nitelikte Türkiye'de uyguladığı açık kapı politikasıyla beraber ülkesine korunma talebiyle sığınan bireyleri içeri almış ve koruma sağlayarak temel insani ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır (Büyükhana, 2021).

Katılımcı 9'un söz etmiş olduğu kurallara uyma konusu, aslında bakıldığında gerçekten bir ülkede yaşamını idame ettiren her birey için geçerlidir. Katılımcı 10 ise bu duruma daha farklı bir pencereden yaklaşarak şu sözleri söylemiştir:

“Yani tabii ki yeterli değil sözleşme var ama yani alanda da çok rastlıyoruz yani o ülkenin şartlarına göre yaşamak durumunda kalıyorlar yani en basitinden istediği gibi şehir değiştiremiyor o kişi bir yerde özgürlüğü kısıtlanıyor.” (K10)

Genel olarak, ulusal ve uluslararası mevzuatların içeriklerinin iyi olması, var olan bütün maddelerin kanuna uygun bir şekilde uygulandığını göstermemektedir. En basiti insan hakları evrensel beyannamesinin 14. Maddesinde sözü edilen “herkesin zulüm karşısında başka devletlere sığınma hakkı bulunmaktadır.” konusu devletleri herhangi bir yükümlülük altında bırakmadığı için çok ucu açık bir madde olarak karşımıza çıkmaktadır ve burada sözünü ettiğimiz denetimlerin artırılması, gerekli takiplerin yapılma gerekliliğine ihtiyaç artmaktadır (Eren & Kaya, 2015). Gerekli denetimlerin yapılması durumunda ise süreç daha iyi işleyecek ve genel anlamda sığınmacı, mülteci veyahut geçici koruma altında bulunan bireyler haklarına erişimde bir problem yaşamayacak ve alanda çalışan personeller de bu süreçte daha az yıpranacaktır.

4.1.2. Haklar ve hizmetlere erişimde “güven”

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci veyahut sığınmacı başvurusu yapılması halinde bireylerin çeşitli haklara sahip olacağı söylenmektedir. Bu haklar din özgürlüğü,

sosyal yardım hakkı, eğitim hakkı vb. daha da çeşitlenmektedir. Türkiye özelinde ise yapılan düzenlemeler doğrultusunda kişiler çeşitli hak ve imkanlara sahip olabilmektedir (Büyükçalık, 2014). Sunulan hak ve hizmetler kişilerin statüsüne bağlı olarak değişebilirken bazı statülerin bazı düzenlemelerde karşılığının bulunmaması sorunlara yol açmaktadır. Aynı zamanda sözü edilen hak ve hizmetlere erişim de önemli bir konudur. Mülteci, sığınmacı veyahut geçici koruma statüsü bulunan bireylerin var olan haklarını bilmesi, hizmetlere nasıl erişeceğini öğrenmesi vb. konuların üzerinde durulması gerekmektedir.

K17 ve K15 hakların hizmetlere erişim noktasında bir güvence sağladığını düşündüklerini, Türkiye’de mültecilerin yaşayabilmelerini sözleşmelerin varlığına dayandırarak şöyle bir yorum yapmışlardır:

“Tabi genel olarak güvence sağlıyor zaten şu an mültecilerin durumu burada kalmaları bununla ilgili fakat uygulamada bunun çok işlevsel olmadığı zamanlar çok oluyor.” (K15)

“Uygulanabilir bir güvence şöyle sağlıyor mültecilerin Türkiye’de var olmalarının sebebi ya da güvenli bir şekilde yaşayabilmelerinin ön koşulu Cenevre ve diğer sözleşmeler.” (K17)

K17’nin ve K15’in yapmış oldukları yorumlara karşılık şöyle söyleyebiliriz ki, Suriyeli bireyler genel anlamda statüleri uluslararası hukukla bağdaşmadığı için çoğu koruyucu önlemlerin dışında kalmaktadır ve bu dışında kalma durumu temel haklarına erişimlerinde sorun olarak karşılıklarına çıkmaktadır (Bozbeyoğlu, 2015). Bu bağlamda konuya bakan K7 ise duruma şu şekilde açıklık getirmiştir:

“Göç ve nüfus yönetimi iyi olursa güvence sağlayabilir onun dışında olmuyor ve eğer sizin kapsamlı bir göç politikanız yoksa her ne kadar sözleşmeleriniz de olsa bu asla uygulanmayacak ve hizmetlere erişimde sıkıntı olacak.” (K7).

Gül, (2021) yapmış olduğu Suriyelilere yapılan yardımlar ve kamusal hizmetlerin etkinliği çalışmasında da dediği üzere göç eden bireylere yapılacak olan yardım ve desteklerin ihtiyaçlara en etkin ve verimli bir şekilde karşılık gelmesi açısından sağlıklı bir göç politikası, planlaması ve yönetimi ile gerçekleştirilebileceğinin göz ardı edilmemesi gerektiği açıklanmıştır.

Katılımcı 5 diğer katılımcılara oranla sorulan soruya daha farklı bir bakış açısı getirerek haklara ve hizmetlere güven konusunun aslında göç eden bireylerle alakası olmadığını zaten bu bireylerin bu tarz sözleşmeleri STÖ'lerin onlara anlattığı kadar bildiğini ifade ederek şöyle söylemiştir:

“Aslında bu sözleşmeler mültecilerin çok fazla bilgisinin olduğu konular olmuyor farkındalık etkinlikleri sayesinde görüyorlar biliyorlar kişilere insan hakları çocuk hakları kadın hakları anlatıyoruz bu kişilerde çok soyut kavramlar olarak kalıyor ama insan haklarını geç genel bir hakkı olduğunu bile bilmiyorlar inanamıyorlar hatta hakkım var demek kişinin hakkının olduğunu göstermiyor zor bir durumda onu kullanırsa oluyor.”
(K5)

Ulusal ve uluslararası mevzuatlarda statülere dair bulunan hükümler, Türkiye özelinde konuşulduğunda Suriyelilerin hangi statüye ait olduğuna ve bu statü bağlamında hangi hak ve hizmetlerden yararlanabileceğini bizlere göstermektedir. Bu hükümler ışığında Türkiye'nin Suriyeli bireyler için temel hakları başta tutarak birçok sorumluluğu bulunmaktadır (Buz, 2008). Kısa bir deyişle devletlerin imzalamış oldukları sözleşmelerin içerisinde yer alan hükümlere uyma zorunluluğu bulunmaktadır bu zorunluluğu katılımcı 4 şu şekilde ifade ederek aslında hak ve hizmetlerin güven verdiğini söylemektedir:

“Kesinlikle düşünüyorum, uluslararası sözleşmeler yani ülkelerin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ülkelerin kendi başlarına adım atmasını çok engelliyor her ne kadar kültürel veya politik bağlamda ülkeler sözleşmelerden farklı düşünse bile imza attıklarında bağlayıcı bir tarafları oluyor ve o yüzden işlevsel olduğunu düşünüyorum.”
(K4)

Katılımcıların birçoğu sözleşmelerle verilen haklar ve hizmetlerin aslında güven sağladığından fakat bir diğer sorunun devlet kurumlarıyla aralarındaki ilişkiden kaynaklı olduğundan bahsetmektedir. Bu sorunu katılımcı 12 şu sözlerle ifade etmiştir:

“Problem şu sözleşmesi kanunu eh işte iyi de siz ... idaresinin kapısından içeri giremiyorsanız bir haktan söz etmek mümkün değil.” (K12)

“Her şey çok keyfi, her şey keyfi bir şekilde ilerliyor keyifleri canlarını nasıl isterlerse öyle yapıyorlar yani danışanın aslında hakkını biz biliyoruz ve diyoruz yani o kişi sizinle görüşme hakkına sahip ama bunu isterken bile birçok zorlukla

karşılaşılabiliyoruz orada uzmanların tamamen çok keyfi ilerlettiği süreçler de olabiliyor maalesef...” (K2)

Katılımcı 16 hakların ve hizmetlerin herhangi bir güven vermediğini dile getirmiş ve bunun en temel sebebinin de özel durumlarda özel ihtiyaçlara sahip olan danışanlarına yönelik kurumların ekstra hassasiyet göstermemesine bağlamıştır. Bu durumu da şu şekilde ifade etmektedir:

“Yani açıkçası ben şu an pratikte gördüğüm için hayır yani bir güvence sağlamıyor karakola çok fazla yönlendirme yapıyoruz bu noktada zaten ekstra hassasiyet hiçbir şekilde mültecilere gösterilmiyor onun haricinde kesinlikle hukuki olarak korumacı bir düzen olduğunu düşünmüyorum pratikte direk gözlemleyebiliyorum çünkü” (K16)

Genel anlamda konuya bir açıklık getirecek olursak, sözünü etmiş olduğumuz bireyler yaşamlarını idame ettirdikleri ülkelerden kendi istekleri dışında, zorunda kalarak farklı bir ülkeye göç etmek zorunda kalmaktadırlar ve bu süreçlerde çeşitli alanlarda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Geldikleri ülkelerde toplumsal uyum sorunları, dil bilmeme ve öğrenmede zorluk çekme, çeşitli travmalar, gelecek kaygıları ve en temel haklara en temel hizmetlere erişimde riskler yaşamakta vb. sorunları düşünerek yaşamlarını idame ettirmektedirler (Yaşar, ve diğerleri, 2014). Burada ulusal ve uluslararası düzlemde dezavantajlı durumların ortadan kaldırılmasına dair gerek sözleşmeler gerekse politikalar veyahut dolaylı veya doğrudan yardım odaklı, hizmet odaklı çalışmalara, destek mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Buradan çıkarılacak sonuç ise devletlerin taraf oldukları veya kendilerinin oluşturmuş olduğu sözleşme ve politikalara uyması gerektiği, gerekli durumlarda gerekli hizmetleri bir güven çemberi oluşturarak vermesi gerektiğidir.

4.1.3. Sunulan hizmetlerin güçlenmesinde sivil toplum örgütleri: “savunuculuk, bilgilendirme, yaptırım”

Türkiye coğrafi konumu sebebiyle komşu ülkesi Suriye’de yaşanan iç savaş durumundan sonra büyük bir göç akını yaşamıştır. Bu durumdan oldukça etkilenen Türkiye, göç hareketliliğiyle beraber gelen sığınmacılara hizmet ve yardım hareketlerinin yeterli ve insani bir şekilde yürütebilmek amacıyla ulusal, uluslararası arenada bulunan çeşitli sivil toplum örgütleriyle beraber bireylere hizmetlerini sunmaya çalışmaktadır (Apak, 2015). Buradaki temel amaç ülkeye sığınan bireylerin hak kayıpları yaşamaması

adına, devletin yetişemediği durumlarda sivil toplum örgütlerinin duruma el atmasıdır. Sivil toplum örgütleri sözleşmeleri ve politikaları baz alarak, devletlerin vermiş olduğu izinler doğrultusunda ülkenin dört bir yanında faaliyetlerini koordineli bir biçimde yıllardır sürdürmeye çalışmaktadır.

Devletlerin sunmuş olduğu haklar taraf oldukları veyahut kendi oluşturmuş oldukları sözleşmelerden gelmekte ve sunacağı hizmetler de genel olarak bu sözleşmelerin içerisinde yer almaktadır. Burada sivil toplum örgütleri yukarıda da söylendiği gibi devletlerin izin verdiği noktada her fırsatta sığınmacı, mülteci bireylere yönelik hizmet iletmeye çabasında olmaktadırlar (Afyonoğlu, 2021). Hizmetlerin gelişmesi ve güçlenmesi konusunda ise normal şartlarda sivil toplum ve kamu kurum kuruluşlarının iş birliği içerisinde çalışarak birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Bu durum katılımcılara genel çerçevede sorulduğunda ise katılımcı 10 şu şekilde bir cevap vermiştir:

“Aslında bakıldığında sivil toplum örgütleri güçlenme noktasında kilit noktada olması gerekirken bu konuda birbirlerinin eksikliğini bir şekilde tamamlamaya çalışıyor ama buradaki en temel sorun bizim bir STÖ olarak yaptırımımız olmamasından dolayı sadece görüş vererek haklarından onları haberdar etmeye çalışmamız diyebilirim. Hukuki olarak haklarını belirtmekten öteye geçemiyoruz farklı etkinliklerle ve farklı STÖ’ler bir araya gelerek birçok çalışma yapma gayretinde oluyoruz gerekse kamuyla hareket edemediğimiz çok nokta oluyor ama bu bağlamda STÖ’lerin bu alanda kendilerini iyi ifade edemediklerini düşünüyorum.” (K10)

Kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin birlikte çalışması gerekliliğinin vurgusu katılımcı 10’a göre kamuyla alakalı bir problem gibi aksedilirken katılımcı 7 ve katılımcı 4 şu sözleri söylemiştir:

“Sivil toplum Türkiye’de bazen çok idealist bakabiliyor ve devletle çalışma konusunda şöyle söyleyeyim yani devletin yapısal anlamında söylüyorum partisi bir siyasal görüş anlamında söylemiyorum çok dirençli olabiliyorlar bence bu direncin kırılması lazım yani sivil toplum demek devlet karşıtı olmak değildir yani ben bir sivil toplum çalışanı olarak söylüyorum halihazırda zaten kamunun bir projesindeyim ama mesela benim için devlet olmazsa olmaz çünkü devletin olmadığı en basiti Lübnan’da çalıştık rezalet yani devlet yoksa iş olmaz bir toplum her şeyi yapamaz ve sivil toplumun

kısıtlı ama etkili rolleri var bunu devletle birlikte gerçekleştirmesi lazım savunuculuk rolü gibi işte devletin sağlayamadığı alanlarda.”(K7)

“Sivil toplum örgütlerinin geliştirici bir rolü var çünkü zaten oldukça fazla sayıda bir göç hareketi ile tek başına savaşıyor devlet bununla baş edemez. Sivil toplum bu noktada tabii ki de destekleyici olmalı boşlukları doldurmalı yönlendirici olmalı ve sahadan gelen bilgilerle sürekli beslemeli diğer kamu kurumlarını fakat bunu yaptıklarını da düşünmüyorum son zamanlarda sivil toplum örgütleri de maalesef böyle değil.” (K4)

Sivil toplum örgütlerinin, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun hazırlanış aşamalarında olumlu yönde katkı sağlayarak etkin görev aldıkları görülmüştür (Aksel & Boşnak, 2022). Bu açıdan sözleşmeler açısından konuya baktığımızda ilk zamanlarından bu yana oldukça faydaları olmuş ve rolleri yadsınamaz bir hale gelmiştir. Katılımcı 11 ise bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Sivil toplum örgütleri için şunu söyleyebilirim kanunların hazırlanış aşamasındaki çabaları sayesinde çok büyük etki yarattılar gözle görünür bir çaba vardı ve bu çaba sayesinde değişimde rol oynadılar ama geri kalan kısma baktığımda ise rolü olduğunu düşünüyorum evet ama sivil toplum örgütlerinin şu anki süreçlerde tam anlamıyla bunu yapabildiğini düşünmüyorum uluslararası sivil toplum örgütlerinden fon almaya çalışırlar genellikle birçok örneği var mesela bunun amacım kötülemek de değil.” (K11)

Sivil toplum örgütlerinin proje bazlı yürüttüğü faaliyetlerde genellikle fonlarla bu projeleri yürütmesi durumu birçok eleştiriye neden olmaktadır (Lewis, 2001). Bu fon olarak yürütme konusu projelerin sürdürülebilirliği açısından da sıkıntı yarattığı için yukarıda katılımcı 11’in dediği gibi hem sivil toplum örgütlerinde çalışan personeller hem de toplumun en çok eleştirdiği kısımlarından biri olmaktadır.

Mülteci, sığınmacı, geçici koruma altında bulunan bireylerin ülke içerisinde hala varlığını sürdürmelerinin, haklara ve hizmetlere erişebilmelerinin en temel sebebinin sivil toplum örgütleri olduğunu düşünen katılımcı 12 durumu şöyle aktarmıştır:

“Kesinlikle düşünüyorum sivil toplum örgütleri olmasaydı muhtemelen yaşanan hak ihlallerinin görünür kılınması takip edilmesi raporlanması mümkün olmazdı aynı zamanda o kişiye hizmet sağlama noktasında özellikle kişi kimliksizse yapabileceği hiçbir şey

olmazdı mülteci alanı duruyorsa sivil toplum örgütleri sayesinde diyebilirim genel olarak”. (K12)

Genel olarak katılımcılar bir göç politikasının olmamasından kaynaklanan sıkıntıların varlığına neredeyse her soruda değinmişlerdir.

“Sivil toplum örgütlerinin bu kapsamda büyük bir rolleri olduğunu düşünüyorum lakin uygulanabilirliğin olmaması politikanın olmamasıyla olacak bir şey değil bu tekrardan söylüyorum.” (K14)

“Rolümüzün olduğunu düşünüyorum, fakat önümüzde çok fazla engel var politika gibi kurumların baskısı gibi gibi...” (K2)

Ertan ve Ertan (2017), yapmış olduğu çalışmada geçmiş zamanlardan bugüne çok büyük iki göç akını atlatmış bir ülke olarak şu anda üçüncü göç ve sığınmacı krizini yaşayan Türkiye'nin, göç ve sığınmacılar konularında dünyanın en zengin deneyimlerine sahip olduğunu belirtmiş ve bu deneyimleri sürdürülebilir bir düzlemde yeni bir göç politikası oluşturmakta kullanarak ilerki dönemlerde yaşanacak diğer göç olaylarında krizlerin çözümü açısından örnek bir ülke durumuna gelebileceğini söylemiştir.

Sivil toplum örgütlerinin en temelde yer alan görevi savunuculuk ve hak temelli yaklaşımlar boyutunda faaliyetler sürdürmektir (Sarıipek, 2017). Bu kapsamda katılımcılar sivil toplumun hakların güçlenmesindeki en önemli rollerinin savunuculuk yapmaları, farkındalıkların bilgilendirmelerin aktif sağlanması, yaptırımların uygulanması konusunda hak temelli yaklaşımların süreçlerin takip edebilmesi gibi örnekler vermişlerdir.

“Kesinlikle rolümüz olduğunu düşünüyorum hatta üç kelime yani savunuculuk, bilgilendirme, yaptırım sivil toplum buralarda çok güçlü kamunun bu konularda öğrenmesi gereken çok şey var”(K8)

“Rolleri var bence bu farkındalığı bu bilgilendirmeyi yapabiliyoruz bir örneğin şiddete uğrayan bir kadına eşini şikâyet et demiyoruz hakkını anlatıyoruz bir nevi kişinin kararları doğrultusunda hareket ediyoruz en temel rolümüz onların farkındalığını arttırmak onları güçlendirmek yani hastane randevusunu onun yerine almak yerine bunu nasıl yapabileceğini öğretmek gibi.” (K9)

“Evet düşünüyorum hem biraz böyle koruma ve savunma boyutunda biraz daha destekleyici ve danışmanlık boyutunda çok geliştirdiğini düşünüyorum göç idaresi ile böyle fikir alışverişinin iki tarafı da güçlendirdiğini düşünüyorum bu yüzden evet düşünüyorum.”(K15)

Katılımcı 5 yukarıda olduğu gibi süreklilikten dem vurarak aslında etkin bir şekilde yürütülecek süreçlerin fonlar yüzünden kısa dönem çalışma koşulları yüzünden yerine getirilmediğine dair şu sözleri söylemiştir:

“Savunuculuk çok önemli bir rol mesleki tanımlamamız içerisinde de yer alıyor STÖ’ler tam anlamıyla gerçekleştiriyor maalesef çalışanlar sözleşmeli personeller kısmi dönem çalışıyorlar bu yüzden de kamuya karşı işleri zorlaştıran değil de kolaylaştıran roldeler.”(K5)

Türkiye odağında konuşulduğunda, 2011 yılından beri sığınmacıların, mültecilerin veyahut geçici koruma statüsünde bulunan bireylerin ülkede hayatlarını daha iyi yaşam koşulları içerisinde idame ettirebilmeleri, en temel haklarına erişebilmeleri, topluma uyum sağlayabilmeleri açısından devletin yanında sivil toplum örgütlerinin rolü oldukça kritik olmuştur ve bu faktörler bağlamında sivil toplum örgütleri sığınmacı yoğunluğunun olduğu bölgelere kısa sürede yerleşmiş ve büyük çaplı faaliyetlerde bulunarak hizmetlerini sunmuşlardır (Boşnak, 2021). Genel anlamda Türkiye’deki mültecilere yönelik sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerine bakıldığında örgütlerin devletin yetişemediği veyahut hızlı bir şekilde cevap veremediği ihtiyaçlara sorunlara cevap verdiği yadsınamaz bir gerçektir ve bu durum katılımcıların genelinin de katılmış olduğu bir görüş olarak karşımıza çıkmıştır.

4.2. Kadın Mülteciler Özelindeki Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Hizmet ve Politikaların Değerlendirilmesi

Kadın mülteciler göç süreçlerinin en başlarında daha görünmez bir konumda yer alırken ilerleyen dönemlerde küresel anlamda yaşanan gelir eşitsizliklerinin artması ile beraber göç ve mülteci akınlarına katılımları artarak ve seslerini duyurarak kendilerini daha görünür bir konuma getirmişlerdir ve bu duruma literatürde göçün kadınsallaşması da denmektedir (Ulutaş & Kalfa, 2009). Kadınların göç süreçlerine aktif katılımının yaygınlaşmasının ardından yaşadıkları sorunlar da beraberinde gelmiştir. Bahsi geçen

sorunlar arasında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, barınmaya, eğitime, sağlığa erişim gibi sıkıntılar bulunurken bu sorunlar gün geçtikçe artarak daha derin bir hal almaya başlamıştır (Topak & Çamur, 2022). Sorunlar artarken kadınlara ve kadın mültecilere yönelik sözleşmelere, politikalara ve hizmetlere yönelik ihtiyaçlar da dolayısıyla artışa geçmiştir. Mülteciler ve kadın mülteciler özelinde politikaların oluşturulması, oluşturulan politikalar bağlamında hak temelli bir yaklaşımla hizmetlerin ortaya çıkarılması oldukça önemli bir konu haline gelmiştir.

4.2.1. Kadın mültecilere yönelik hizmet, politika ve yasaların özelleştirilmesi

Kadın mülteciler göç süreçlerinde erkeklere oranla daha fazla sıkıntı yaşamakta ve yaşanan sıkıntıları genellikle kendi başlarına çözememektedirler (Özüdoğru, 2018). Kadın mültecilerin ve genel anlamda mültecilerin yaşadıkları sorunlar bağlamında, haklarını ve yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik çeşitli sözleşmeler, politikalar bulunmaktadır. Var olan sözleşmelerin veya politikaların kapsayıcılığı ise çok tartışmalı bir konudur çünkü kadın mültecilerin yaşadıkları sorunlar daha spesifik bir perspektifte ele alınmalıdır. Bu doğrultuda ise akla kadınlara ya da kadın mültecilere özel bir yasa, politika olmalı mı sorusu gelmektedir. Katılımcılara bu bağlama yönelik şu şekilde cevaplar vermişlerdir:

“Bence daha özelleşmiş yasalara gerek var ama şu açıdan mesela gerçekleştirilen görüşmelerin daha özel yapılması açısından yönetmelikler olsa iyi olur bunun dışında eskiden mesela İstanbul Sözleşmesine üyeyken şiddete maruz kalmış kadınların sınır dışı edilmeyeceğine dair bir şey var şu an emin olmamakla beraber böyle bir koruma yok bu tekrar gelebilir mesela” (K11)

K11’e göre özelleşmiş yasalara, sığınma başvurusunda yapılacak olan görüşmelerin daha özel olması anlamında bir ayrıcalık tanınması gerektiğine dair ihtiyaç olduğunu söylemektedir, bunun sebebi de kadınların göç etmeden önce veya göç sırasında çeşitli travmalar yaşamaları ve bu travmaların genellikle cinsel taciz veya tecavüze dayanmasından kaynaklanmaktadır (Keysan & Şentürk, 2021). Bu gibi travmaları yaşayan bireyler için daha özel görüşmelerin yapılması kadın mültecinin kendisini daha rahat hissetmesini sağlayacak ve görüşmelerin kalitesi de artacaktır. Bu bağlamda K14 ise şu kelimeleri sarf etmiştir:

“Bu konuların pozitif ayrımcılık gözetilerek yapılması gerekiyor nasıl söyleyeyim çok basit değil mi mesela orkidin ücretsiz olması ne kadar farklılık yaratır düşün çünkü neyi biliyoruz çocuk orkide erişemediğinde okula gidemiyor kadın orkide erişemediğinde dışarı çıkamıyor.” (K14)

K12 ve K5 ise daha özelleşmiş yasaların aslında kanunların içerisinde var olduğunu fakat uygulanabilirliği açısından çok sıkıntı yaşandığını belirterek:

“Var yani kanunda zaten şey geçiyor neydi onun adı özel ihtiyaç sahibi olarak geçiyor bir kişi herhangi bir toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmışsa işte hamileyse herhangi bir kronik hastalığı varsa gibi gibi birçok sıkıntısı varsa özel ihtiyaç sahibi olarak değerlendirilir ve bu konuda değerlendirilir mülteci kadınlar göz önünde bulundurulduğunda özel ihtiyaç sahibi olarak düşünüldüğünde bunun olmaması imkansız zaten lakin uygulamada hiçbiri özel ihtiyaç sahibi olarak değerlendirilmiyor” (K12)

“Yani Türkiye’de bulunan her kadının aslında daha özel yasalara ihtiyacı var mesela İstanbul Sözleşmesi gitti hem Türk kadınları hem de mültecileri etkiledi aslında var olanın bazen yettiğini düşünüyorum ama uygulanabilse keşke var olanı uygulamak için o kadar çabalıyoruz ki yenilerini düşünemiyoruz bile.” (K5)

Kadın mülteci özelinde konuşurken trans kadın mültecilerin yaşadıkları sorunlar da göz ardı edilmemelidir. Trans kadın mülteciler birçok haktan faydalanamamakta ve kadın mültecilere oranla daha görünmez bir konumda kalarak seslerini duyuramamaktadırlar (Çalık & Kara, 2016). Bu konuda ise K6 şu sözleri söylemiştir:

“Daha özelleşmiş yasalara ihtiyaçlara hizmete ve politikalara ihtiyaçları var bence trans kadınların, kadınların hepsinin var özellikle trans bireyler birçok hizmetten faydalanamıyor ŞONİM de kalamıyor bakım parası alamıyor hizmetler sınırlı çünkü kategorileri yok wc de bile problem yaşıyorlar hangisine gireceğini bilmiyor sosyal hayat çok kısıtlı gelişmesi gereken çok fazla alan var bu özel olarak ilgilenilmesi gerekiyor güçlendirici çalışmalara ihtiyaç var.” (K6)

K7 ise devlet kurumlarının daha nitelikli çalışması gerektiği ve insan hakları bağlamında bir ayırım yapılmaması konusuna değinerek:

“Bu söylemlerde dezavantajlı grup olsun diğerleri olsun söylem olarak evet doğru olabilir ama günün sonunda hepimiz insanız hani sizin insanları işte sen busun ben buyum

o bu değil sadece bizim şartlarımız farklı yani sosyal eşitsizlik var hani ben öyle düşünüyorum açıkçası kırılğan ve hassas gruplarla ilgili hizmetlere erişemeyen bu gruplar için tabii ki de özel politikalar yapılması lazım ama özel politikalar hazırlanırken feminist bakış açısıyla hazırlanmalı ve devletler bu konuda çok zorlanıyorlar kurumların niteliğinin değişmesi lazım.” (K7)

Görüşmecilerden birkaçı ise kadın mülteciler veya kadınlar özelinde herhangi bir sözleşme olması konusuna tepkili yaklaşmışlar ve etik ikileme düştüklerinden söz etmişlerdir. İnsan hakları bağlamında yaşanan sorunların erkek-kadın ayrımı olmaksızın herkesin eşit bir şekilde sorun çözümüne yönelik şartlarda yaşamasına yönelik cevaplar vermişlerdir.

“Bu soruya cevap vermek istemiyorum ben. Kadınlar kırılğan bir grup gibi aksedilmemeli yani ayrımcılık noktasında destek sağlayacaksınız biyolojik farklılıktan dolayı okey ama direkt kırılğan bir grup olarak aksedilmemeli kadınlar.” (K4)

“Bu soru etik ikileme düşürüyor kırılğan bir grup olarak adlandırılmaları gerçekten gerekiyor mu bilmiyorum kadınlar neden en dezavantajlı grup olarak sayılıyor bu konuda değerlendirme yapmamız bile bir ayrımcılık bence hem evet hem hayır diyorum bu soruya.” (K8)

Mültecilik ve göç konularında kadınların başlangıçta daha görünmez olduğundan söz etmiştik. İlerleyen süreçlerde yaşanan ekonomik sıkıntılar ve neo-liberal yaklaşımlar odağında kadın da göç alanında kendini görünür kıldırmayı başarmıştır (Koca, 2019). Var olan sözleşmeler de ise kadın belli bir gruba ait olma, üye olma ölçütlerinde ele alınarak bir nevi hakları veyahut bu bağlamda yaşadıkları sorunları göz ardı edilmiştir. Özellikle 1951 Cenevre Sözleşmesinde kadının bu ölçüt çerçevesinde mülteci olması hükmü, sözleşmenin erkek eğilimli bir bakış açısıyla hazırlandığına dair eleştirileri çoğaltmaktadır (Buz, 2007). Kadın mültecilerin göç öncesi, göç sırasında ve göç ettikleri yerlerde yaşadıkları sorunlar odağında başvurabilecekleri, haklarını arayabilecekleri çeşitli sözleşmeler, yasalar bulunmaktadır fakat bu yasa ve sözleşmelerin kapsayıcılığı tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişen ve değişen dünya düzeninde kadının göç sürecine katıldığı ilk vakitlerde isimleri bile geçmezken şu an ki gelinen süreç aslında umut vaat etmektedir fakat her zaman daha fazlasına ihtiyaç olacaktır. Genel anlamda bütün kadınların insan hakları bağlamında hukuki perspektifte daha görünür olması günümüzde mülteci

kadınların da fark edilmesine yol açmıştır. Daha özel ve kapsayıcı hizmet ve politikalara olan ihtiyacın varlığı halen yerini korumaktadır.

4.2.2. Yasa ve yönetmeliklerin koruyuculuğu: “teoride evet uygulamada sıfır”

Kadın mülteciler özelinde var olan hakların koruyuculuğu tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Taraf olunan sözleşmeler ve Türkiye'nin kendi oluşturduğu sözleşme ve yasaların içeriğinde kadın mültecilerin haklarının korunmasına dair birçok madde bulunurken uygulama kısmı katılımcılara göre her zaman başarılı bulunmamaktadır. Katılımcıların neredeyse hepsi bu konuda olumsuz cevaplar vererek, geliştirilmesi gereken birçok yerin olduğunu savunmuşlardır.

“Hayır ne yazık ki bulmuyorum, ülkemizde kendi kadınlarımıza haklarını ulaştırmakta zorlanırken kaldı ki mülteci kadınlara yönelik olarak birçok noktada eksikiz ilk olarak kendi iç mevzuatımızı düzenlememiz lazım ki sonrasında mülteci kadınlara da aynı hakları verebilelim.” (K10)

Katılımcılar genellikle Türkiye'deki kadınların haklarının uygulanması konusunda mevcut sıkıntıların çözülemediğini dolayısıyla mülteci kadınlar özelinde mevcut yasaların uygulanmasının çok zor olduğunu dile getirmişlerdir.

“Hayır düşünmüyorum teorikte evet uygulamada sıfır düzeltmeye ihtiyaç var ama mevcut ihtiyaçları üç aşağı beş yukarı karşılıyor yabancılar milletler arası özel hukuku muhakeme kararı 4. Maddesi gereği haklara tabiler mülteci kadınlar içinde 6284 uygulanması lazım ama Türkiye'deki kadınlara ne kadar uygulaniyorsa onlara çok daha azı uygulaniyor.” (K12)

“Ugulaniyorsa yani aslında bütün sözleşmeler uygulaniyorsa güzeldir diyebilirim bariz bir kanun varken kaynak ve hizmetler buna göre hazırlanmiyorsa olmaz bu iş Türkiye bu konuda yeterli değil gelişim yok.” (K6)

CEDAW isimli sözleşme genel anlamda kadınlara karşı ayrımcılığın yasaklanması, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması adına oluşturulmuş bir sözleşmedir ve bu bağlamda özellikle kadınlara yönelik yapılan ayrımcılık çeşitlerinin tamamının yasaklanması ve ortadan kaldırılması adına çalışmalar yapılması gerektiği vurgulanmıştır ve buradaki en

büyük sorumluluğu yani eşitliği sağlama görevini ise taraf devletlere bırakmıştır (Çakır & Karabacak , 2019).

“Ne yazık ki hayır ülkemizde kadınlara yönelik birçok noktada eksiğimiz bu konuda söyleyecek çok şey var, özellikle bir kadın olarak söylemek istediklerim çok ancak susmak istiyorum aslında kanun incelendiğinde birçok noktaya değindiği ve hatta eksiği olmadığı görülebilir ancak yine daha önce belirttiğim gibi kanunların ve mevzuatın uygulanması ile ilgili ciddi sorunlar var.” (K1)

“Yani İstanbul Sözleşmesi'nin bile biz bugün tartıştığımız bir yerde neyden bahsediyoruz sizce.” (K14)

Hakların korunması konusu genel anlamda bakıldığında büyük bir savunuculuk hareketine dayanmaktadır. 2005 yılında yapılmış olan “Türkiye’de Kadınların İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi” Projesi kapsamında kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılık olaylarının önlenmesi amacıyla sivil toplum örgütleri ve kamu sahası çeşitli faaliyetlerle desteklemeyi hedef almıştır. Bu kapsamda ise sivil toplum örgütleriyle ilgili ilk alt hedef olarak kadınların insan haklarına yönelik çıkarılan ulusal ve uluslararası belgelerin ve başvuru mekanizmalarına yönelik bilgilendirme ve eğitim çalışmaları yapılacak savunuculuğun artırılması planlanmıştır (Ayata, Dilek, & Oder, 2010). Aynı zamanda proje kapsamında aktif bir iş birliği hakimiyeti sürdürülerek kamu ve STÖ’lerin bir araya gelmeleri ve beraber eğitimler almaları hedeflenmiştir.

Savunuculuk faaliyetlerinin en başta taraf olan devlet yani kamu kurum ve kuruluşları daha sonra sivil toplum örgütleri üstlenmesi gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu konuya K8 şu şekilde bir cevap vermiştir:

“Hayır yeterince savunuculuk yapılmıyor çünkü mevzu kanun değil mevzu savunuculuk.” (K8)

Var olan yasaların, yönetmeliklerin veyahut politikaların kadın erkek eşitliği gözetilerek yapılması herkes tarafından kabul gören bir gerçektir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletlerin çıkarmış olduğu “BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme” de ayrıntılı açıklamalar yer almaktadır. Özellikle bütün mültecilerin kadın erkek ayrımı gözetmeksizin hukuk önünde eşit olması gerektiğini vurgulamış ve eşitlik hakkının güvence altına alınması gerektiği söylenmiştir (Soykan,

Biehl, & Hazan, 2021). K4'te bu konu hakkında kadın erkek diye ayırım yapılmaması gerektiğini savunarak, kadınlara özel bir yasa olmasının doğru olmadığını dile getirmiştir:

“Şimdi anayasayı düşün ben sana öyle anlatayım kadın erkek diye ayıramazsın ayırmıyorsun neden herhangi bir sözleşmeyi uluslararası korumayı geçici korumayı kadın erkek diye ayıralım yani erkek eğer kadınlara şuradan bakacaksam kafada öyle bir yer var anladığım kadarıyla kadın savunmasızlığını fiziksel olarak güçsüzlükten alıyor yani tecavüze uğrama, tacize uğrama işte sınır değiştirme esnasında darp, bunlara erkekler de maruz kalıyor o yüzden bu ayrımcılık çok mantıklı değil maalesef.” (K4)

Son olarak ise K5 ve K7 daha olumlu yaklaşarak kadın mültecilerin ulusal ve uluslararası boyuttaki yasa sözleşme ve politikaların onların haklarını koruduğunu dile getirmişlerdir:

“Yani geliştirilebilir yanları var sözleşmelerin şu an var olanı geliştirmeliler.” (K5)

“Türkiye'deki kamusal yapı diye bakarsak ya da yönetmeliklere bakarsak eğer diğer ülkelere göre bir daha bence iyi olabilir diye düşünüyorum daha iyi diye düşünebilirim yani.” (K7)

Kadın erkek eşitliğinin savunuculuğu, geçmişten günümüze kadar gelen bu süreçte vurgulanan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek insan haklarına yönelik düzenlemeler gerekse kadınların haklarına yönelik düzenlemeler örnek gösterilsin, eşitliğin sağlanması için öncelikli olarak ayrımcı dil ve hareketlerden uzak kalınmalı ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa yönelik yaptırımların daha da artırılması gerekmektedir (Kaypak & Kahraman, 2016).

4.2.3. Yasaların hizmetlere erişimdeki gücü

Mülteciler ve kadın mülteciler alanında oluşturulan veya taraf olunan sözleşmelerin, yasaların ve politikaların ilgili bireylerin haklarını korumak ve bu haklara erişim yollarındaki engelleri kaldırması gerekmektedir (Kafkasyalı, 2023). Bu açıdan bakıldığında devletlerin sözleşmeler bazında hareket ederek hak ve hizmetlere erişimdeki yolların güçlendirilmesi konusunda söz hakkı olmalıdır. Sivil toplum örgütlerinde çalışan meslek

elemanları kamu kurum kuruluşları ile beraber iş birliği sağlayarak hak ve hizmetlere ulaşım yollarını güçlendirmelidir.

“Tabi ki bu büyük bir güç aslında.” (K13)

“Kesinlikle çok güçlü kanunda yapılan her değişiklik ciddi şeylere yol açıyor olumlu ya da olumsuz o yüzden çok tetikliyor ve çok güçlü.” (K8)

“Kanunlaşması ve denetlenmesi güçlü bir faktör.” (K6)

Sözleşmelerin, yasaların ve politikaların içeriklerinin güçlü olması durumu uygulanmaları açısından sıkıntı da yaşansa bu faktörlere dayanarak işlem yapan meslek elemanları için oldukça büyük bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal çalışma mesleğinin ana temellerine bakıldığında, mesleğin temel yapı taşlarından biri insan hakları temelinde çalışmalarını sürdürmek, referans olarak insan hakları temelli sözleşmeleri yasaları ele almaktır (Ataman, 2021). Bu bağlamda mülteci veyahut kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanlarının bireylerin iyilik hallerini sağlamak ve güçlendirmek, sosyal değişimleri desteklemek gibi görevleri bulunmakta ve bu görevleri yerine getirirken kendisine yol gösterici olarak yasaları yönetmelikleri ve politikaları almalıdır.

“Tam olarak güçlü olduklarını söyleyemem ama bir dayanak noktası olarak savunuculuk hareketlerinde mücadele edebilme olanağı sağlıyor.” (K11)

Sivil toplum örgütlerinde çalışmakta olan meslek elemanlarının gerçekleştirdikleri faaliyetler kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, ayrımcılığın en aza indigenmesi veyahut mülteci bireylerin yaşadıkları sorunların çözümüne dair yaptıkları her faaliyette, insan haklarını temel alan sözleşmelerin verdiği destekle beraber savunucu faaliyetleri gerçekleştirmektedirler (Ayata, Dilek, & Oder, 2010).

Kanunların güçlü bir faktör olmasını savunan meslek elemanlarının yanında birkaç katılımcı tam tersi düşüncede yer almaktadırlar:

“Hiç hiçbir şekilde güvence sağlamıyor.” (K7)

“Düşünmüyorum ben.” (K5)

“Faydalanabiliyorum evet ama bir vaka için her zaman yeterli olmuyor güçlendirilmesi gerekiyor.” (K9)

Yukarıda da bahsedildiği üzere yasaların yönetmeliklerin ve/veya politikaların varlığı, içeriklerinin uygulanacak olan bireylere uygun olması, koruyuculuğu vb. etmenler meslek elemanlarının müdahale süreçlerinde oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye özelinde konuya bakıldığında, sivil toplum örgütlerinde çalışan meslek elemanları genel anlamda yasa içeriklerini olumlu bulmuş, daha da gelişmeleri gerektiğini öne sürmüşlerdir. Bu gelişmelerin sağlanabilmesi durumunda, kadın mülteci alanında özellikle savunuculuk faaliyetleri ve vaka süreçlerinin iyi yönetilmesine katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda savunuculuk faaliyetleri politikaların yasaların ve yönetmeliklerin içeriklerinin değiştirilmesine ve geliştirilmesine yönelik talepleri de içermektedir (Aksakoğlu, 2006).

4.2.4. Sorunların çözüm aşamasında meslek elemanlarının yeterlilik algısı

Yasa yönetmelik ve politikalar genel anlamda ve mülteci alanında çalışan meslek elemanlarının sorun yaşayan bireylere yardımcı olabilmeleri adına yol gösterici niteliktedir. Türkiye özelinde konuya odaklanıldığında Suriyeli mültecilere yönelik yasalar günümüzde de hala değişip gelişmektedir (Çiçekli, 2014). Meslek elemanları değişen ve gelişen yasalara hakim olmalı ve süreçleri ona göre ilerletmelidir. Kamu kurum kuruluşları ve sivil toplum örgütleri bu konularda birbirlerine destek olarak, iş birliği içerisinde çalışmalarını sürdürmelidir (Ayata, Dilek, & Oder, 2010). Kadın mülteci alanında veyahut direkt kadın alanında çıkarılmış olan yasa ve yönetmelikler, ilgili bireylerin haklarının korunması ve sorunlarının çözümü için varolan etmenler olsa da meslek elemanları bu konuda hemfikir değillerdir. Kadın alanında çıkarılmış yasalardan olan 6284 sayılı yasa her ne kadar yol gösterici nitelikte olsa da uygulanabilirlik ve içeriklerin kapsayıcılığı açısından eleştirilere açık bir konumda kalmaktadır.

Genel anlamda katılımcıların çoğu kadın mültecilere özgü bir yasa olup olmadığını sorgulamış ve kadınlar özelinde bulunsan yasaların de etkili olup olmaması hakkında yorum yapmışlardır.

“Ben bilmiyorum kadınlara özgü bir yasa mı var. Bak ben 4,5 yıldır çalışıyorum yani kadınlara özgü bir yasa, 6284 bile aile içi şiddet kadının korunması falan diyoruz ya onda bile herhangi bir cinsiyet ayrımı yok, yaş ayrımı yok, yani kadınlara özgü bir yasa var da

ben mi bilmiyorum. Açıkçası Türkiye’de ben sığınmacı kadınlara özgü bir yasanın varlığından haberdar değilim, çok uzun yıllardır göç çalışmama rağmen göç alanında bilmemem mümkün değil.” (K4)

“Ülkemizde mülteci kadınlara yönelik çıkarılan bir yasa yok yani genel olarak işte Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma yönetmeliğinde geçiyor ama bunlar da zaten yeterli değil meslek elemanlarına sadece hukuki danışmanlara yol gösterir yani avukat olanlara yol gösterir ama işte diğer baktığımızda hani işte bu alanda çalışan profesyonellere yol gösterecek nitelikte değil var aslında açıklanan yerleri var şimdi sosyal hizmet uzmanlarına bakım tedbirleri diğer tedbirler okey ya da işte koruma kararları yine Türkiye’deki prosedürler uygulanır diyor ama birçok anlamda da eksiği var aslında YUKK’un ve Geçici Koruma Yönetmeliğinin zaten Geçici Koruma Yönetmeliği hani kitlesel göçle ortaya çıkan bir yönetmelik yani Suriye savaşından sonra kitlesel bir göç olduğu için gelen bir yönetmelik YUKK da çok eksik güncellenmesi gerekiyor ama işte Suriyelilerin döneceğini düşündükleri için güncellemiyorlar muhtemelen ama zaten sorun da şu ne mülteci kadınları ne de Türkiye’de yaşayan kadınlara yönelik bir yasa yok.” (K3)

K3’ün dediği üzere kadın mültecileri kapsayan YUKK ve Geçici Koruma Kanununun içerik olarak yeterli olmaması, kadın mültecilerin bütün haklarını koruyan ve kollayan yasaların olmaması meslek elemanlarının da sıkıntı yaşamasına yol açmaktadır (Lortoğlu, 2017). Kanunların belirli maddeleri ne kadar açıklanırsa açıklansın tam anlamıyla bir güncelleme gelmediği sürece tam anlamıyla yardımcı olmayacaktır. Burada bahsi geçen eksikler kanunlarda boşluklara yol açarak mültecilerin haklarını da riske atmaktadır.

K11’e göre kanunların içeriklerinde K3’ün dediği gibi eksiklikler olmadığını aksine içeriklerin iyi olduğunu fakat uygulayıcılığın ve meslek elemanlarının bilgi eksikliklerine değinerek şunları söylemiştir:

“Şöyle bence var işte bir tane 6284 yani kullanılması açısından çok önemli ancak dediğim gibi bu bürokrasi ne kadar uygulattırıyor bu kanunu, bu kanunu bakanlık çalışanları polisler çok fazla bilmiyorlar bu bakımdan uygulanırken sıkıntı oluyor mesela öyle söyleyeyim koruma başvuru sahibi bir kadın başvurusu reddedilmiş veya henüz bir başvuru olmamış bu kişiler gidiyor göçe hizmetlerden faydalanamıyorlar mesela sağlık hizmeti konusunda UK başvurusu olanlara bir yıllık veriyorlar sadece faydalanma hakkını 6284 şey diyor yani şiddete uğramış şartı yok şiddete uğrama riski olanlara da koruma

sağlıyor burada açıkça aile hakimlerine şiddete uğrama riski var diyor ve bunlara yönelik tedbirler var diyor ben bunları onlarca kez çıkardım ama mesela bunu sağlık bakanlığında çalışan bir uzmanın da yapabilmesi.” (K11)

Meslek elemanlarının süpervizyon almasının önemi burada karşımıza çıkmaktadır. Bir meslek elemanı çalıştığı alana ne kadar hakimse iş bitiriciliği bir sorunu çözebilirliği, hak savunuculuğu yapabilmesi o kadar kolay olacaktır. Süpervizyon, bireyin desteklenmesini yeniliklere açık olmasını, öğrenmesini kolaylaştıran, alanda daha rahat hareket etmesini sağlayan, stresi azaltan meslek elemanları için kilit bir noktada durması gereken bir faktördür (Taşgın, 2019).

K8 diğer katılımcılardan farklı olarak kanunlar meslek elemanlarına yol gösterici nitelikte olduğunu savunmuş ve şu sözleri söylemiştir:

“Bizi güçlendirecek yeterlilikte bir kanunla savaş açıyoruz aslında haksızlıklara kanunsal zeminde yapılması çok önemli bence ya.” (K8)

Genel olarak mülteci ve kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanları bireylerle aktif olarak etkileşim içerisinde olan, sorunlara çözüm arayan ve yasal ve etik düzlemde süreçleri yürütmeye çalışan kişilerdir. Sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, avukatlar ve sosyologlar ayırım yapılmaksızın kendilerine gelen müracaatçılarına yönelik uygun müdahale süreçlerini planlayabilmelidir. Müdahale süreçlerini etik ilkelere ve yasalara bağlı kılarak yapabilmelerinin arkasında yatan en büyük güç ise bilgi alabildikleri, kendilerini geliştirebildikleri yasalar, yönetmelikler ve politikalarıdır (Ataman, 2021). Bu yasa, yönetmelik ve politikaların daha kapsayıcı ve yol gösterici nitelikte olması yapılan müdahale süreçlerinin kalitesini artırarak, haklarına ve hakları olan hizmetlere erişmek isteyen mültecilerin sorun yaşamamasını sağlayacaktır (Çiçekli, 2014).

4.2.5. Sivil toplumun kadın mülteciler üzerindeki gücü

Sivil toplum örgütleri ve çalışan meslek elemanları kadın mülteci alanında veyahut direkt olarak mülteci alanında varolan faaliyetlerin yürütülmesi, kaynaklara ulaşımın kolaylaştırıcılığı, bireylerin güçlenmesi, savunuculuk ve de en önemlisi olan mülteci bireyleri ve onların sorunlarını görünür kılma gibi çeşitlendirilebilen rollere sahiptir (Ambrosini, 2013; Garkisch vd., 2017; Şenses, 2020). Kadın mülteci alanında, bireylerin

yaşamış oldukları sorunların çözüm süreçlerinde sivil toplum, kilit bir rol oynayarak koruyucu ve önleyici çalışmalar yapmaktadırlar.

“Sivil toplum örgütlerinin rolünü pozitif tanımlarım çünkü açılan projelerde kadın özelinde çalışmalar yapılıyor örneğin hijyen kitleri eğitimleri kadınlara yönelik çalışmalar daha fazla o yüzden güçlenme noktasında daha olumlu bir noktada görüyorum.” (K6)

“Bence biraz daha kadınlar için sivil toplum örgütleri sosyal destek mekanizması gibi mesela öncesinde kadını bir bilinçlendirip farkındalık yaratıp kendisinde aa ben böyle bir şey yaşıyormuşum ve bunun adı buymuş diyebildikleri bir kurum yani şiddete maruz kalan bir kadına haklarını yapabileceklerini her şeyini anlatıyorum her bilgiyi veriyorum büyük ve kilit bir roldeyiz her aşamada yanlarında olmaya çalışıyoruz sivil toplum örgütleri kadın ve kız çocukları açısından büyük bir öneme sahip.” (K17)

“Kilit bir öneme sahip en azından gittiği zaman karısında bulabileceği bir muhatap var yani bir kere dil bariyeri başlı başına bir problem dolayısıyla bu tarz projelerdeki çalışanlar sayesinde kendilerine bir alan bulabiliyorlar en büyük sıkıntı zaten gittikleri kurumlarda onlara bir şeyler anlatmaya çalışıyor ama onlara hikayeleri hiç sorulmuyor diğer kurumlarda.” (K12)

Sivil toplum örgütleri, Türkiye özelinde göç süreçlerinde özellikle 2011 yılında Suriye’de yaşanan olumsuz süreçlerden sonra geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli bireylerle yaptıkları faaliyetler odağında toplumsal anlamda devamlılık ve uyum çalışmaları, insani değerleri yerleştirme, ırkçılığın önlenmeye çalışılması ve yaşanabilir bir toplum sağlamaya yönelik çalışmalarda bulunmaktadır (Çelik & Pekküçükşen, 2018). Bu anlamda bakıldığında sivil toplum örgütlerinin yapmış olduğu çalışmalar, ülkelere geliş yapan mülteci, sığınmacı veyahut geçici koruma vb. statülerde bulunan insanların hayatlarının daha kolay olması, yaşadıkları veya yaşanması mümkün olan sorunlarının çözülmesi gibi konularda büyük önem taşımaktadır.

Katılımcılara göre sivil toplum örgütleri devletin yetişemediği alanlarda birçok hizmet sağlamak ve aynı zamanda kamu kurum kuruluşları ve mülteci bireyler arasında bir köprü görevi görmektedirler:

“Sivil toplum örgütlerinin nasıl bir rolü var, açıkçası kamunun sağlamadığı bir çok hizmeti sağlıyorlar işte taciz tecavüz sonrası bile işte ne bileyim iki gün boyunca fiziksel ve

ruhsal tedavinin bütün hizmetlerini ve çeşitli çeşitli farklı kira destekleri ama bu hani kira desteği gibi falan kısımlar tabi yine cinsiyet ayırmıyorum burada da bütün herkese edilen hizmetler verilen hizmetler bunlar ama kadınlara bir ayrımcılık tanınıyor mu dersen sivil toplum örgütleri buna destek oluyor mu yani tabi ki de destek oluyordur mutlaka.” (K4)

“Sivil toplum rolü çok büyük kadın zemininde ve genel anlamda mülteciler ve kamu arasında bir köprü görevi görüyor hem savunuculuk hem de haklara erişim noktasında çok güçlü ve iyi ki var.” (K8)

Sivil toplum örgütleri, ihtiyaçlara göre kurumlarını şekillendirerek hareket etmişlerdir. Özellikle Türkiye bazında konuşulduğunda daha önce mültecilik veya göç alanında çalışmamış olan sivil toplum örgütleri bile bu süreçlerde kendilerini geliştirip alana yönelik çalışmalarını sürdürmüşlerdir (Mackreath & Sağnıç, 2017). Bu konuda ise katılımcı 11 şunları söylemiştir:

“STÖ’ler yakın zamana kadar mülteci çalışmadıkları için çok fazla etkileri olduğunu düşünmüyorum ancak yakın zamanda daha duyar geliştirdiler bu konularda bir avukat olarak şunu diyebilirim genel olarak ellerindeki imkanlarla STÖ’ler barolar vs. çok iyi işler çıkartıyorlar.” (K11)

Sivil toplum örgütlerinin kadın mülteciler alanında yaptıkları faaliyetleri güçlü bir faktör olarak gören fakat bu durumun sürekliliğini eleştiren katılımcı 5 ise bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Kadınları kendi süreçlerine dahil eden projeler daha az yok diyemem destekleyen kurumlar var ama sürdürülebilir değil sivil toplumu eleştirisi de bu maalesef geçici fonlarla gerçekleştiği için sürdürülebilir planlar yok bu da bir döngüye giriyor mesela sosyal yardımlar hak temelliden ziyade şişirme yardımlar oluyor bir yardım biat kültürü destekleniyor yoksulluk döngüsünü çarkını çeviriyorlar.” (K5)

Sivil toplum örgütleri gerek sahada gerek kurumlarda yaptıkları çalışmalarda sorunları bizzat tespit ederek kamu kurum kuruluşları ile iş birliği yapmakta ve alandaki güncellemelere destek olmaktadır (Mackreath & Sağnıç, 2017). Sivil toplumun sahada aktif olarak çalışması, kanıta dayalı bilginin daha güvenilir olmasına neden olmakta ve bilgilendirme, güçlendirme aşamalarında oldukça işe yaramaktadır.

“Bilgi danışmanlığı sağlıyor, böyle haklarını bilmek daha böyle işte hayatlarını daha işlevsel olmalarını ve haklarını aramalarını hayatlarına devam etmeleri hizmetlere ilişkilerini kolaylaştırıyor diye düşünüyorum.” (K15)

“Koruyucu önleyici çalışmalar yapmaları, çoklu katılım için kanıta dayalı çalışmalar yapılması gibi konularda rol oynuyorlar.” (K7)

Genel anlamda bakıldığında katılımcıların neredeyse tamamı sivil toplum örgütlerinin kadın mültecilerin haklarına ulaşmaları, sorunlarının çözülmesi, daha görünür olmaları gibi konularda çok kilit bir öneme sahip olduklarını düşünmektedirler. Aslında bakıldığında sivil toplum örgütlerinin çalışma amaçlarının arasında da bu gibi faktörler yer almaktadır.

4.3. Kadın Mültecilerin Yaşadığı Sorunlar ve Ayrımcılık

Kadın mültecilerin yaşamış oldukları problemler literatürde genellikle göç öncesi göç sırasında ve göç sonrası olarak üçe ayrılmaktadır. Göç öncesinde dönemde yaşadıkları problem dolayısıyla göçe itilmekle beraber daha rahat bir göç süreci geçirmeleri gerekirken yolculukları esnasında, statü başvurularında vs. cinsiyetlerine dayalı ayrımcılık gibi problemlerle karşılaşmaktadırlar (Buz, 2006; Künçek, 1998). Göç sonrası dönemde ise kadın mülteciler eğer yalnız ebeveyn veya yalnızlarsa cinsiyetlerine bağlı olarak taciz, tecavüz ve ayrımcılığın her türüsüne maruz kalmakta ve bu riskleri hayatlarının her alanında yanlarına maalesef ki taşımaktadırlar (Cankurtaran & Albayrak, 2019). Kadın mültecilerin yaşadıkları bu problemlerin çözüm süreçlerinde kamu kurum kuruluşları ve sivil toplum örgütleri haklar ve hizmetler konusunda gerek ayrı ayrı gerekse iş birliği içerisinde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Ayrımcılığın önlenmesi ve özellikle sosyal uyumun sağlanması için, toplum içindeki farklı grupların bir arada yaşama ve birlikte çalışma kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Sosyal uyumun desteklenmesi için eğitim, istihdam ve sosyal hizmetler gibi politika ve programlar da oldukça önemlidir (Karataş & Ayyıldız, 2022).

Bu bölümde hakların ve hizmetlerin yerine ne kadar ulaştığı veya yeterli olup olmaması konusu ise detaylı bir şekilde katılımcılar tarafından tartışılmıştır.

4.3.1. Kadın mültecilerin yaşadığı sorunlar: “zarar verici geleneksel uygulamaların kültür adı altında normalleştirilmesi”

Kadın mültecilerin yaşamış oldukları sorunlar genel anlamda başlıklandırılmaları basit olsa bile her birey biriciktir yaklaşımından yola çıkarak biricik olan bireylerin yaşamış oldukları sorunlar da biricik olmaktadır (Aykara, 2016).

“Benim en çok karşılaştığım barınma sorunu diyebilirim kişilerin yabancı uyruklu olmasından dolayı kişilere kiraya vermemeleri kendi toplumumuzun bir suçu olarak bunu bilmeyişleri, kişinin anayasal bir hakkı olan barınma hakkından yoksun bırakılması, mülteci kadınların kendi ülkelerinde yaşadıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kendi ülkelerinde karşılık olarak yaptırım olmaması sonucunda Türkiye’de de bir karşılığının olmadığını düşünüyorlar, haklarından haberdar değiller bu konuda da ayrımcılık yaşıyorlar yasadıkları bu şiddeti sınır dışı edilme korkusuyla bastırıyorlar, birden fazla aile birleşip sağlıklı bir şekilde yaşamlarını idame ettiriyorlar, kiralar çok yüksek.”(K10)

“Barınma, temel ihtiyaçlar yiyecek içecek gıda istihdam da çok zorlanıyorlar.” (K6)

Katılımcı 6 ve 10 barınma sorunun yanına diğer sorunları da eklerken, K13 ve K1 kadın mültecilerin en çok sadece barınma alanında sorun yaşadığını dile getirmiştir.

K9 ise ayrım gözetmeksizin bütün hakları ele alarak şunu söylemiştir:

“Aslında neredeyse bütün haklara erişimde sıkıntı yaşıyorlar kız çocukları eğitimde çok sıkıntı yaşıyorlar kadınlar hep arka planda kalıyorlar örneğin bir kadın evliliğini surf barınma hakkı yüzünden sürdürebiliyor bir kadın eğitime surf ailesine bakabilmek için ara verebiliyor ya da bakıcı rolü ona atandığı için eğitime direk erişemiyor kendi başına hastaneye gidemeyeceğini düşündüğü için sağlık hakkına erişemiyor.” (K9)

Kadın mülteciler cinsiyetleri dolayısıyla temel haklarına erişimde birçok sıkıntı yaşamaktadırlar (Karakartal & Kaylı, 2023). Genel anlamda bakıldığında ise bunun en temel sebebinin en başta haklarını bilmemesinden ve fırsat eşitsizliğinden kaynaklandığını söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Kadınların haklarını bilmemesi durumu, K9’unda dediği gibi aslında sorunlar döngüsünün çarkına yeni bir ekleme gelmesiyle sonuçlanıyor. Burada kamu kurumlarının ve sivil toplumun üstüne daha çok görev düşüyor, eğitici ve

öğretici faaliyetlerin artırılması, bu faaliyetler varsa da içeriklerin geliştirilmesi ve güncellenmesi gerekiyor.

“Bir çok hizmete erişimde zorlanıyorlar sivil topluma erişimde zorlanmıyorlar aslında gözlemlediğim kadarıyla aile içerisinde hatta sosyal yardımları en fazla arayan kadınlar oluyor bir çok kamu hizmetine hastane eğitim sosyal hizmet gibi alanlarda erişemiyorlar bence sıkıntı çekiyorlar.” (K5)

“Sosyal hizmete erişimde bazen zorlanıyorlar ama genel olarak istihdam olanaklarına erişimde sıkıntı çekiyorlar eğitimden yoksunlar ekonomi ve piyasanın isteklerine göre eğitimler verilseydi belki süreç daha farklı olurdu.” (K7)

Sosyal hizmete erişim konusunda kadın mültecilerin sorun yaşamasının temel sebebi yine bu merkezlerin var oluşunu bilmememeleri aynı zamanda da var olan merkezlerin yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır (Örgen, 2017). Sosyal hizmet mesleği, göç alanında aktif olarak rol alması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Güçlendirme, hak savunuculuğu, mikro makro ve mezo düzeyde planlı çalışmalar sürdüren sosyal hizmet, kadın mültecilerin yaşadıkları sorunları verilen imkanlar doğrultusunda en aza indirgeyebilecek bir meslektir (Coşkun & Yılmaz , 2018).

Katılımcı 4 sağlık alanında verilen hizmetlerin oldukça yeterli olduğunu savunarak diğer hizmetlere erişimde sıkıntı yaşadıklarını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Maalesef barınmada, iş gücü piyasasında, eğitimde, sağlıkta çok zorlandıklarını düşünmüyorum sağlık hizmetleri herkese eşit ve adaletli dağıtılıyor ama maalesef iş gücü piyasasında barınma da ve eğitimde aynı haklara erişim sağlayamıyorlar.” (K4)

Katılımcı 16 daha farklı bir bakış açısıyla şikayet ve koruma mekanizmalarının eksikliğine şu sözlerle değinmiştir:

“Özellikle çalıştıkları yerlerde taciz ya da tecavüze maruz kalabiliyorlar böyle bir problem yaşıyorlar ancak hakları konusunda problemler yaşadıklarında şikâyet ve koruma mekanizmalarının işleyişi noktasında sorun olabiliyor bu mekanizmalar eksik kalıyor.” (K16)

Kadın mültecilerin toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak birçok alanda ayrımcılığa maruz kaldıkları yadsınamayacak bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır

(Çakır & Karabacak , 2019). Ataerkil düzenin getirdiği baskı ve ayrımcı uygulamalar temel insani haklarına erişimlerinde karşılımlarına sorun çıkarmakta ve hayatlarını bu şekilde idame ettirirken oldukça zorlanmaktadır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2020). Bu konuya katılımcı 8 şu sözleri söyleyerek kültürel kodların kadınlara ne derece zarar verdiğini göstermektedir:

“Onların öncelikleri normal şartlarda bu soru sorulsa istihdam derim ama kadın mültecilerin istihdam konusuna bakış açıları daha farklı evde çalışmak evde kalmak kültürel olarak kabul gördükleri bir şey ama şöyle eğitime erişimleri hiç yok ve dil de burada sıkıntı oluyor erken yaşta zorla evlilik, zarar verici geleneksel uygulamaları kültür adı altında normalleştiriyorlar.” (K8)

Kadın mülteciler iş hayatında var olma süreçlerinde, sağlık alanındaki hizmetlere erişimde, temel hakları olan barınmaya erişim konusunda, eğitimde, sosyal yaşamlarında genel olarak hayatlarının her alanında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Temel insani haklarının ihlal edildiği bu durumlarda haklarının savunulmasına çok fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, avukatlar vb. meslek elemanı eklettik bilgi temelinde iş birliği içerisinde çalışmalarını sürdürerek hak savunuculuğu, sosyal adaleti sağlama, insan haklarına erişimdeki engelleri ortadan kaldırmaya çalışma, ayrımcılığı önlemenin yanı sıra bireylerin insan onuruna yakışır bir biçimde hizmet almalarında oldukça önemli rolleri bulunmaktadır (Topak & Çamur, 2022).

4.3.2. Sunulan hizmetlerin görünümü

Kadın mültecilere yönelik sunulan haklar ve hakların getirmiş olduğu belirli hizmetler bulunmaktadır. Bu hizmetlerin sunumu kamu kurum kuruluşları, sivil toplum örgütleri, belediyeler vb. kurumlar aracılığıyla verilmektedir (Erdoğan, 2015 akt; Biner ve Soykan, 2016 akt; Kaya ve Kıraç, 2016). Hizmet sunumlarının iyileştirilmesi, geliştirilmesi konusu da yine yasa, politika hizmet oluşturucularının tekelinde olmaktadır. Geçmişten günümüze değişen göç sürecinde, insanların ihtiyaçları doğrultusunda hizmetlerin şekillenmesi oldukça önemlidir.

K17 ve K14'e göre ihtiyaçların değişmesi göz önünde bulundurulmuş ve hizmetlerin eksik kaldığına bu bağlamda vurgu yapılarak şunları söylemişlerdir:

“Hizmet değil politikaların eksik kaldığını düşünüyorum yani şöyle yani asla bakarsanız her ülkenin vardır 5 yıllık 10 yıllık 15 yıllık kalkınma planları politikaları vardır kadın alanında eğitim alanında politikaları vardır biz akşamdan sabaha değişen şeylerle yani şunu kabul ediyorum burası bir geçiş alanı ama yani kontrol edilemez bir hale geldik artık” (K14)

“Bence eksik kalıyor 10 yıl geçti üzerinden ihtiyaçlar geliyor değişiyor daha sürdürülebilir çözümler üretilmeli gidip bir mülteciye koli vermek değil onun o koliye nasıl erişeceğini ona öğretmek önemli.” (K17)

Kadın mülteciler çok uzun zamandır göç süreçlerinde aktif olarak rol almaktadırlar. Hayatın her alanında varlıklarını sürdürmeye çalışan kadın mülteciler, istihdam, sağlık barınma gibi hizmetlere erişimde sıkıntı yaşarlarken bu sorunların çözümü için var olan hizmetlere de ulaşamamaktadırlar (Buz, 2005 akt; Buz, 2008). Örnek verecek olursak, 10 yıl önceki ekonomik ihtiyaçlar ile günümüz ihtiyaçları çok farklı olmakla beraber verilen bir yardım kolisinin bir aileye yetmeyeceği de aşikârdır.

Sivil toplum özelinde konuşacak olursak çalışan meslek elemanlarının ihtiyaçların daha yoğun olduğu bölgelerde daha aktif çalışmalar sürdürmesi, çalışan kapasitesinin artırılması gibi konular hizmet sunum kalitesini oldukça arttıracaktır (Keyman & İçduygu, 2003).

“Bunların çözümü için daha fazla insan kaynağına ihtiyaç var uyum farkındalık çalışmalarına ihtiyaç var hak savunuculuğunun ilke edinilmesi gerekir.” (K11)

Göç eden bireylerin, göç öncesi dönemde karar verme süreçleri veyahut yaşanan olaylar doğrultusunda göç etmek zorunda kalmaları durumu, göç yolculuğuna hem fiziksel hem de psikolojik açıdan hazırlanma deneyimlerinin yanı sıra göç sonrası dönemde gelmiş oldukları ortamlara uyum ve aidiyet problemleri, hayatta kalmaya çalışma süreçleri ve bunların yanında temel insani haklarına ulaşabilmeleri gibi süreçler de göç deneyiminin tamamını oluşturan bileşenler arasında yer almaktadır (Çetin, 2022). Toplumsal uyum konusunda katılımcı 4 şunları söylemiştir:

“Hizmetlerin eksik kaldığını düşünüyorum sivil toplum örgütlerinin en çok yapması gereken şeylerden birisi toplumsal uyum bütünleşme maalesef bu noktada yoklar kişileri uyuma bütünleşmeye teşvik etmek yerine kendi kültürleri içerisinde etnisiteye

zorladıklarını düşünüyorum çünkü biraz uluslararası STÖ'lerin de fazla fazla hassaslaştırdığı mülteci gruplarla çalışma noktasında uyum yerine kendi kapalı gruplarında kalmaya teşvik ettiklerini düşünüyorum bu noktada kendilerini geliştirmeliler, eğitim desteği noktasında geliştirilmeliler acil ve insani durumlarda nakit barınma kira desteği bunların sağlanabiliyor olması lazım maalesef bu konularda pek fazla aktif olamıyorlar.” (K4)

Hizmetlerin ulaşılabilir ve eksiksiz bir şekilde sunulabilmesi için hizmet sunucu kurumların ulaşılabilir konumlarda bulunması gerekmektedir. Bunun için de hizmet verici bir konumun daha merkezi yerlerde açılması, kadın mülteciler açısından ulaşımın daha kolay olmasını sağlayacaktır (Mackreath & Sağnıç, 2017). K5 de bu ulaşılabilirliği tartışarak şunları söylemiştir:

“Dediğim gibi birçok alanda hizmet eksik kalıyor eğitim sağlık sosyal yaşam istihdam gibi birçok alanın mülteciler alanında daha az ulaşılabilir yerler olduğunu söyleyebilirim.” (K5)

Katılımcı 12'ye göre eksik hizmetler birbirlerini bir döngüye sokmaktadırlar, bir hakkın veya hizmetin olmayışı diğer hakkında eksik kalmasına neden olmaktadır:

“Eksik kalıyor birbirini aratmayacak şekilde çünkü söyle bir silsile var barınma yoksa istihdam yok barınma yoksa şiddet var şiddet varsa hastane yok adalet arama hakkı yok yani kadın üzerinden değil ama danışanım kangren olmuştu hastanede tercüman olmadığını söyleyip iki gün sonra gel dedikleri için zamanında müdahale edilmediği ve parmağı kesilmişti.” (K12)

Kadın mültecilerin genel anlamda haklara ve hizmetlere erişimleri erkeklere oranla daha düşüktür. Bunun temel sebeplerinden biri hizmetlerin sunumunun kolay ve erişilebilir olmamasından kaynaklanmaktadır (Aksakoğlu, 2006). Aynı zamanda var olan hizmetlerin de şu an ki süreçte ihtiyaçları karşılamaması da hizmetlerin güncellenmesi gerektiğini göstermektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı hizmetlerin sunumunun eksik olduğunu dile getirmiş, hizmet verici kurumları kendilerini geliştirmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

4.3.3. Meslek elemanlarının yeterliliği

Göç alanında çalışan meslek elemanlarının tek bir alan üzerinde uzmanlaşması gerekiyormuş gibi görünse de göç olgusu kendi içinde katmanları bulunan, çeşitlendirilebilen ve her bireyin kendisine özgü olan bir süreç olduğundan, meslek elemanlarının neredeyse her alanda kendilerini geliştirmesi gerekmektedir (Özden & Ulutaş, 2021). Bir sosyal hizmet uzmanı, avukat, psikolog veyahut sosyolog göç sürecinde kadının hukuksal düzlemde yer alan haklarından haberdar olmalı, cinsel sağlık üreme sağlığı bilmeli, toplumsal cinsiyete duyarlı görüşmeler gerçekleştirmeli ve bunu sözlü olarak da diline yansıtabilmeli, görüşme yapabilecek kapasitede olmasa bile en azından görüşeceği bireyle ilk görüşmede anlaşabileceği tanışabileceği seviyede dil bilmeli gibi birçok faktör sıralanabilmektedir.

“Kadın sağlığı bilmeli göç ve göç yolunda kadınların karşılaşılabileceği ya da cinsiyete özgü riskler neler bunları bilmeli savaş bilmeli başvuru yapan sığınmacıların savaş sırasında kadınlarla ilgili menşei ülkenin bilgisini bilmeli varsa geleneksel zararlı uygulamalar kadınlara yönelik bunu bilmek zorunda kaynak açısından bakıldığında bir sosyal hizmet uzmanının çalıştığı bütün görev alanları için bütün gruplar için onlara yönelik kaynakları bilmek zorunda zaten sağlık hizmetinde neler yapılıyor mültecilere sığınmacılara şartlı mültecilere hangi hizmetler sağlanıyor STÖ’lerde hangi hizmetler var kamu kurumlarında neler var yani bunu herhangi bir kurumda çalışan sosyal hizmet uzmanı bilmeli yani.” (K4)

“İlk olarak ayrımcılık konusunda ön yargıları konusunda kendini geliştirmeli.” (K9)

Kadın mültecilerle faaliyetlerini sürdüren meslek elemanları toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında, ayrıştırıcı bir dilden uzak, insan onuruna yakışır bir biçimde süreçleri götürmeleri gerekmektedir (Mackreath & Sağnıç, 2017). Bu konuda da K9’unda dediği gibi kendilerini çeşitli eğitimlerle, okumalarla geliştirmelilerdir.

“Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet alanında uzmanlaşmalar dil önemli bir konu bir de.” (K8)

“Öncelikle koruma alanında aktif çalışma gerekiyor, sosyal hizmet bilmeli, kadını koruma kanununa dair yönetmelikleri bilmeli, iletişim becerilerini geliştirmesi gerekiyor.” (K11)

K11 ve K8 ‘in ortak noktada birleştigi iletişim yani dil konusu kadın mültecilerle görüşmeleri sürdürürken aslında kilit bir noktada yer almaktadır. Her ne kadar görüşmelerde tercüman kullanılsa da meslek elemanının en azından mülteci bireyi anlayacak kadar bir dil bilgisinin olması gerekli görülmektedir.

“Şöyle mülteci hukuku şu yüzden zor çalışması serbest avukat olarak çalışırsanız sunu diyebilirsiniz ben medeni ceza iş hukuku alanında çalışıyorum lakin mülteci hukuku alanında çalışıyorsanız üst başlığınız mülteci hukuku olduğu için hukuku bilmekle beraber o kişinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için her konuda hakim olmanız gerekiyor kadın danışanım geldiğinde boşanma da diyor icra da diyor taciz de diyor netten alışveriş yaptım dolandırıldım da diyor dolayısıyla alan seçemiyorsunuz alanda uzun süre çalışıp uzmanlaşmak önemli.” (K12)

Avukatlar özelinde konuşulacak olursa K12’nin de dediği gibi mülteci hukuku çok katmanlı ve derin bir konudur. Mülteci hukukunda uzmanlaşmak için çok farklı alt dallarda çeşitli okumaların yapılması, bireylerin aktif olarak kendilerini geliştirmesi gerekmektedir. Buradaki asıl mesele her bireyin kendine özgü problemleri olması ve bu problemlerin tek ayağı olmamasıdır. Bir problem diğer bir problemi doğurmakta ve her alanda meslek elemanlarından destek beklemektedirler.

“Neredeyse ihtiyaçlarla orantılı olacak ama çok geniş bir alana yani mesela çok temel hukuki bilgi, temel sağlık, psikoloji bilgisi var olan eğitim ve diğer temel haklara dair şemalar, ülkenin hizmetleri servisleri bunlara nasıl yönlendirmeler yapılabileceği bir travma sonrası bozukluk yaşayan kişiye nasıl yaklaşılması gerektiği travma bilinçli hizmetin nasıl verilmesi gerektiği konusunda bilgi sahibi olması farklı kültürel konteksterde tercümanla çalışmayı bilmesi çok çok geniş yani şu an aklıma gelmeyen tonla şey vardır eminim.” (K13)

Katılımcıların çoğu görüşmeler esnasında diğer tema bölümlerinde de bir tercümanla çalışmayı öğrenmenin öneminden söz etmişlerdir. Meslek elemanı hem mülteci bireyle ayrı bir çalışma sürdürürken aynı zamanda tercümanla iş birliği içerisinde süreçleri yönetmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu konuya özen gösterilmesi görüşme sürecinin daha iyi olması ve kişinin hizmet kalitesinin artmasına neden olacaktır. Akreş, 2020 yazmış olduğu “Sözlü Tercümenin Önemi ve Uluslararası Arenada Sebep Olduğu Krizler” isimli çalışmasında söylediği üzere tercümanla çalışmaya şu anki bulunan çağda ulusal ve

uluslararası etkileşimlere bir köprü görevi görmekte ve aynı zamanda kültürlerarası etkileşimin ve dilin önemli bir aracı olarak görülmektedir.

Aynı zamanda alanda çalışan meslek elemanlarının temel sağlık ve psikoloji bilgilerini bilmesi bireyin görüşmeye geldiği ilk andan itibaren gözlem yeteneğiyle birçok şeyi görmesini sağlayacaktır. Bu konuyla alakalı en önemli görüşü K14 söylemiştir:

“Bir kere cinsel sağlık üreme sağlığını bilecek bakın çünkü biz biliyorsunuz biz taciz tecavüzü bazıları gelir mesela onlar tek sefer gelirler anlatırlar giderler ortadan kaybolurlar o vakaları tenzih ediyorum dördüncü beşinci altıncı seanstan önce bulamazsınız ama sizin bilmeniz gerekiyor bunu bilmeniz gerekiyor zaten 6284’ü bilmeniz gerekiyor hangi alanlarda hizmet vermek gerekiyor ben şunu çok ayırmıyorum artık bizim ülkemizde böyle birbirimizi çok it dalaşı yapıyoruz ya bir sosyal çalışmacı gibi düşünün yani bilmesi gereken işte değil mi sağlık alanıyla ilgili temel bilgiler eğitimle ilgili temel bilgiler ve bence bizim de ekstra hukukla ilgili bilgi almaya çok ihtiyacımız var yani bizim çünkü bilmiyorum sosyal hizmeti de var mı ama mesela psikologların böyle bir dersin olması gerektiğini düşünüyoruz seçmeli bile olsa çünkü çok ihtiyaç duyuluyor çok ihtiyaç var yani mevzuat dersi aynen öyle hadi tamam zorunlu yapamıyorsam en azından alanı düşünene böyle bir şey sağladı sana hadi 1-2 ders anlatırsın ama en azından bir şöyle bir mevzuatı bilmeli.” (K14)

Göç alanında geçmişten günümüze kadarki süreçte yaşanan olumlu veyahut olumsuz gelişmeler, bilimsel anlamda göç konusuna ilgiyi arttırmış aynı zamanda bu gelişmeler politika üreten ve planlayan kurumların bilgi ve veri gereksinimleri çoğaltmıştır (Sirkeci & Yüceşahin, 2014). Göç içerisinde birçok dinamiği aynı anda bulundurması sebebiyle toplumsal yaşama dair her türlü bilgiyi meslek elemanlarına sunmaktadır (Çorlu, 2023). Bu kapsamda göç konusuna bakıldığında uluslararası ilişkiler alanından iktisada, hukuktan eğitime, sosyolojiden siyasal bilimlere kadar uzanan disiplinler arası bir alan haline gelmiştir (Adıgüzel, 2019). Göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinde çalışan meslek elemanları, öncelikle sorunları önlemeye, tespit etmeye, tanımlamaya ve son olarak da korumaya yönelik çalışmalarını sürdürmekte ve tüm çalışmaları hak temelli yaklaşımı benimseyen profesyonel meslek elemanları ile alanında uzman kişilerce gerçekleştirmektedirler (Özden & Ulutaş, 2021). Bu kapsamda konuya bakıldığında meslek elemanlarının bilgi düzeylerini her zaman en yüksek seviyede tutmaları, kendilerini geliştirmeleri oldukça büyük bir önem taşımaktadır.

4.3.4. Amaca uygun hizmetlerin sürdürülebilirliği

Sivil toplum örgütlerinde kadın mültecilere yönelik yapılan faaliyetlerin sürdürülebilirliği tartışma konusudur. Genellikle proje bazlı yapılan faaliyetlerde, bireyler hizmetlere erişsin veya erişmesin projelerin bitirilmesi konusu hizmetlerin sürdürülebilir oluşu kapsamında katılımcılar tarafından oldukça eleştirilmiştir. Katılımcı 17 ise bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bence ulaşıyor hatta ulaştığı yerlerde bazen zamandan kaynaklı projeler bitiyor sürdürülebilir olmuyor o açıdan sıkıntı oluyor amacına ulaşması bazen elimizde olmuyor.” (K17)

Katılımcı 5 ve 7 sorunların çözümünde göç politikalarında olan eksikliklere değinmiş ve sistemlerin gelişmesi konusunda yorumlarda bulunmuşlardır:

“Kurumlar göç alanında mesela bilirkişi olmalı yani farkındalık etkinlikleri sadece yararlanıcılar seviyesinde olmamalı kamu kısmı da bunlardan faydalanmalı bilinçleri arttırılmalı ve yanlış yönetilen bir göç politikası var birçok alan geliştirilmeli.” (K5)

“Var olan sorunlara çözüm bulunmaya çalışılıyor ama genel bir sorun var yani temelden çözmek gerekiyor bu da çok zor sistemlerin güçlenmesi gerekiyor.” (K7)

Türkiye özelinde konuşulduğunda göç olgusuna yönelik temel eksikliklerin en büyük sebebi geçmiş dönemlerde bu kadar geniş çaplı bir göç akını ve düzensiz göç akını yaşanmamasına dayandırılabilir. Suriyeli mültecilerin ülkeye gelişinin ardından bireylerin hak kaybına uğramamaları adına hizmetlere daha hızlı ulaşılması için kısa süreli yönetmelikler oluşturulmuş ve ilerleyen dönemlerde sıkıntıların artmasının, kadın mültecilerin birçok sorun yaşamasının ve hizmetlere erişememesinin sebebi kısa süreli yönetmeliklerin geliştirilmemesinden kaynaklanmaktadır (Bozbeyoğlu, 2015).

K4 ise diğer katılımcılardan farklı olarak kapasitenin çok üzerinde bir göç akını yaşanmasından kaynaklanan hizmet eksikliğinin doğallığına yönelik açıklamalarda bulunmuştur:

“Yani Türkiye özelinde konuşuyorsak bu konuyu yani ulusal bir sınır çizeceksek bu kadar fazla sayıda sığınmacıya herhangi bir ülkenin verdiği hiçbir destek hiçbir şekilde

yetmez bunu sadece Türkiye'nin verdiği destek yetmiyor gibi bir yerden söyleyemeyiz herhangi bir ülkede bu kadar yoğun sayılarda sığınmacıya verilen hiçbir destek yetmez sayılar küçük olsaydı bence verilen sunulan hizmetlerin tam anlamıyla yeterli olabileceğini düşünüyorum ama bu derece yüksek sayılarla mümkün değil.” (K4)

Göç alanında sunulan hizmet ve yardımların kamu kurumlarının kendi başlarına yetememeleri nedeniyle ulusal, yerel, uluslararası ve Suriyeli sivil toplum örgütleri kendi hizmet verdikleri alanlarda mültecilerin hayatlarına destek olmaya çalışmaktadırlar (Türk, 2016). Barınma, sağlık, eğitim, toplumsal cinsiyet rolleri, ayrımcılık, istihdam, topluma uyum vb. daha da çeşitlendirilebilecek alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri, imkanları doğrultusunda bu alanlardaki projeleri sürdürmeye çalışmaktadırlar. Birçok sivil toplum örgütü uygulanma sürecini üstlendiği fonlanmış olan projeleri, fonlayan kurumlar olmadan sürdürememekte ve bu konuda sıkıntı yaşamaktadır (Çorabatır & Hassa, 2013).

4.3.5. Çözüm odaklı hizmetlerin geribildirimleri

Kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanlarının sundukları hizmetler sonrasında olumlu veya olumsuz geri bildirim almaları konusu aslında oldukça önemlidir. Bu geri bildirimler olumlu da olumsuz da olsa kişinin çalışma standartlarının gelişmesinin önünün açan, hizmet sunumlarının gözden geçirilmesini sağlayan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların birkaçı olumlu geri bildirimlerin nadiren geldiğini genellikle olumsuz geri bildirimler aldıklarını söylemişlerdir:

“Pek fazla olumlu geri bildirim alamıyoruz genelde kızıyorlar hatta bize haklarını anlatıyoruz bilgilendiriyoruz uzun vadede ne kadar iyi geliyor bilmiyoruz ama öfkeleniyorlar hakkım var ama kullanamıyorum diyorlar.” (K6)

“Bu noktada bazı zamanlarda alıyoruz bazı zamanlarda alamıyoruz ama gerekli bildirimleri yapıyoruz gerekli çalışmaları yapıyoruz her zaman işe yarıyor mu evet diyemem ama olumlu olumsuz karışık alıyoruz vaka takibi de yaparak” (K17)

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD), geri bildirimleri temel alan izlemenin kapsam olarak, 2000 yıllarında Avrupa Birliği fon kuruluşları yüzünden daraltıldığını dile

getirmiştir ve CEİD'e göre izleme faaliyeti hak temelli izleme anlamında kullanılmaktadır. Hak temelli izleme faaliyetlerini ise “insan haklarının teşvik edilmesi, bu hakların korunması ve saygı gösterilmesi veya hayata geçirilmesi kapsamında veri/bilgi toplanması, toplanan verilerin doğrulanması ve yaygınlaştırılması.” olarak adlandırmaktadırlar (Kurtoğlu & Tüzel, 2021).

K8 ise vaka takibinin önemine vurgu yaparak geri bildirim sürecine şu şekilde bir yorum yapmıştır:

“Vaka takibi sayesinde bu geri bildirimleri tabi ki alıyoruz olumlu olumsuz” (K8)

Kadın mülteci alanında faaliyet gösteren meslek elemanları, sorunların çözümüne yönelik gerçekleştirmiş oldukları süreçlerin bitiminden sonraki süreçte geri bildirim almaları mesleki doyum açısından önem taşımaktadır. Genel anlamda baktığımızda bir geri bildirim, başlatılan iletişim sürecinde öğrenilen bilginin ne kadar alındığını öğrenmeye ve bu sürecin devam ettirilip ettirilmemesine dair bir yol haritası belirlemek açısından oldukça önemlidir (Güngör, 2016).

4.4. Kadın Mültecilere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadelede Sivil Toplumun Rolü

Kadın mültecilerle çalışan sivil toplum örgütlerinin kapsamlı çalışmalarının içerisinde yer alması gereken ayrımcılıkla mücadele konusu insan haklarını savunmanın önemli bir aşaması olarak görülmektedir (Kiye, 2021). Ayrımcılığın önlenmesine ve ortadan kaldırılmasına dair birçok ulusal ve uluslararası sözleşmeler, yönetmelikler olmasına rağmen günümüzde bu sorunu yaşayan büyük bir topluluk bulunmaktadır (Buz & Korç, 2021). Ayrımcılığın önlenmesi ve mücadelesindeki en büyük etken toplumsal hayatta etkin bir şekilde gerçekleştirilen çalışmaların varlığı ve desteklenmesinden geçmektedir. Kadın mülteci alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin geneli ayrımcılık karşıtı uygulamaları farkındalık artırma, uyum çalışmaları, eğitimler bazında tutmaktadır (Çakır & Karabacak, 2019). Kapsamların genişletilmesi, kurumların bu konuda kendilerini geliştirmesi oldukça büyük bir önem taşımaktadır.

4.4.1. Kamu ve STK iş birliği

Ayrımcılıkla mücadele alanında kamu kurumları ve sivil toplumun iş birliği çok önemlidir (Beyazova, 2015). Sahada aktif olarak çalışan sivil toplumun meslek elemanları, sorunları açık bir şekilde görüp toplum odaklı çalışmalara ön ayak olabilecek konumda bulunurken kamu kurumları politika yasa gibi yeni düzenlemelerle desteklediği vakit ayrımcılık özelinde gerçekten başarılı işler çıkarılabileceği katılımcılar tarafından da düşünülmektedir.

“İş gücü piyasasına kadınların katılımını ve öncelik sağlamaları gerekiyor bu konuda bir iş birliği sağlanabilir ya da kadınların ebeveynliklerine saygı duyan iş yerlerinin açılması teşvik edilmesi, eğitim alanında kız çocuklarına yönelik geliştirici politikaların yapılması gerektiğini düşünüyorum özellikle uyumda bu noktada eğitimde bilinçlendirici çalışmalar yapılmalı sağlıkta tabi ki yani bütün kadınlara yönelik kadınsal hastalık dediğimiz bütün noktalarda hizmetlerin ücretsiz verilmesi gerektiğini düşünüyorum HPV aşuları ya da diğer şeyler ve bunları sivil toplum örgütleri kamu adına karşılayabilirler.” (K4)

“Kamu ve sivil toplumu birlikte çalışmalarını gerektiğini anlamalılar artık devamlılığı beraber sağlamalılar projeleri bitirmek değil devamlı kılabilme konusunda iş birliği yapılmalı.” (K14)

K14 ve K4'ün de dediği gibi kamu ve sivil toplumun birlikte çalışması, projelerin sürdürülebilirliği açısından büyük bir önem taşımaktadır. Kamu kurumlarının ayrımcılığın önlenmesi konusunda gerçekleştireceği çalışmalarda, sivil toplum örgütleri bu çalışmaların toplum kısmında onları temsil ederek çalışabilme potansiyeline sahiptir. Bulut, Akın ve Kahraman, 2017 yılında yapmış olduğu çalışmada kamu kurumlarının politika belirleme aşamalarında hükümet dışı organizasyonların varlığını yok sayması, onları bu süreçte oldukça kısıtlamaktadır. Bu kapsamda karar alma süreçlerinde özellikle topluma mal olacak politikaların oluşum evrelerinde diğer kurumların süreçlere dahil edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Bulut, Akın, & Kahraman, 2017).

Kamu kurum kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin ortak paydada aynı masada oturabilmesi sonucunda, toplumsal sorunların analizinin daha kolay yapılabilecek olması, sorunların çözümüne yönelik fikir alışverişlerinin sağlanması, kapasitelerin geliştirilmesi

gibi birçok olumlu etkene neden olacaktır (Ayata, Dilek, & Oder, 2010) . Bu konuda K12 ise şunları söylemiştir:

“Öncelikle kamu kurum kuruluşlarının STÖ’leri muhatap kabul etmesi gerekiyor yani yapılan toplantılarda sürekli kamu kurumları yeni düzenlemeleri duyurmak için düzenliyor çalıştığımız hedef kitle nedeniyle bizi hiç davet etmiyorlardı STÖ’lerle sık sık bir araya gelip ihtiyaçlar var bütün projeler raporluyor ihtiyaç analizleri hangi sıkıntılar ne kadar yetiyoruz ne kadar yetemiyoruz bunlara ulaşabilseler daha farklı olurdu.” (K12)

Avrupa Komisyonu Raporu (2019), 2018 yılında parlamentonun iç tüzüğünde yapılan değişiklik sonrasında, sivil toplum örgütlerinin parlamento komitelerindeki yasama danışma sürecinden çıkarıldığını vurgulamaktadır. Ancak, AB İlerleme Raporu’na göre (2019), Türkiye’de sivil toplum, bu zorluklara rağmen etkin bir şekilde faaliyet göstermeye devam etmekte ve mümkün olduğunca kamusal hayata dahil olmaktadır. Rapora göre, Türkiye’deki sivil toplum, yaratıcı ve canlandırıcı yaklaşımlarla bu zorluklara karşılık vermekte, yerel düzeyde ilerleme kaydetmekte, sosyal medyayı etkili bir biçimde kullanmakta ve sivil alanı geliştirmek için yeni dayanışma ve savunuculuk yollarını geliştirmektedir (European Commission, 2018).

4.4.2. Hakların korunmasında eğitimin önemi

Meslek elemanlarının kendilerini çalıştıkları alanlarda geliştirmeleri hem kendi çabalarıyla yapabilecekleri hem de çalıştıkları kurumlar tarafından sağlanabilecek bir durumdur (Artan, Özkan, Açıköz, & Salduz, 2018). Kurumların çalışan meslek elemanlarına düzenli ve aktif olarak değişen, gelişen eğitimler düzenlemesi kişilerin alanda çalıştıkları bireyelere daha fazla yardım edebilmesine neden olacaktır.

Çoğu katılımcı kurumların verdikleri eğitimlerin niteliklerini ve sıklığı hakkında eleştirilerde bulunmuştur:

“Yeterli bulmuyorum eğitim metotları iyi değil öncelikle bunun dışında değerlendirmeler çok başarısız aynı soruları sürekli soruyorlar ve iyi olduklarını düşünüyorlar eğitimlerin izlenmesinin uygulamaya yönelik yapılması gerekiyor bir shu kadın koruma eğitimi almışsa ileriki zamanda yönettiği vakayı kontrol edersen, hak savunucu bir dile sahip olan kurumların eğitimleri vermesi gerektiğini düşünüyorum

sahada yoğun çalışan gerçeklere hakim insan hakları eğitimi verilmeli hak nedir bilmeyen insanlar var hala toplumsal cinsiyete duyarlılık eğitimleri verilmeli insanlar bu kavramlara çok uzaklar aşına olmalılar LGBTİ+ ne demek bilmiyorlar sosyal hizmet uzmanları mevzuata yönelik eğitilmeli genel olarak bu konularda eğitime ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.” (K11)

Eğitimlerin içeriklerinin değiştirilmesinin daha iyi olacağını düşünen K11, özellikle sosyal hizmet müfredatında mevzuata yönelik güncellemeler yapılmasını önermiştir. Sosyal hizmet alanındaki müfredatın, mevzuata yönelik güncel bilgilerle donatılması, etik kurallara uyma, hizmet verilen bireylere doğru bir şekilde yönlendirme ve profesyonel standartlara uygun şekilde hareket etme olanağı sağlayacağı yadsınamayacak bir gerçektir.

“Sıfır sıfır sıfır bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarına özellikle kamudakilere yeterli eğitim verilmiyor göç çok zor psikolojik olarak yıpratıcı ikincil travmanın yüksek olduğu bir alan bunu kadın mülteciler açısından söyleyiyorum bütün mülteci gruplar açısından söylüyorum yani şöyle eğitimler veriliyor falan bunlar doğru değil kadın sağlığı eğitimi dışında ben kadınlara özgü bir eğitim olduğunu duymadım.” (K4)

Bir araştırmada, göç alanında faaliyet gösteren sosyal çalışmacıların, mesleki yeterlilik, vaka yönetimi süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar, etik ikilemler ve düzenli mesleki danışma imkanlarında yaşadıkları güçlükler gibi konularda sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Bu profesyoneller, bu sorunların üstesinden gelmek için süpervizyon ihtiyacı duymaktadırlar (Artan, Özkan, Açıkgoz, & Salduz, 2018).

K13 ise kurumlarda sürekliliğin olmamasından kaynaklanan sıkıntıların eğitime şu şekilde yansıdığını dile getirmiştir:

“Yani birden ona kadar puanlama vermem gerekirse sadece günümüz için konuşursak yedi sekiz diyebilirim ama bu yani kurumdan kuruma çok değişiyor yani hepsi aynı değil şu an ki çalıştığım kurum için yeterli diyebilirim zorunlu çünkü bu durum ama genel anlamda STÖ’ler için kurumdan kuruma değişen bir konu çalışan sirkülasyonu STÖ’lerde çok fazla olduğu için yani bir sene sonra işten ayrılıyor başka bir yere gidiyor ya da başka biri yeni bir mezun geliyor en önemlisi bu eğitimlerin düzenli periyodik olarak tekrarlanması bu da her STÖ de aynı şekilde devam etmiyor.” (K13)

Sosyal çalışmacıların psiko-sosyal iyilik hallerinde olumsuz etkiler gösteren faktörler arasında, stres, depresyon, mesleki tükenmişlik ve gerekli destek mekanizmalarına ulaşamama gibi durumlar bulunmaktadır. Bu durumlar, sosyal çalışmacıların müracaatçılarla olan ilişkilerini, hizmet sunumunun etkililiğini, verimliliğini ve sürekliliğini olumsuz yönde etkileyerek, işlerini sürdürmelerini zorlaştırmaktadır (İçağasıoğlu & Özbesler, 2016). Aynı zamanda, İçağasıoğlu & Özbesler, 2016' in yapmış olduğu çalışmada, meslek elemanlarının göç alanında görevlendirilecekleri durumlar için doğal afetler gibi olağanüstü koşullarda hizmet içi eğitimler ve süpervizyon ile desteklenmeleri gerekliliği vurgulanmaktadır. Meslek elemanlarının düzenli eğitimlerle desteklenerek, gelişimlerinin artırılması şu anki mevcut durum ve gelecekte yaşanacak olan durumlar için daha iyi olacaktır.

4.4.3. Ayrımcılıkla mücadelede rol dağılımı

Geçmişten günümüze tüm dünyada hala var olan ayrımcılık sorunu ve ayrımcılıkla mücadele konusu varlığını hala korumaktadır. Mülteciler, yaşadıkları zorunlu göç süreçleri boyunca birçok ayrımcılıkla karşılaşabilmektedir. Yabancı oldukları toplumlarda dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve sıklıkla mültecilere yönelik negatif önyargılar bu bireylerin ayrımcılıkla mücadele etmelerini zorlaştırmaktadır. Sıklıkla, mülteciler iş ve eğitim alanında eşit fırsatlara ulaşma konusunda zorluklar yaşayabilmekte ve sosyal çevrelerinde, toplum içinde kabul görmeme, ayrımcı tutum ve davranışlara maruz kalma gibi sorunlarla karşılaşmaları da mümkün olabilmektedir. Bu ayrımcılık deneyimleri, mültecilerin entegrasyon süreçlerini ve psikososyal iyilik hallerini olumsuz etkilemektedir (Korkmaz & Avcı, 2020). Bu nedenle, mültecilere destek sağlanması ve toplumlarda ayrımcılığın önlenmesi amacıyla duyarlılık ve eğitim çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir. Bu konuda yapılan ve yapılacak olan çalışmalara dair atılan ilk adımın oldukça büyük bir önemi bulunmaktadır.

Katılımcılara göre büyük rol her zaman kamuda olmalıdır:

“Tabi ki büyük rol kamuda STÖ’ler erişilmeyen açıkları kapatan bir rolde destekleyici bir rolde ama kamu her şeyi yapıyor politikaları yapıyor yapmalı.” (K17)

Katılımcı 9 şikayet ve koruma mekanizmalarının devamlılığını da içine alarak bu duruma şöyle bir yorum yapmıştır:

“Buradaki en büyük rol kamu kurumlarına düşüyor siz şiddet gören bir kadının ifadesini alıp adama üç günlük uzaklaştırma verip adamı salarsanız ve kadın tekrar bu sorunu yaşayınca onu dikkate almazsanız sivil toplum bu konuda ne yapabilir ki haksız mıyım?” (K9)

Burada karşımıza göç ve göçün bir ülkede nasıl yönetildiği olguları çıkmaktadır. Göç yönetimi terimi, temelde devletlerin uluslararası göç süreçleri üzerindeki kontrolünü ve bu kontrolü sağlamak amacıyla geliştirdikleri politikaları kapsamaktadır (Öner, 2012). Bu bağlamda devletlerin göç süreçlerini yönetirken çeşitli yasalara, sözleşmelere bağlı kalarak adım atması gerekmektedir. Özellikle kadın alanına yönelik yaşanan sorunların çözümünde atılan adımlarda sadece kamu kurum ve kuruluşlarının ve personellerinin değil toplumun tüm bireylerinin bilinçlenmesi sağlanmaya çalışılmalıdır.

Genel anlamda bakıldığında ayrımcılıkla mücadelede rol öncelikli olarak kamu kurumlarının ardından diğer kurumların olmalıdır. Sivil toplum örgütleri, bu konularda kadın mültecilerin ayrımcılık yaşadığı problemlerin çözümünde ortak bir çıkar amaçlı savunuculuk faaliyetleri göstererek bir kamu politikasını etkileyebilmelidir (Aksakoğlu, 2006).

4.4.4. Sivil toplum ve ayrımcılık çalışmaları

Sivil toplum örgütlerinin ayrımcılık konusunda yapacağı çalışmalarda kendilerine bir yol gösterici olan CEDAW özellikle kadın mültecilerle çalışan örgütler için büyük bir önem taşımaktadır. CEDAW ile beraber birçok kadın örgütü, varolan düzende ve yasalarda bulunan kadınlara yönelik ayrımcılık içeren birçok konuya savaş açabilme güçlerini kendilerinde bulmuşlardır (Özçelik, 2017).

Genele bakıldığında sivil toplum örgütlerinin kadın mülteciler alanında ayrımcılıkla mücadele edebilmeleri için birçok yol bulunurken katılımcıların çoğu bu konuda oldukça olumsuz düşünmektedirler. Yapılan çalışmaların sonuçlarının yetersiz ve geliştirilmesini düşünen katılımcılar şu şekilde yorumlarda bulunmuşlardır:

“Yapıyorlar ama daha kapsayıcı olmalı çok standart yapıyor beş yıl önceki eğitim içeriğiyle bugün ki içerik aynı donanım neredede daha profesyonellik gerekiyor.” (K8)

“Yani neyi ne kadar yaptılar ki ne kadar oldu LGBTİ+ gruplarla konuştuğum zaman farklı bir cevap alıyorum diğer gruplardan farklı değişik bir soru yani çalışmalar yapıyorlar da aktif değiller bence genel olarak.” (K7)

K9 diğer katılımcılardan farklı olarak çalıştıkları mülteci kitlesinin ayrımcılık karşıtı yapılacak olan çalışmaların önünde büyük bir engel olduğundan bahsederek:

“Çalışmaların sonuçlarından memnun değiliz çalıştığımız kitle çok zor bir kitle sabit fikirliler çok zor oluyor o yüzden aslında yeterli ama çalıştığımız kitle üzgünüm ki bizi çok zorluyor.” (K9)

K5 kadın mültecilerin ve genelde mültecilerin ve var olan toplumun birlik ve beraberlik içerisinde yaşadığına vurgu yaparak, uyum çalışan projelerin önemine değinmiştir:

“Uyum çalışan projelerin daha fazla olması gerektiğini düşünüyorum kent mahalle içerisinde beraberiz ve ortak birçok yönümüz var günlük dilimizden tutun yediğimiz yemeğe düşündüğümüz düşünceye kadına yönelik verilen bir anlam var Türkiye’de mülteciler için de bu geçerli olmalı benzer geri bırakılmışlıklarımız var mesela siz eğitim almış genç bir kadınsınız bu imkanınız var ama onlar buna erişemiyorlar geliştirilmesi gereken birçok şey var hem mülteciler hem Türkler karşılıklı bir gelişim olmalı toplumun birçok kesiminin geliştirilebilir olmasını arzuluyorum uyum çalışmaları çok önemli buradaki uyumdan kastım asimile meselesi değil karşılıklı bir uyum olması gerekiyor karşılıklı öğreneceğimiz çok şey var.” (K5)

Birçok katılımcı ise bireyselde güçlendirme yaptıklarını ama topluluk açısından çalışmaları genellikle gerçekleştiremediklerine dair şunları dile getirmişlerdir:

“Yani dediğim gibi en azından burada bireysel olarak bile bir danışanı bilgilendirdiğimizde güçlendirdiğimizde kesinlikle onun sonucu faydalı olabiliyor şu an ayrımcılıkla alakalı bir çalışma düşünmüştük ama pek başarılı olamadık yapamadık ama genel anlamda çok fazla bir şey yapıldığını düşünmüyorum ya.” (K16)

“Biz daha bireysel olarak yapıyoruz, her danışanı her vakaya yönelik yapabiliyoruz, çok da bazen başarılı olmadığımız oluyor çünkü daha çok danışmanlık boyutunda güçlendirme boyutunda kalıyor en büyük kararı da devlet kurumları veriyor. O yüzden yeterli olmuyor.” (K15)

Sivil toplum örgütleri, ayrımcılıkla mücadele çalışmaları yürütmektedir; ancak genellikle bu çalışmalar, tekil ayrımcılık vakalarına odaklanmaktadır. Halbuki ayrımcılık yasağı, günlük yaşamda sıkça karşılaşılan bir olgu olarak, daha sistemli bir mücadeleyi gerektirmektedir (Karan & Gül, 2011).

K13 ise ayrımcılık çalışmalarından ve sonuçlarından memnuniyetini dile getirerek sonucu yine sürdürülebilirliğe getirmiştir:

“Yapıyorlar ve çok kıymetli ben bunun sonucunun olduğunu düşünüyorum velakin dediğim gibi tekrar aynı noktaya geliyoruz bir sürü farkındalık çalışması yapılıyor çok etkin danışmanlıklar kullanılıyor vakalar çok güzel planlanıyor birbirine bağlamalar STÖ’lerin şubeleri ve kendi aralarında yaptıkları iş birlikleri gerçekten güzel işler yapılıyor lakin genel koruma ve sürdürülebilir bir koruma çerçevesine ulaşmadığı için çok efektif ve uzun süreli sonuçlar alınamıyor çünkü bir noktada kadın tekrar tek başına kalıyor ve aynı yere dönüyor çoğu çerçevede çoğu hikayede.” (K13)

Tarihsel süreç içinde belirlenen kadın ve erkek cinsiyet rolleri, kadınların toplumsal ve kurumsal yaşamda bir dizi ayrımcılıkla karşılaşmalarına neden olmuştur. Bu ayrımcılıkların ele alınmasında, Birleşmiş Milletler düzeyinde oluşturulan uluslararası düzenlemeler, insan hakları sözleşmeleri çerçevesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların maruz kaldığı ayrımcılıkları önlemek amacıyla geliştirilen en kapsamlı uluslararası sözleşme olan CEDAW (Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması), Birleşmiş Milletler ‘in öncülüğünde hayata geçirilmiştir. CEDAW, kadınların yaşadığı ayrımcılıkları ele almanın yanı sıra, toplumsal hayatın pek çok alanını kapsayan düzenlemeler içermektedir. Bu düzenlemelerin taraf devletler tarafından uygulanması ve eşitliğin kalıcılığını sağlamak amacıyla politikalar üretilmesine ilişkin taahhütleri, CEDAW’ın önemini ve etkinliğini sürdürmektedir (Kemaloğlu, 2019). Sivil toplum örgütleri, CEDAW kapsamında ülkeler hakkında oluşturdukları gölge raporları aracılığıyla, komite toplantıları sırasında oluşturulan heyetlere sunarak kadın haklarının geliştirilmesi sürecine önemli katkılarda bulunmaktadır. Özellikle devletlerin politika yapma süreçlerindeki etkinlik eksikliği ve raporlama süreçlerindeki tutumları nedeniyle, STÖ raporları CEDAW bünyesinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Moroğlu, 2009). Sivil toplumun ülkelerde gelişmesi, kadın hakları konusundaki farkındalığın artmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Sivil toplum örgütleri sahada da aktif olarak çalışmanın olumlu bir getirisi olarak ayrımcılık sorunlarının tespiti ve bu sorunlarla nasıl

mücadelede edileceği konularında önemli bir rol oynamaktadır. Bu mücadeleyi gerçekleştirebilmek ve ayrımcılığı ortadan kaldırabilmek için yapacağı çalışmaları devletle iş birliği içerisinde yürütmelidir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada kadın mültecilere yönelik ayrımcılıkla mücadelede sivil toplum örgütlerinin rolü ele alınmıştır. Bu alanda daha önce yapılmış olan araştırmalardan farklı olarak sivil toplum örgütlerinde görev alan meslek elemanlarının ayrımcılık alanındaki her türlü bakış açıları kapsamlı bir şekilde değerlendirilerek nitel araştırma yöntemiyle birlikte derinlemesine analiz edilmiştir. Bu çalışmayla birlikte sivil toplum örgütlerinin kadın mültecilere yönelik ayrımcılıkla mücadelesinin yeterli olup olmadığı, yasaların, yönetmeliklerin ve politikaların bu konu özelinde değerlendirilmeleri tartışmaya açılmış ve çalışma sonucunda anlamlı ve özgün olduğu düşünülen aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, önerilerle iç içe geçirilerek a) kamu alanı b) sivil toplum alanı c) meslek elemanları/uygulayıcılar başlıkları altında ele alınarak politika yapıcılar, sivil toplum örgütleri ve çalışanları, akademisyenler ve mülteci hakları savunucularının dikkatine sunulmuştur.

5.1. Kamu Alanı İçin Sonuçlar

Genelde mülteci hakları ve daha özel anlamda kadın mülteci hakları alanında geçmişten günümüze gözle görülebilir bir düzeyde gelişim yaşandığı açıktır. Ulusal ve uluslararası düzenlemeler insan haklarını da temel alarak oluşturulan ve mülteci bireylerin haklarını koruma amacıyla devletlerin yükümlü oldukları belgelerdir. Devletler öncelikle bu yükümlülükleri kamu kurum kuruluşları vasıtasıyla ilgili bireylere iletmek durumundadır. Gerek mülteci sayısının fazlalığı gerekse düzensiz göçün artışıyla birlikte olumsuzlukların çözümünde yetersizlikler meydana gelmekte ve bu yetersizlikler beraberinde doldurulması gereken boşlukları getirmektedir.

Mülteci alanında her ne kadar olumlu gelişmeler yaşansa da Türkiye'deki mülteci bireylerin hak kaybına uğramaları, statülerindeki belirsizlikler, yaşadıkları sorunlar ışığında taraf olunan veya yerelde Türkiye'nin oluşturmuş olduğu sözleşmelerin içerik bakımından oldukça zengin olduğu fakat uygulama açısından eksikliklerin yaşandığı, sözleşmelerin günümüz şartlarında yaşanan sıkıntıları çözmekte yetersiz kaldığı ve güncellenmeleri gerektiği, kanunlardaki boşluklar yüzünden mültecilerin olumsuz bir

durum yaşaması sonucu bunların çözüme kavuşturulamadığı ve bu konuda herhangi bir denetim yapılmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Mülteci bireylere yönelik çıkarılan yasa, yönetmelik ve politikaların içerik anlamında uygulanabilir bir güvence sağladığı fakat işin uygulama boyutunda ise mültecilerin hak sahipleri olarak ulusal ve uluslararası hizmetlere nasıl ulaşacaklarını tam olarak bilmemeleri, hizmet sağlayıcı kurumların bu konu üzerine ekstra hassasiyetle yaklaşmayıp hizmete ihtiyacı olan bireyleri görmezden gelmeleri, aynı zamanda Suriyeli bireyler özelinde statülerinin hukuksal düzlemle tam olarak bağdaşmadığı için çoğu koruyucu-önleyici hizmetlerden faydalanamamaları, göç ve nüfus yönetiminin iyi planlanmaması ve kapsamlı göç politikalarının olmaması sonucunda göç eden bireylere yapılacak olan yardım ve desteklerin ihtiyaçlara en etkin ve verimli bir şekilde karşılık gelmemesi durumları bu çalışma kapsamında ulaşılan en temel sonuçlar arasında yer almıştır.

Daha özel anlamda kadın mültecilerin yaşamış oldukları sorunlar ele alındığında, sözleşmelerin kadın mültecileri ve yaşadıkları sorunları kapsayıcı nitelikte olmaması, özellikle trans kadın mültecilerin birçok haktan faydalanamaması sonucunda sorunlarının daha görünmez bir hale gelmesi dikkate değer sonuçlar arasında yer almaktadır. Genel anlamda mülteci özelinde çıkarılan yasa ve yönetmeliklerin, teoride bireyleri koruduğu fakat uygulamada koruyuculuğunun olmadığı, taraf olunan sözleşmelerin yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi sonucu birçok hizmetin eksik kaldığı konuları bu çalışma ile ulaşılan sonuçlar arasındadır.

5.1.1. Kamu alanı için öneriler

Kamu alanı özelinde ulusal ve uluslararası düzlemde dezavantajlı durumların ortadan kaldırılmasına yönelik gerek sözleşmeler gerekse politikalar veyahut dolaylı veya doğrudan yardım odaklı, hizmet odaklı çalışmalara, destek mekanizmalarına ihtiyaç olduğu görülmüştür. Buradan çıkarılacak sonuç ise devletlerin taraf oldukları veya kendilerinin oluşturmuş olduğu sözleşme ve politikalara uyması gerektiği, gerekli durumlarda gerekli hizmetleri bir güven çemberi oluşturarak vermesi yapılması gerekenlerin başında gelmektedir. Eşitliğin sağlanması için öncelikli olarak ayrımcı dil ve hareketlerden uzak kalınmalı ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa yönelik yaptırımların daha da artırılması gerekmektedir. Aynı zamanda mülteci alanında çalışan profesyonellerin

gördükleri vakalarla ilgili bilgi alışverişi yapabilmeleri, yaşadıkları deneyimleri paylaşarak sağaltım yapabilmeleri ve bilgi düzeylerinin artması açısından hizmet içi eğitimler, seminerler, mesleki çalışmalar, kongreler ve grup çalışmaları düzenlenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Kadın mülteci odaklı çalışmalar yürüten kamu kuruluşlarının haklar ve hizmetlere ulaşım bağlamında özel olarak denetlenmesi ve denetimlerin raporlanması, bu denetimlerde yer alınması, görüş beyan edilmesi, aktif rol alınması ve kadın mülteci danışma kurulunun oluşturulmasına, kriterlerin kadınlarla birlikte belirlenmesine gereksinim olduğu görülmektedir. Aynı zamanda mevzuatın güçlendirilmesi, uluslararası sözleşmelerle ulusal mevzuatın uyumlu hale getirilmesinin yasalardan meydana gelen tutarsız yaklaşımların son bulması adına önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Kadın mülteciler özelinde politikaların oluşturulması, oluşturulan politikalar bağlamında hak temelli bir yaklaşımla hizmetlerin ortaya çıkarılması gerektiği görülmüştür. Travma yaşayan bireyler için daha özel görüşmelerin yapılması kadın mültecinin kendisini daha rahat hissetmesini sağlayacak ve görüşmelerin kalitesinin de artacağı düşünülmektedir. Hizmetlerin ulaşılabilir ve eksiksiz bir şekilde sunulabilmesi için hizmet sunucu kurumların ulaşılabilir konumlarda bulunması gerekmektedir. Bunun için de hizmet verici bir konumun daha merkezi yerlerde açılması, kadın mülteciler açısından ulaşımın daha kolay olmasını sağlayacaktır.

5.2. Sivil Toplum Sahası İçin Sonuçlar

Sivil toplum örgütlerinin, mülteci haklarının güçlendirilmesine dair yürütmüş oldukları çalışmalarda savunuculuk faaliyetleri yapmaları, farkındalık çalışmaları ve bilgilendirmeleri aktif olarak sağlamaları, yaptırımların uygulanması konusunda hak temelli yaklaşımlar olarak süreçleri takip edebilmeleri gibi olumlu sonuçları olan çalışmalar sürdürdükleri görülmüştür. Türkiye’de mülteci alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerine bakıldığında, örgütlerin devletin yetişemediği ya da hızlı bir şekilde cevap veremediği ihtiyaçlara veya sorunlara cevap verdiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Aynı zamanda, sivil toplumun sahada aktif olarak çalışmalarını sürdürmesi alana yönelik kanıta dayalı bilginin daha güvenilir olmasını sağlamış ve kamu alanıyla iş birliği sürecinde yapılan bilgilendirme, güçlendirme çalışmalarının oldukça işe yaradığı görülmüştür.

Genel anlamda bakıldığında, araştırmaya katılım sağlayan görüşmecilerin neredeyse tamamı sivil toplum örgütlerinin kadın mültecilerin haklarına ulaşmaları, sorunların çözülmesi, toplumsal yaşamda daha görünür olmaları gibi konularda çok iyi çalıştıklarını ifade etmiş ve bu görüşler ışığında sivil toplum örgütlerinin kadın mülteci alanı için çok kilit bir öneme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadın mültecilere yönelik gerçekleştirilen ayrımcılık çalışmaları kapsamında ise sivil toplum örgütlerinin sanıldığı kadar aktif çalışmalar sürdüremediği görülmüştür. Kadın mülteci alanına dair yaşanan sorunların çözüm süreçlerinde sivil toplum örgütlerinin koruyucu ve önleyici çalışmalar yaptıkları görülmüş lakin sürdürülmesi beklenen çalışmaların sorunları ortadan kaldıracak ya da en aza indirgeyecek kadar güçlü bir faktör olması sürekliliğinin olmamasıyla birlikte bu etkenleri olumsuzluğa sürükleyen bir durum olarak karşımıza çıkmıştır.

5.2.1. Sivil toplum sahası için öneriler

Sivil toplum örgütlerinin ihtiyaçların daha yoğun olduğu bölgelerde daha aktif çalışmalar sürdürülmesi açısından meslek elemanlarının kapasitesini arttırması, hizmet sunum kalitesini oldukça arttıracaktır. Aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin kadın mültecilerin ayrımcılık yaşadığı problemlerin çözümünde ortak bir çıkar amaçlı savunuculuk faaliyetleri göstermesi ve bir kamu politikasını etkilemesi gerektiği düşünülmektedir.

Sivil toplum örgütlerinin mülteci bireyleri toplum içine katma, uyum çalışmalarını ve ayrımcılık çalışmalarını aktif olarak sürdürmesi gerektiği düşünülmektedir fakat katılımcıların birçoğu sivil toplum örgütlerinin, kişileri uyuma bütünleşmeye teşvik etmek yerine kendi kültürleri içerisinde etnisiteye zorladıklarını düşünmektedir. Sivil toplum örgütlerinin bu konu özelinde yoğunlaşması gereken temel mesele toplumsal uyum ve bütünleşme faaliyetlerinin yanında ayrımcılık sorunuyla mücadele olmalıdır.

Sivil toplum örgütleri, ayrımcılıkla mücadele çalışmaları yürütmektedir ancak bu çalışmalar mikro boyutta ayrımcılık vakalarına odaklanmaktadır. Ayrımcılık sorunu, günlük yaşamda sıkça karşılaşılan bir olgu olarak daha sistemli ve makro boyutta bir mücadeleyi gerektirmektedir. Sivil toplum örgütlerinin sahada aktif olarak çalışmasının olumlu bir getirisi olarak ayrımcılık sorunlarının tespiti ve bu sorunlarla nasıl mücadelede

edileceği konularında önemli bir rol oynamaktadır. Bu mücadeleyi gerçekleştirebilmek ve ayrımcılığı ortadan kaldırabilmek için yapacağı çalışmaları devletle iş birliği içerisinde yürütmesi gerektiği düşünölmektedir.

5.3. Meslek Elemanı/Uygulayıcılar İçin Sonuçlar

Kamu kurum kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinde faaliyet gösteren profesyonel meslek elemanları, mülteci özelinde çıkarılmış olan yasa ve yönetmeliklerin içerik olarak yetersiz olması sebebiyle yürüttükleri vaka çalışmalarında sıkıntı yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda bu sıkıntı kadın mülteci özelinde, onların bütün haklarını kapsayan bir yasa olmamasıyla beraber de karşımıza çıkmaktadır.

Meslek elemanlarının sürdürmüş oldukları vakalarda, vaka takiplerinin yeterli düzeyde yapılmaması sonucu geri bildirim süreçlerinde sıkıntı yaşadıkları ve bu sıkıntının mesleki doyumlarını etkilediği görölmüştür. Burada karşımıza kurumların izleme faaliyetleri çalışmalarına yeteri kadar önem vermediği konusu çıkmaktadır.

Mülteci alanında yürütölen çalışmalarda kamu ve sivil toplumda çalışmakta olan meslek elemanlarının birlikte çalışması, projelerin sürdürülebilirliği açısından büyük bir önem taşıdığı görölmüştür. Kamu kurumlarında politika belirleme aşamalarında çalışan meslek elemanlarının hükümet dışı organizasyonların varlığını yok sayması, onları bu süreçte oldukça kısıtlamasına yol açmaktadır. Bu kapsamda karar alma süreçlerinde özellikle topluma mal olacak politikaların oluşum evrelerinde diğer kurumların süreçlere dahil edilmesine ihtiyaç olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kadın mülteci alanında çalışan meslek elemanlarına dair ulaşılan en temel sonuç, meslek elemanlarının bilgi düzeyleriyle alakalıdır. Meslek elemanları, çalıştıkları alana dair en temel bilgiler konusunda eksik oldukları, göç konusunun katmanlı bir olgu olmasından kaynaklı sıkıntılar yaşandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Meslek elemanları değişen ve gelişen yasalara hâkim olmalı ve kendilerini geliştirmesi gerektiği düşünölmektedir. Burada karşımıza süpervizyon ve hizmet içi eksiklikler çıkmaktadır. Süpervizyon ve hizmet içi eğitimlerin olmaması durumu, meslek elemanının alana dair sorun çözebilme ve savunuculuk yapabilme kapasitesini olumsuz yönde etkilediği görölmüştür. Bu konuya ek olarak mültecilerle çalışan meslek elemanlarının tercümanla çalışırken zorlandıkları görölmüştür. Kadın mülteci alanında ve aynı zamanda sivil toplum

örgütlerinde çalışan meslek elemanlarının kendilerini kilit bir rolde gördükleri ve sosyal destek mekanizması olarak bireylere destek sağladıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

5.3.1. Meslek elemanı/uygulayıcılar için öneriler

Kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin bir araya gelmesi ve ortak bir platformda bulunmaları, toplumsal sorunların daha etkili bir şekilde analiz edilebileceği bir ortam oluşturulabileceği düşünülmektedir. Bu birliktelik, sorunların daha kapsamlı bir perspektiften ele alınmasına ve çözüm önerilerinin çeşitlenmesine olanak tanıyacaktır. Ayrıca, farklı paydaşların deneyim ve bilgi birikimlerini paylaşması, sorunların çözümüne yönelik daha etkili stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bir araya gelmiş kurumlar arasında yapılan fikir alışverişleri, çeşitli bakış açılarını bir araya getirerek daha sağlıklı çözüm yollarının ortaya çıkmasına imkân tanıyacaktır. Bu sayede, toplumsal sorunlara yönelik daha inovatif ve etkili çözümler bulunabilecektir. Ayrıca, ortak zekâ ve deneyim havuzundan faydalanarak, çözüm süreçlerinin hızlandırılması ve daha etkin sonuçlara ulaşılması mümkün hale gelecektir. Bu birliktelikler aynı zamanda kurumlar arası kapasite gelişimine de katkı sağlayacaktır. Farklı sektörlerden gelen uzmanlıkların bir araya gelmesi, her bir kurumun güçlü yönlerini diğerleriyle paylaşmasını sağlayacağı ve bu durumun da kurumların daha etkili bir şekilde çalışmalarına, kaynaklarını daha verimli kullanmalarına olanak tanıyacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak, kamu kurumları, kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin iş birliği, toplumsal sorunların daha etkili bir şekilde analiz edilmesini, çözüm süreçlerinin geliştirilmesini ve toplumun genel refahına katkıda bulunulmasını sağlar. Bu iş birliğiyle birlikte toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı ve etkili çözümlerin bulunması beklenmektedir.

Kadın mülteci alanında çalışan profesyonellerin gördükleri vakalarla ilgili bilgi alışverişi yapabilmeleri, yaşadıkları deneyimleri paylaşarak sağaltım yapabilmeleri ve bilgi düzeylerinin artması açısından hizmet içi eğitimler, seminerler, mesleki çalışmalar, kongreler ve grup çalışmaları düzenlenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Kadın mültecilerle çalışan profesyonellerin; toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle çalışma, travma müdahalesi, krize müdahale, davranış bozuklukları, psikiyatrik hastalıklar gibi birçok konuda sürekli olarak eğitim almaları gerekmektedir. Meslek elemanlarının bu gibi düzenli eğitimlerle desteklenerek, gelişimlerinin artırılması şu anki mevcut durum ve

gelecekte yaşanacak olan durumlar için daha iyi olacaktır. Bunlara ek olarak mülteci ve kadın mülteci alanında çalışacak daha fazla meslek elemanı istihdamının sağlanması gerekmektedir. Aynı zamanda meslek elemanlarının kadın mülteci konusundaki yetkilerinin artırılması için kurumların çalışmalar yapması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- AFAD. (2013). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar*. Ankara: AFAD.
- AFAD. (2014). *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar*. Ankara.
- Afyonoğlu, M. F. (2021, Mayıs 20). Konya'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Hizmet Sunan Sivil Toplum Örgütleri. Hak Temelli Yaklaşım ve Hayırseverlik Temelli Yaklaşım Perspektifleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, s. 805-832.
- Akpınar, T. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların ve Kadınların Sosyal Politika Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 16-29.
- Akreş, H. (2020, Haziran 10). Sözlü Tercümenin Önemi ve Uluslararası Arenada Sebep Olduğu Krizler. *Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, s. 123-135.
- Aksakoğlu, Y. (2006). *Stk'lar İçin Savunuculuk Rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Aksel, D., & Boşnak, B. (2022, Kasım 11). Sivil toplum ve göç çalışmalarında köprüler kurmak: Türkiye örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye'nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, s. 159-182.
- Altındış, E. (2022, Eylül). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mültecilere Yönelik Görev ve Sorumlulukları. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, s. 171-179.
- Al-Turki, H. (2010). Burnout syndrome among multinational nurses working in Saudi Arabia. *Annals of African Medicine*, 226.
- Ambrosini, M. (2013, Eylül). Fighting discrimination and exclusion: Civil society and immigration. *Migration Letters*, s. 313-323.
- Apak, H. (2015). Uluslararası göç ve sivil toplum: Suriyeli göçmen STK'lar. *Genç Akademisyenler Sempozyumu* (s. 274-282). Mardin: Kadim Akademi.

- Arastaman, G., Fidan, İ. Ö., & Fidan, T. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 37-75.
- Artan, T., Özkan, A. O., Açıkgöz, N., & Salduz, Ç. (2018, Ekim 17). Göç Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Süpervizyon Gereksinimine Bakış Açılarının Değerlendirilmesi. *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences*, s. 1099-1109.
- Ataman, E. (2021, Ocak 7). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Çalışmanın Temel. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, s. 22-29.
- Ayata, G., Dilek, S. E., & Oder, B. E. (2010). *Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aykara, A. (2016, Ekim). Sosyal Hizmet Etiğinde Evrenselcilik ve Kültürel Görecilik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, s. 153-166.
- Baltacı , A. (2018, Nisan 30). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 231-274.
- Baltacı , A. (2019, Kasım 27). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , s. 368-388.
- Beyazova, A. (2015). Ayrımcılıkla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi*, s. 2-12.
- Biner, Ö., & Soykan , C. (2016). *Suriyeli Mültecilerin Perspektifinden Türkiye’de Yaşam*. Mülteci-der, SivilDüşün.
- Birleşmiş Milleter. (1967). *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 tarihli Protokol*.
- Boşnak, B. (2021, Ağustos 6). Politics of Subsidiarity in Refugee Reception: The Case of Civil Society in Turkey. *Journal of Immigrant & Refugee Studies* , s. 301-315.
- Bozbeyoğlu, E. (2015, Haziran 1). Mülteciler ve İnsan Hakları. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, s. 60-80.

- Bulut, Y., Akın, S., & Kahraman, Ö. F. (2017). Kamu Politikalarının Oluşturulmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi. *Strategic Public Management Journal*, s. 23-38.
- Buz, S. (2005, Ekim 15). Türkiye’de Sığınmacıların Psiko-Sosyal Sağlığı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, s. 93-106.
- Buz, S. (2006, Aralık 25). Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği. Ankara: Ulusal Tez Merkezi.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, s. 37-50.
- Buz, S. (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu. *TBB Dergisi*, s. 120-130.
- Buz, S. (2008). Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, s. 1-14.
- Buz, S., & Korç, S. (2021, Şubat 10). Mültecilere Yönelik Kalıcı Çözümlerden Biri Olarak Gönüllü Geri Dönüş. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, s. 195-230.
- Büyükçalık, M. E. (2014, Ağustos 29). Mülteci Hukuku’nun Gelişimi ve Türkiye’de Mültecilerin Sosyal Hakları. Eskişehir: Ulusal Tez Merkezi.
- Büyükhan, M. (2021, Nisan 26). Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, s. 76-90.
- Cankurtaran , Ö., & Albayrak, H. (2019). *Suriye’den Türkiye’ye Kadın Olmak*. Ankara: Merdiven Yayın.
- Coşkun, E., & Yılmaz , Ç. (2018, Ekim 1). Sığınmacıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi: Düzce Uydu Kent Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, s. 269-305.
- Çakır, E. H., & Karabacak , H. (2019). *Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele* . Ankara: Şen Matbaa.
- Çalık, D., & Kara, H. (2016). *"Tekin olmayı" beklerken: LGBTİ Mültecilerin Ara Durağı Türkiye*. Ankara: KaosGL.

- Çayır, M. Y., & Sarıtaş, M. T. (2017, Kasım 10). Computer Assisted Qualitative Data Analysis: A Descriptive Content Analysis. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, s. 518-544.
- Çekmez, E., Yıldız, C., & Bütüner, S. Ö. (2012, Temmuz 7). Fenomenografik Araştırma Yöntemi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*.
- Çelik, V., & Pekküçükşen, Ş. (2018, Aralık 14). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Göç Konusundaki Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, s. 1273-1283.
- Çetin, M. (2022, Aralık 16). İranlı Mültecilerin Toplumsal Uyum Süreci ve Sosyal Sermayenin Etkisi: Denizli Kenti Örneği. *İran Çalışmaları Dergisi*, s. 251-287.
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Çiçekli, B. (2014). *Yabancılar Hukuku ve Mülteci Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çorabatır, M., & Hassa, F. (2013). *Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Haklarının Korunması ve Yaşam Koşullarının Arttırılmasında Rol Alan STÖ'lerin Üç Sınır İlindeki Çalışmalarıyla İlgili Örnek Durum Analizi*. Ankara: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi.
- Çorlu, R. (2023, Ekim 10). Türkiye'de Göç Çalışmaları Üzerine Bir Alanyazın Taraması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 211-232.
- Dinçer, O. (2004, Nisan). BM 1. Dünya Kadın Konferansı (Meksika 1975). *Eşitlik Tahayyülünün Müşterek Kurgusu: Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonunun Çalışma Öncelikleri ve Çıkan Politika Metinleri Üzerine Bir Analiz Uzmanlık Tezi*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Genel Müdürlüğü.
- Doğanay, Ü., & Keneş, H. Ç. (2016). Yazılı Basında Suriyeli 'Mülteciler':Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, s. 143-184.

- Duyan , V., Özbulut, M., & Özge , Ö. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak Ve Anlamak, Sosyal Hizmet Uzmanları Ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber* . Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları.
- Efe, S., & Ulusoy, O. (2013, Nisan). 117 Soruda Mülteci Hakları. *İnsan Hakları Gündemi Derneği*, s. 17-23.
- Ekşi, N. (2012). *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Erdoğan, M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Eren, E. Y., & Kaya, İ. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu-Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları .
- Ertan, K. A., & Ertan, B. (2017, Aralık 13). Türkiye'nin Göç Politikası. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, s. 7-39.
- European Commission. (2018). *Annex To The Commission Implementing Decision Amending Commission Decision C(2014) 5998 Of 26 August 2014 Adopting The Indicative Strategy Paper For Turkey For The Period 2014-2020*. Brussels: European Commission.
- Fitzpatrick, J. (2000, Nisan). Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime. *Cambridge University Press*, s. 279-282.
- Garkisch, M., Heidingsfelder, J., & Beckmann, M. (2017, Ekim). Third Sector Organizations and Migration: A Systematic Literature Review on the Contribution of Third Sector Organizations in View of Flight, Migration and Refugee Crises. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, s. 1839-1880.
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014, Ekim 22). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. Mevzuat: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> adresinden alındı
- Genç, D. H., & Öztürk, D. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar:Mevcut Durumları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, s. 67-91.

- Güçer, M., Karaca, S., & Dinçer, B. O. (2013). *Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler*. Ankara: Usak Yayınları.
- Gül, İ. (2021, Mart 5). Suriyelilere Yapılan Yardımlar ve Kamusal Hizmetlerin Etkinliği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, s. 194-211.
- Güngör, N. (2016). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Hayata Destek. (2022). *Hayata Destek Derneği*. Hayat Destek Derneği: <https://www.hayatadestek.org/> adresinden alındı
- Ihlamur, S. G. (2014, Nisan 1). Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. *Ortadoğu Analiz*, s. 43-45.
- İçağasıoğlu, M. Ç., & Özbesler, C. (2016). Hastanelerde çalışan sosyal hizmet uzmanlarında. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, s. 95-108.
- İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi . (2014). *Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor*. Ankara: İGAM.
- İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği. (2023). *İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği*. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği: <https://www.mazlumder.org/tr/main/pages/hakkimizda-biz-kimiz/65> adresinden alındı
- İnsan Kaynağı Geliştirme Vakfı. (2015). *Seks işçiliğinin karanlık yüzü, çocukların fuhuş sektöründe sömürülmesi*. http://www.ikgv.org/sws_dosyalar/seks_isciliginin_karanlik_yuzu.pdf adresinden alındı
- İnsani Yardım Vakfı. (2023). *İnsani Yardım Vakfı*. İnsani Yardım Vakfı: <https://ihh.org.tr/biz-kimiz> adresinden alındı
- Kadın Dayanışma Vakfı. (2020). *Ben Susmadım Diğer Kadınlar da Susmasın Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Ayrımcılık:Ankara'da Yaşayan Suriyeli Kadınların Deneyimleri* . Ankara.

- Kadın Dayanışma Vakfı. (2023). *Kadın Dayanışma Vakfı*.
<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/kitaplar-kitapciklar/> adresinden alındı
- Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi. (2023). KEİG: <http://www.keig.org/hakkimizda/>
adresinden alındı
- Kafkasyalı, E. G. (2023, Haziran 30). Cedaw'dan İstanbul Sözleşmesine Kadın Hakları ve Türk İç Hukukuna Etkileri. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, s. 150-173.
- Karakartal, H., & Kaylı, D. Ş. (2023, Eylül 5). Feminist Sosyal Hizmet Bakış Açısından Kadın Mülteciler. *Sosyoloji Dergisi*, s. 243-263.
- Karan, U., & Gül, İ. I. (2011). *Ayrımcılık Yasağı Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karataş, K., & Ayyıldız, A. A. (2022, Haziran 13). Göçmen ve Mültecilerin Sosyal Uyum Süreçlerinin Göçmenler Tarafından Kurulmuş Sivil Toplum Örgütü Yöneticilerinin Gözünden Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, s. 913-936.
- Karataş, K., & Başçılar, M. (2018). Körfez, Bosna ve Suriye Krizleri Ekseninde Küresel Ölçekte Göç Hareketleri ve Göç Politikalarına Etkisi. *Sosyal Hizmet Kongresi: Mülteciler ve Sosyal Hizmet* (s. 132-144). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, A., & Kıracı, A. (2016). *İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu*. İstanbul: Hayata Destek Derneği.
- Kaypak, Ş., & Kahraman, M. (2016, Nisan 14). Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 298-315.
- Kemaloğlu, M. (2019). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin (CEDAW) Türkiye Raporları ve Sivil Toplum Çerçevesinde Türkiye'de Kadının Durumunun Değerlendirilmesi . Aydın: Ulusal Tez Merkezi .
- Keyman, F. (2004). Türkiye'de ve Avrupa'da Sivil Toplum. (A. Karamani, Röportaj Yapan)

- Keyman, F. E., & İçduygu, A. (2003). Globalization, Civil Society and Citizenship in Turkey: Actors, Boundaries and Discourses. *Citizenship Studies*, s. 219-234.
- Keysan, A. Ö., & Şentürk, B. (2021, Mart 19). Sorunlar ve Beklentilerin Algılanmasında Kadın Mülteciler ve Sivil Toplum Kuruluşları . *Sosyoekonomi Dergisi*, s. 343-376.
- Kılıçaslan, S. C. (2014). Mülteciler, Sığınmacılar ve Göçmenler Açısından Türkiye'de Sosyal Hizmete Dair Saptamalar, Çözüm ve Öneriler. P. Akkuş, & Ö. B. Aktükün içinde, *Sosyal Hizmet ve Öteki Disiplinlerarası Yaklaşım* (s. 275). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kiriakos, R. (2003). Status of Women. Colorado State University.
- Kiye, A. (2021). İranlı Kadın Mültecilerin Gündelik Hayatta Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlarla Baş Etme Stratejileri: Van Örneği.
- Koca, B. T. (2019, Kasım 12). Local Bordering Practices, Refugees, and Civil Society: The Case of Berlin. *Geographical Review*, s. 544-561.
- Korkmaz, M., & Avcı, İ. A. (2020, Mart 19). Göç edinilen ülkedeki çalışma yaşamının göçmen erkeklerin sağlığı üzerine etkileri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, s. 157-161.
- Kurtoğlu, A., & Tüzel, G. B. (2021). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı, Hak Temelli İzleme Yaklaşımları ve Teknikleri*. Ankara: Ceid Yayınları.
- Künçek, Ö. (1998). Kadın Mülteci. *Umuda Doğru Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Dergisi*.
- Lewis, D. (2001). *The Management of Non-Governmental Development*. UK: Routledge Taylor & Francis Group.
- Lortoğlu, C. (2017). Suriyeli Mültecilerin “Misafir” Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış. *İnsan&İnsan*, s. 54-80.
- Mackreath, H., & Sağnıç, Ş. G. (2017). *Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler*. İstanbul: Yurttaşlık Derneği .

- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing Qualitative Research*. New York: Sage Publications.
- Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. Ankara: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği.
- Médecins Sans Frontières. (2014). *International Activity Report 2014*. Switzerland.
- Mertens , D. M. (2014). Integrating Diversity With Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods. D. M. Mertens içinde, *Research and Evaluation in Education and Psychology*. SAGE Publications.
- Molbay, R. (2019). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeli Sığınmacılar Konusundaki Rolü. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Moroğlu, N. (2009). *Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi*. Ankara: Oniki Levha Yayınları.
- Namdar, A. (2019). Türkiye'de yaşayan İranlı sığınmacı ve mülteci kadınlarda kaygı düzeyi ve kaygıyı etkileyen faktörler.
- Neuman, L. W. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches (7th Edition)*. Essex: Pearson Education Limited.
- Odman, T. (1995). *Mülteci Hukuku*. Ankara: AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Öner, A. Ş. (2012). Çabalar Sonuç Verecek Mi? Avrupa Birliği'nin Ortak bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri. S. I. Öner, & A. Ş. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 539-561). Ankara: İletişim Yayınları.
- Örgen, A. (2017, Aralık 29). İnsan Hakları, Sosyal Hizmet ve Mültecilik Üzerine Bir Derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, s. 38-52.
- Özçelik, F. K. (2017, Ocak 26). Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku'na Yansımaları. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, s. 317-340.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 323-343.

- Özden, S. A., & Ulutaş, D. (2021, Haziran 20). Türkiye’de düzensiz göç alanında çalışan STK’ların rollerinin profesyonellerin gözünden incelenmesi. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, s. 40-67.
- Özgür, A. K., & Şentürk, B. (2021). Sorunlar ve Beklentilerin Algılanmasında Kadın Mülteciler ve Sivil Toplum Kuruluşları. *Sosyoekonomi Dergisi*, s. 349.
- Özüdoğru, B. (2018, Ağustos). Yalnız Yaşayan Suriyeli Kadınlar: Adana Örneği. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, s. 1132-1162.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative Research&Evaluation Methods*. M. Q. Patton içinde, *Qualitative Research&Evaluation Methods*. California: Sage Publications .
- Peker, B., & Sancar, M. (2002). *Mülteciler ve İltica Hakkı Yaşamın Kıyısındakilere Hoşgeldin Diyebilmek*. Ankara: İnsan Hakları Derneği.
- Perluss, D., & Hartman, J. F. (1985). Temporary Refuge: Emergence of a Customary Norm. *Virginia Journal of International Law*, s. 551.
- Perruchoud, R., & Redpath, J. C. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. Uluslararası Göç Örgütü içinde, *Uluslararası Göç Hukuku* (s. 74). Uluslararası Göç Örgütü.
- Sarıpek, D. B. (2017). “Hak Temelli” Sosyal Politikadan “Hayırseverlik Temelli” Sosyal Politikaya Geçişte Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. *İnsan&İnsan*, s. 81-99.
- Savar, E., & Kedikli, U. (2019). Türkiye’de Mülteci ve Sığınmacılara Sağlanan İmkânlar ve Uyum Sorunları: Çankırı Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, s. 1119-1142.
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği. (2023). *Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği*. SGDD: <https://sgdd.org.tr/hakkimizda/> adresinden alındı
- Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. M. (2014, Ekim). Editörden: Türkiye’de göç çalışmaları. *Göç Dergisi*, s. 1-10.
- Soykan, C., Biehl, K., & Hazan, C. (2021). *Kadın Mülteciler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Ankara: CEİD Yayınları.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks: Sage Publications.

- Şahin, F. (2002). Genelci Sosyal Hizmetin Doğuşunu Hazırlayan Etmenler. Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. Ankara.
- Şenses, N., & Soykan, C. (2018, Haziran 1). The problem of representation: Civil society organizations from Turkey in the GFMD process. *Globalizations*, s. 824-837.
- Taşğın, N. Ş. (2019, Ağustos 29). Sosyal Hizmet Süpervizyonu ve Türkiye için Öneriler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, s. 1005-1032.
- Tekin, H. H. (2012, Şubat). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, s. 101-116.
- Telsaç, C. (2022, Haziran 29). Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye'ye Kitleli Olarak Göç Edenler İçin Tanımlanan Hukuki Statüler. *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, s. 4.
- Topak, E., & Çamur, G. (2022, Nisan). Göçün Kadına Etkileri ve Sosyal Hizmet. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, s. 75-88.
- Topal, A. H. (2015, Nisan 1). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 14-15.
- Turanlı, K. (2020). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. *II. Uluslararası Ayrımcılık Konferansı* (s. 99). İstanbul: Eşit Hakları İçin İzleme Derneği.
- Türk, G. D. (2016). Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, s. 145-157.
- Ulutaş, Ç. Ü., & Kalfa, A. (2009). Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri. *Fe Dergi*, 13-28.
- UNHCR. (2022). *Global Trends Report 2022*. UNHCR.
- Uslu, F., & Demir, E. (2023, Haziran). Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s. 289-299.
- Yaşar, M. C., Kızıltepe, G. İ., Uyanık, Ö., Özsüer, S., Kandır, A., & Aslan, V. (2014). Afyonkarahisar İlinde Zorunlu İkamet Eden Sığınmacı Kadınların Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, s. 9-27.

Yeltekin, S. Y. (2004). Kongrelerden: Küreselleşme ve Kadın Sempozyumu. *Türk Tabipleri Birliği*, s. 114-117.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* . Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

Ek-1 Gönüllü Onam Formu

GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Bu araştırma, kadın mültecilere yönelik ayrımcılıkla mücadelede çalışan meslek elemanlarının sivil toplum örgütlerinin verdikleri hizmetleri değerlendirmeleri amacıyla, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Sosyal Hizmet yüksek lisans öğrencisi Ayşe Dilvin Polat'ın bitirme tezi olarak hazırlanmıştır. Araştırma tek aşamadan oluşmaktadır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır ve araştırmaya katılmayı kabul edip etmemeniz işinizle ilgili hiçbir durumu değiştirmeyecektir. Araştırmaya katılmayı kabul ettiğinizde de uygulamanın herhangi bir bölümünde katılımınızdan vazgeçme hakkına sahipsiniz. Araştırmanın size herhangi bir maddi getirisi olmamakla beraber, araştırma sonucunda elde edilecek bulgular ileride mesleğinizde daha mutlu olmanızı sağlayacak yöntemlerin geliştirilmesine yardımcı olabilir. Sizden alınan her türlü bilgi gizli tutulacaktır. Araştırmanın hiçbir kısmında kişisel bilgiler yayımlanmayacak ya da deşifre edilmeyecektir. Araştırma ile ilgili her türlü sorunuz araştırmacı tarafından yanıtlanacaktır. Araştırmanın herhangi bir yerinde duyduğunuz rahatsızlıkta, araştırmacının tez danışmanı Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Emre ÖZCAN'A başvurabilirsiniz.

İletişim Bilgileri:

Sosyal Hizmet Uzmanı Ayşe Dilvin POLAT:

Dr. Emre ÖZCAN:

Katılımcı;	Katılımcıyla	Görüşen
Araştırmacı;		
Adı, soyadı:	Adı, soyadı:	
Tel:	Tel:	
İmza:	İmza:	

Ek-2 Sosyodemografik Soru Formu

SOSYODEMOGRAFİK SORU FORMU

1. Doğum Yılı:
2. Cinsiyet:
3. Medeni Durum:
4. Evli ise Çocuk Sayısı:
5. Eğitim Durumu:

Ek-3 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

I. MESLEKİ KONUMUYLA İLGİLİ BİLGİLER

1. Mesleğiniz nedir?
2. Meslekte ne kadar süredir aktif çalışıyorsunuz?
3. Mesleğiniz süresince hangi alanlarda çalıştınız?
4. Bu alanda çalışmaya başlama serüveninizden bahsedebilir misiniz?
5. Mülteci alanında ve aynı zamanda kadınlarla çalışmak sizin tercihiniz miydi?
6. Çalıştığınız kurumda yerine getirdiğiniz rol ve sorumluluklar nelerdir?
7. Kurum içi gerçekleştirilen çalışmalarda kendi işlevinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
8. Kadın mültecilerle iletişim kurarken zorlanıyor musunuz? Bu konuda bir zorluk yaşıyorsanız konu ile ilgili destek alabiliyor musunuz? Alıyorsanız kimden/ne tür destek alıyorsunuz?
9. Çalıştığınız kurumdan farklı olarak herhangi bir STK'da gönüllü müsünüz? Gönüllü iseniz bu STK mülteci / kadın mülteci ile ilgili faaliyet gösteriyor mu?

II. HİZMETLERLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

A. MÜLTECİLERE YÖNELİK ULUSAL ve ULUSLARARASI DÜZEYDE HİZMET ve POLİTİKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Uluslararası sözleşmelerin mültecilerin haklarını korumada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? (Cenevre Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı vs.)
2. Bu hakların hizmetlere erişimde etkili ve uygulanabilir bir güvence sağladığını düşünüyor musunuz?
3. Ulusal sözleşmelerin mülteci haklarını korumada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? (YUKK, Geçici Koruma Kanunu vs.)
4. Bu hakların hizmetlere erişiminde etkili ve uygulanabilir bir güvence sağladığını düşünüyor musunuz?
5. Bu hizmetlerin güçlenmesi noktasında STÖ'lerin rolü olduğunu düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız ne tür rol ve sorumlulukları bulunmaktadır?

B. KADIN MÜLTECİLER ÖZELİNDEKİ ULUSAL ve ULUSLARARASI DÜZEYDE HİZMET ve POLİTİKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Kadın mültecilerin statüsü kırılgan bir grup olarak adlandırıldıkları için daha özelleşmiş yasalara ihtiyaç var mıdır?
2. Kadın mültecilerin statüsü kırılgan bir grup olarak adlandırıldıkları için daha özelleşmiş hizmet ve politikalara ihtiyaç var mıdır?
3. Ulusal ve uluslararası mevcut yasa ve yönetmeliklerin kadın mültecilerin haklarını korumada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
4. Ulusal ve uluslararası mevcut yasa ve yönetmeliklerin kadın mültecilerin hizmetlere erişiminde güçlü bir faktör olduğunu düşünüyor musunuz?
5. Türkiye’de kadın mültecilere yönelik çıkarılan yasa, yönetmelik ve politikaları meslek elemanlarına yol gösterecek onların sorunlarını çözecek yeterlilikte buluyor musunuz?
6. Kadın mültecilerin bu hizmetler ve politikalara erişiminde STÖ’lerin rolünü nasıl tanımlarsınız?

C. KADIN MÜLTECİLERİN YAŞADIĞI SORUNLAR VE AYRIMCILIK

1. Kadın mültecilerin en çok hangi alanlarda zorlandıklarını düşünüyorsunuz? (Sosyal hizmet, barınma, sağlık, eğitim)
2. Bu sorunların çözümünde hizmetlerin eksik kaldığını düşünüyor musunuz? Eğer öyleyse bunlar hangi hizmetlerdir?
3. Kadın mültecilerle çalışan bir meslek elemanının hangi alanlarda hizmet vermesi gerektiğini düşünüyorsunuz?
4. Kadın mültecilerle çalışan diğer personellerin hizmetlerini yeterli buluyor musunuz?
5. Kadın mülteci alanında verilen hizmetlerin amacına ulaştığını düşünüyor musunuz? Düşünmüyorsanız, hangi hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?
6. Çalıştığınız kuruma müracaat eden kadın mültecilerin ayrımcılık yaşadığını düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız en çok hangi alanda ayrımcılık sorununu yaşamaktadır? (Örneğin: eğitim, barınma, sağlık...)

7. Kadın mültecilerin ayrımcılık boyutunda yaşadıkları olumsuzlukların çözüm süreçlerinde geri bildirim alıyor musunuz?

D. KADIN MÜLTECİLERE YÖNELİK AYRIMCILIKLA MÜCADELEDE SİVİL TOPLUMUN ROLÜ

1. Kadın mültecilere yönelik ayrımcılıkla mücadelede kamu ve sivil toplum örgütlerinin ne yönde bir iş birliği sağlaması gerektiğini düşünüyorsunuz?
2. Çalıştığınız süre içinde meslek elemanlarına verilen eğitimlerin kadın mültecilerin haklarının korunmasında yeterli buluyor musunuz? Yeterli görmüyorsanız hangi konularda eğitime ihtiyaç olduğunu düşünüyorsunuz?
3. Kadın mültecilere yönelik ayrımcılıkla mücadelenin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Bu mücadelede en büyük rolü kimlerin üstlendiğini düşünüyorsunuz? (Kamu kurum ve kuruluşları, STÖ'ler, uluslararası kuruluşlar vs.)
4. Sivil toplum örgütlerinin ayrımcılık konusunda yaptıkları çalışmaların sonuçlarından memnun musunuz?

Ek-4 Etik Kurul İzin Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 18.11.2023-287128

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
Akademik Değerlendirme Koordinatörlüğü

Sayı : E-62310886-605.99-287128
Konu : Ayşe Dilvin Polat'ın Etik Kurul Onayı
Hk.

18.11.2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 27.10.2023 tarih ve 280985 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Program öğrencisi Ayşe Dilvin Polat'ın, Dr. Öğr. Üyesi Emre Özcan danışmanlığında yürütmeyi planladığı, "Kadın Mültecilerin Yaşamış Olduğu Ayrımcılıkla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü" adlı yüksek lisans tez çalışması değerlendirilmiş ve bilgilerinize ekte sunulmuştur.

Prof. Dr. Mehmet Abdülkadir VAROĞLU
Kurul Başkanı

Ek: Değerlendirme Formu

Sayı : 17162298.600-243
Konu : Tez Çalışması

6 Kasım 2023

İlgili Makama

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Program öğrencisi Ayşe Dilvin Polat'ın, Dr. Öğr. Üyesi Emre Özcan danışmanlığında yürütmeyi planladığı, "Kadın Mültecilerin Yaşamış Olduğu Ayrımcılıkla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü" adlı yüksek lisans tez çalışması değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir.
Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. M. Abdülkadir Varoğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Gözen Güner Aktaş	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Filiz Kalelioğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Hidayet Hale Künüçen	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/Olumsuz	